



T.C.  
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Özel Eğitim Anabilim Dalı  
Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNE  
VERİLEN MAHREMİYET EĞİTİMİNİN EBEVEYNLERİN BİLİŞSEL VE  
DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİ İLE BECERİLERİNE ETKİSİNİN  
İNCELENMESİ**

Hülya ÖCAL

Danışman  
Prof. Dr. Hakan SARI

Konya 2021

## ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR)

Tüm çocuklar şüphesiz en kıymetli varlıklarımızdır. Özel gereksinimli çocuklar normal gelişim gösteren çocuklardan farklı olarak gelişimlerinin her aşamasında ebeveynlerinin özel ilgi ve desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu değerli varlıklarımızı cinsel istismardan korumanın, ayrıca özel gereksinimli çocukların toplumsal kabulünü artırmanın en etkili yolu çocuğa verilen iyi bir mahremiyet eğitimidir. Buna karşın özel gereksinimli çocuklarda; mahremiyet ve mahremiyet eğitimi hakkında en çok konuşulan, en çok merak edilen ancak buna rağmen gerçek ve bilimsel anlamda en az bilinen, eğitim programlarında en az yer alan, halen ülkemizde de gereken önem verilmeyen ve eğitim programlarında hak ettiği yeri bulamamış bir konudur.

Bu araştırmada zihin yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin tutumlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Öncelikle; bu konuyu tezimin konusu olarak çalışmam konusunda beni yüreklendirmesi, verdiği işlevsel öneriler ile bu yolculukta bana rehberlik eden, öğrencisi olmaktan dolayı kendimi gururlu ve mutlu hissettiğim gerek akademik yönü gerekse insani vasıfları ile ülkemiz ve Özel Eğitim için önemli bir birey ve değer olduğuna inandığım danışman hocam Prof. Dr. Hakan SARI 'ya saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın özellikle ölçek geliştirme ve diğer bölümlerinde hiçbir sorumu cevapsız bırakmayarak büyük bir sabırla benden desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ahmet KURNAZ' a çok teşekkür ederim.

Ve elbette; hayatıma anlam, mutluluk ve huzur katan, tez sürecimde onlara ayırmam gereken zamandan çaldığım, sevgili kızım Nil Gülce ÖCAL 'a, eşim Gökhan ÖCAL 'a ve değerli ailemin diğer üyelerine gösterdikleri sabır ve destekleri için ayrıca çok teşekkür eder bu çalışmamın ülkemiz Özel Eğitim alanına katkıda bulunmasını temenni ederim.

Hülya ÖCAL  
KONYA - 2021

## İçindekiler

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR).....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR .....	ix
ABSTRACT.....	xi
1. GİRİŞ .....	1
1.1. Problem Durumu.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	9
1.3. Araştırmanın Önemi.....	10
1.4. Varsayımlar .....	12
1.5. Sınırlılıklar .....	12
1.6. Tanımlar .....	12
2. ALANYAZINI.....	14
2.1. Mahremiyet Eğitimiyle İlgili Tanımlar.....	14
2.1.1. Mahremiyet Kavramı .....	14
2.2. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Mahremiyet ve Mahremiyet Gelişimi	17
2.2.1. Mahremiyetin Boyutları.....	17
2.3. Mahremiyet Eğitimi .....	21
2.3.1. Mahremiyet Eğitiminin Verilme Zamanı.....	23
2.4. Özel Gereksinimli Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi .....	24
2.4.1. Özel Gereksinimli Bireyler ve Mahremiyet İhlali .....	25
2.4.2. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Mahremiyet Eğitiminin Önemi ...	27
2.4.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi ve Temel	
İlkeleri .....	28
2.4.3. Doğru ve Yanlış Dokunmanın Öğretilmesi .....	33
2.5. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Cinsel Gelişim ve Mahremiyetle	
Davranışlarıyla İlişkisi .....	35
2.5.1. Oral Dönem.....	36
2.5.2. Anal Dönem .....	37
2.5.3. Fallik Dönem .....	37
2.5.4. Gizil (Latent) Dönem .....	38
2.5.5. Genital Dönem .....	39
2.6. Mahremiyet Eğitiminde Ebeveynlerin Rolü ve Sorumlulukları .....	40
2.6.1. Ebeveyn Yapısının Çocuğun Mahremiyet Gelişimine Etkileri .....	41
2.6.2. Çocuklara Verilen Oyuncaklar .....	42
2.6.3. Kardeş .....	42
2.6.4. Anne Babanın Yokluğu.....	43
2.7. Farklı Ana –Baba Tutumları ve Bu Tutumların Çocuğun Cinsel Gelişimine	
Olan Etkileri.....	43

2.7.1. Otoriter Tutum .....	44
2.7.2. Pekistirci -Gevsek Tutum .....	45
2.7.3. Tutarsız Tutum.....	46
2.7.4. İzin Verici Tutum.....	47
2.7.5. Demokratik Tutum.....	47
2.7.6. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum.....	48
2.8. Ebeveyn Eğitimi ve Ebeveyn Eğitimi Modelleri .....	49
2.8.1. Ebeveyn Eğitiminin Tanımı .....	49
2.8.2. Ebeveyn Eğitiminin Önemi.....	49
2.8.3. Ebeveyn Eğitiminin Amacı.....	50
2.8.4. Ebeveyn Eğitiminin Gerekliği .....	50
2.8.5. Ebeveyn Eğitim Programının Ebeveynler Üzerindeki Etkileri.....	51
2.8.6. Ebeveyn Eğitim Modelleri .....	51
2.9.7. Özel Gereksinimli Çocuklarda Ebeveyn Eğitiminin Gerekliği .....	56
2.10. Mahremiyet ile İlgili Araştırmalar .....	59
2.10.1. Yurt İçinde Yürütülen Araştırmalar .....	59
2.10.2. Yurt Dışında Yürütülen Araştırmalar .....	67
2.10.3. Araştırmanın Amacı.....	78
3. YÖNTEM .....	79
3.1. Araştırmanın Modeli.....	79
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu .....	80
3.3. Denel işlemler .....	82
3.4. Veri Toplama Araçları .....	83
3.4.1. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği .....	83
3.4.2. Mahremiyet Eğitime İlişkin Ebeveyn Bilişsel Düzeyleri Testi .....	90
3.4.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Çocukları ile Yaşantılarında Mahremiyet İpuçlarına Tepkileri Senaryoları Formu.....	92
3.4.4. Yansıtıcı Öğrenme Günlükleri.....	92
3.5. Verilerin Toplanması .....	93
3.6. Verilerin Analizi .....	93
4. BULGULAR.....	95
4.1. Nicel Bulgular .....	95
4.1.1. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Deney Grubunun Öntest ve Sontest Sonuçlarının Karşılaştırılması .....	95
4.1.2. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest Sonuçlarının Karşılaştırılması .....	97
4.1.3. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği ve Bilişsel düzeyleri testi Deney ve Kontrol Grubunun Sontest-Öntest Farkı Ölçüm Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	98

4.2. Nitel Bulgular.....	99
5. TARTIŞMA .....	104
5.1.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	104
5.1.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma .....	106
5.1.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma .....	108
5.1.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma.....	109
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
6.1. Sonuç.....	112
6.2. Öneriler .....	112
6.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	112
6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler .....	113
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>115</b>
<b>EKLER LİSTESİ.....</b>	<b>131</b>

## TABLolar LİSTESİ

<b>Tablo 3. 1. Araştırma Modeli</b> .....	80
<b>Tablo 3. 2. Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Bilgiler</b> .....	81
<b>Tablo 3. 3. Gruplara Göre Öntest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları</b> .....	82
<b>Tablo 3. 4. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin Faktör Yapısı</b> .....	85
<b>Tablo 3. 5. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin Üç Faktörlü Yapısına Ait Uyum Değerleri</b> .....	86
<b>Tablo 3. 6. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Faktörlerine Ait Alfa Katsayısı</b> .....	88
<b>Tablo 3. 7. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Maddelerinin Ayırt Edicilik Düzeyleri</b> .....	89
<b>Tablo 3.8. Madde Güçlük ve Ayırt Edicilik Katsayıları</b> .....	91
<b>Tablo 3. 9. Normallik Testi Sonuçları</b> .....	94
<b>Tablo 4. 1. Deney Grubunun Ölçme Araçlarından Aldığı Öntest Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları</b> .....	96
<b>Tablo 4. 2. Kontrol Grubunun Ölçme Araçlarından Aldığı Öntest Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları</b> .....	97
<b>Tablo 4. 3. Gruplara Göre Sontest-Öntest Farkı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları</b> .....	98
<b>Tablo 4. 4. Katılımcıların Eğitimde Faydalı Buldukları Hususlarla İlgili Görüşleri</b> ...	100
<b>Tablo 4. 5. Katılımcıların Eğitimde En Çok Beğendikleri Hususlarla İlgili Görüşlerinin İncelenmesi</b> .....	101
<b>Tablo 4. 6. Katılımcıların Eğitimde Hoşa Gitmeyen Durumlar ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi</b> .....	101
<b>Tablo 4. 7. Katılımcıların Eğitimin Bir Daha Yapılması Durumundaki İsteklerinin İncelenmesi</b> .....	102
<b>Tablo 4. 8. Katılımcıların Eğitimle İlgili Ek Görüşlerinin İncelenmesi</b> .....	103

## TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Ebeveynlerine Verilen Mahremiyet Eğitiminin Ebeveynlerin Bilişsel Ve Duyuşsal Özellikleri İle Becerilerine Etkisinin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın İç Kapak, Özetler, Ekler ve Ana Bölümlerden (Giriş, Alan Yazın, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar ve Öneriler) oluşan toplam **157** sayfalık kısmına ilişkin, 5/06/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%23** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez kabul sayfası hariç,
2. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç,
3. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç,
4. Önsöz hariç,
5. İçindekiler hariç,
6. Simgeler ve kısaltmalar hariç,
7. Kaynakça hariç
8. Özgeçmiş hariç,
9. Alıntılar dâhil,
10. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

8/06/2021

Hülya ÖCAL

Prof. Dr. Hakan SARI

## BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynakça listesine eklendiğini beyan ederim.

8/06/2021

Hülya ÖCAL

## **SİMGELER VE KISALTMALAR**

UNİCEF : United Nations International Children's Emergency Fund

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

ZYÇ : Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuk



## ÖZET

Özel Eğitim Anabilim Dalı  
Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı  
Yüksek Lisans Tezi

### ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNE VERİLEN MAHREMİYET EĞİTİMİNİN EBEVEYNLERİN BİLİŞSEL VE DUYUŞSAL ÖZELLİKLERİ İLE BECERİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Hülya ÖCAL

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar (ZYÇ) bilişsel ve duyuşsal beceriler, öz bakım becerileri ve toplumsal uyum becerileri yanı sıra mahremiyet eğitimi becerilerinin geliştirilmesi ile ilgili desteğe ihtiyaç duyarlar. Bu eğitimin doğumdan başladığı göz önüne alındığında en önemli aktörün ebeveynler olduğu görülmektedir. ZYÇ’de mahremiyet becerilerinin geliştirilmesinde ebeveynlerin bu konudaki tavır ve tutumları ile bilgileri oldukça önemlidir. Ayrıca ebeveynlerin, çocuklarının günlük yaşam içerisinde mahremiyet ile ilgili ipuçlarına verdikleri tepkiler çocukların mahremiyet edinimini etkilemektedir. Alanda yapılan gözlemlerde ZYÇ’ye sahip ebeveynlerin, çocuklarına verdikleri mahremiyet eğitiminde desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2017 yılında yapılan, Mahremiyet Eğitimi Çalıştay Sonuç Raporunda da özellikle ZYÇ’nin ebeveynlerinin bu konudaki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Alanyazın tarandığında bu konuda geliştirilmiş ihtiyacı tam olarak karşılayan bir eğitim programı olmadığı görülmüştür. Bu çalışmada ZYÇ’nin ebeveynlerinin mahremiyet eğitimi ile ilgili duyuşsal ve bilişsel özelliklerinin yanı sıra becerilerinin geliştirilmesi için bir ebeveyn eğitim programı hazırlanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, ZYÇ’nin ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel düzeylerine ve duyuşsal özelliklerine etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda; 1) ZYÇ’nin ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimiyle ilgili duyuşsal özelliklerine, 2) ZYÇ’nin ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel düzeylerine, 3) ZYÇ’in ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili davranışlarına etkisini incelemektir.

Bu çalışmanın araştırma modeli nicel ve nitel araştırmaların birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemidir. Araştırmanın nicel boyutunda deneysel araştırma yaklaşımlarından ön-test son-test deney kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’nin 20 farklı ilinde yaşayan ZYÇ’ye sahip ebeveynlerin çalışmaya katılımı sağlanmıştır. Araştırmanın katılımcıları kolay ulaşılabilir örneklem tekniği ile belirlenen 61 ebeveyn içerisinde ön-test puanları birbirine en yakın 30 ebeveyn deney grubuna, 31 ebeveyn kontrol grubuna rastgele atanarak belirlenmiştir. Araştırmanın verileri ZYÇ’nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği, Mahremiyet Eğitime İlişkin Ebeveyn Bilişsel düzeyleri testi, ZYÇ’in Ebeveynlerinin Çocukları ile Yaşantılarında Mahremiyet Davranışları Senaryoları Formu ve Yansıtıcı Öğrenme Günlükleri aracılığı ile toplanmıştır. Elde edilen veriler parametrik dağılım gösterdiği için verilerin analizinde Bağımsız Örneklem t testi kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise uygulanan programa ilişkin katılımcı görüşlerinin belirlenmesinde içerik analizi yaklaşımından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda; ZYÇ’lerin ebeveynlerinin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilen “Mahremiyet eğitimi Programı” uygulanan deney grubu ile kontrol grubu arasında mahremiyet eğitimi ile ilgili olumlu duyuşsal özelliklerini ve bilişsel düzeylerini artırmada ayrıca mahremiyetle ilgili yanlış yaptıkları davranışlarını düzeltmede anlamlı düzeyde fark oluşmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Zihinsel yetersizliği olan çocuklar, mahremiyet eğitimi, ebeveyn eğitimi, mahremiyet eğitimi ile ilgili duyuşsal özellikler, mahremiyet eğitimi bilişsel düzey, özel eğitim, karma yöntem.

## ABSTRACT

Department of Special Education  
Mentally Disabled Education Program  
Master Thesis

### INVESTIGATION OF THE EFFECT OF THE PRIVACY EDUCATION GIVEN TO THE PARENTS OF CHILDREN WITH MENTAL DISABILITIES ON THE COGNITIVE AND AFFECTIVE CHARACTERISTICS AND SKILLS OF THE PARENTS

Hülya ÖCAL

Children with intellectual disabilities (IQC) need support for the development of cognitive and affective skills, self-care skills and social adaptation skills, as well as privacy education skills. Considering that this education starts from birth, it is seen that the most important factor is the parents. Parents' attitudes, attitudes and knowledge on this issue are very important in developing privacy skills in children with intellectual disabilities. In addition, the reactions of the parents to the clues about privacy in their children's daily life affect the children's acquisition of privacy. When the literature was scanned, it was seen that there was no training program developed on this subject that fully met the needs. In this study, a parent education program was prepared to improve the cognitive and affective characteristics as well as skills of the parents of children with intellectual disability. In this context, the purpose of this study is to reveal the effect of privacy education given to parents of children with intellectual disability on their cognitive levels, affective characteristics and reactions to clues about privacy education. In accordance with this purpose; 1) The affective characteristics of the privacy education given to the parents of children with intellectual disabilities related to the parents' privacy education, 2) The cognitive levels of the privacy education given to the parents of children with intellectual disabilities related to the privacy education of the parents, 3) To examine the effect of privacy education given to parents of mentally disabled children on parents' behaviors related to privacy education.

The research was conducted in the mixed research method in which quantitative and qualitative researches were used together. In the quantitative dimension of the research, one of the experimental research approaches, pre-test post-test experimental control group design was used. Accordingly, parents with mentally disabled children living in 20 different provinces of Turkey were included in the study. The participants of the study were determined by randomly assigning pre-test scores from among 61 parents determined by the easily accessible sampling technique to the 30 parent experiment group and 31 parent control group. The data of the study were collected through the Affective Characteristics Scale for the Privacy Education of the Parents of Mentally Disabled Children, the Parental Cognitive Level Test for Privacy Education, the Privacy Behaviors Scenarios Form for the Parents of the Parents of Mentally Disabled Children and their Reflective Learning Diaries. Since the data obtained show a parametric distribution, Independent Sample t test was used in the analysis of the data. In the qualitative aspect of the research, content analysis approach was used in determining the opinions of the participants regarding the applied program. As a result of the research; It has been determined that the Privacy Education Program, developed in line with the needs of the parents of mentally disabled children, improves parents' cognitive behaviors regarding privacy education. While the education given to parents improved their attitudes towards privacy education and their self-efficacy perceptions positively, it decreased their anxiety. The training program implemented was effective in ensuring that parents react correctly to the clues regarding privacy education. Accordingly, the Privacy Education Program for the Parents of Mentally Disabled Children, which was developed with this research, can be used to provide privacy education to the parents of mentally disabled children.

**Keywords:** Children with mental disabilities, privacy education, parent education, affective characteristics related to privacy education, knowledge level of privacy education, special education, mixed method.

## BÖLÜM 1

### 1. GİRİŞ

Mahremiyet, geçmişten günümüze kadar insanların her döneminde ve her toplumda karşılaştıkları, anlam açısından aynı toplumda aileler arasında bile değişiklik gösterebilen esnek bir kavramdır. Günümüzde modernleşme ile birlikte sosyal ve toplumsal açılardan mahremiyet, özel hayatın sınırlarının daralması, özel alan tanımının değişmesi tartışmalarıyla önemli hale gelmiştir. Mahremiyetin sınırları zamandan zamana, toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Mahremiyet kavramının her birey için farklı bir anlam taşıması durumu, bu kavramın net olarak tanımlanmasını ve mahremiyet sınırlarının çizilmesini zorlaştırmaktadır (Vatandaş, 2020). Günümüzde mahremiyet eğitiminin daha çok cinsel eğitim ile karıştırıldığı ve pek çok yerde birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Fakat mahremiyet eğitimi cinsel eğitimden daha kapsamlı bir kavramdır. Cinsel eğitimi de içine alan mahremiyet eğitimi, özellikle çocukların hem kendi özel alanlarını hem de diğer kişilerin özel alanlarını fark edip, sosyal yaşamları içinde bu özel alanları öğrenmesini, saygı duymasını ve bunu muhafaza etmesini kapsamaktadır (Akcan, 2016; Diler, 2014; Taşçı, 2010). Mahremiyet algısı diğer algı durumları gibi eğitimle şekillendirilebilir. Bireyler, farklı ortamlarda insani ilişkilerini sürdürmek için nasıl davranması gerektiğini öğrenmeye ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç toplum içinde kabul gören kuralların öğretilmesi ile giderilebilir. Verilen eğitim ile bireylerin mahremiyet algıları değişip şekillenmekte ve kişiye özel alanların nasıl belirleneceğine ilişkin fikirler oluşmaktadır (Sezen ve Erden, 2018).

Mahremiyet eğitimi, çocuğun hislerini, başkalarının değil kendisinin yönetebileceği yeteneğe erişmesi için verilen süreç rehberliği olarak görülebilir (Güneş, 2015). Bu eğitim, doğumdan itibaren ebeveynler tarafından vermeye başlanıp öğretmenlerle birlikte devam ettirilen bir eğitim olup, çocuğun ruhsal ve cinsel açıdan korunması için fazlasıyla önem taşımaktadır (Akcan, 2016). Doğumla başlayan ve tuvalet eğitiminin başlamasıyla birlikte önem kazanan mahremiyet algısı, çocuğun birlikte zaman geçirdiği kişilerce şekillendirilmektedir. Bu algı çocuğun sosyalleşmeye başlamasıyla birlikte gelişmektedir. Bu anlamda mahremiyet sonradan öğrenilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalışır, 2011; Yılmaz Bolat, 2015).

Mahremiyet eğitimi, cinsellik içeren davranışları da incelemekte ve bu davranışların neden sınırlandırıldığını da açıklamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda mahremiyet eğitimi duyguların yönetimi eğitimidir. Kişinin kendisine zorla bir şey yaptırmak isteyenlere karşı duygularını kullanarak hayır diyebilme, kendisi reddedildiği zaman bunu kabul edebilme becerisi olarak da tanımlanabilir (Diler, 2014). Bu durum, çocuğun sağlıklı kişilik gelişimine zemin hazırlamaktadır. Çocuğa yönelik ihmal ve istismar vakalarının artarak devam ettiği günümüz koşullarında, çocukları bu ihlallerden korumaya yönelik alınacak ilk önlem, mahremiyetle ilgili konularda özellikle çocukların bilinçlendirilmelerini amaçlayan eğitimlerin sunulmasıdır. Ancak bu eğitim ile çocuklar, kendilerine ve diğer kişilere ait özel alanlara saygı duymayı öğrenebilir ve sağlıklı bir birey olarak yetişebilirler (Akcan, 2016). Mahremiyet eğitimi aynı zamanda bireyin sorumluluk bilinci ile vicdan gelişimine de katkıda bulunmaktadır (Tarhan, 2012).

Mahremiyet kavramı sınırları net çizilemeyen, dolayısıyla da ihlali de net şekilde belirlenemeyen bir durumdur (Artuç, 2015). Mahremiyet medeniyetlere, kültürlere, şehirlere, bireylere, hatta ebeveynlere göre farklılıklar gösterdiği için hangi konuların mahremiyet ihlali olduğunu saptamak kolay olmamaktadır. Ayrıca mahremiyet ihlalleri dini, kültürel, sosyolojik açılardan da farklılık gösterebilmektedir. Bir bireyin mahremiyet ihlali olarak kabul ettiği bir davranışı başka bir birey kabul etmeyebilmektedir. Ancak bireyler arasında kültürel, dini, sosyolojik farklar bulunsa da herkes için ortak bir mahremiyet alanından bahsetmek elbette mümkündür (Duran, 2018). Kültürel kavrayış, toplumda yerleşmiş ahlaki kurallarla ilişkili olduğu için mahremiyet de aynı kurallarla ilişki içerisindedir. Bu sebeple ahlakla alakalı olan bu kurallar mahremiyetin de ne olduğuna veya ne olması gerektiğine karar verebilmektedir (Yılmaz, 2011).

Mahremiyet eğitiminin verilmeye bebeğin doğumuyla başlanabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, erken çocukluk döneminin anlamlı öğrenmeler açısından önemli olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda, mahremiyet eğitiminin yoğunlukla ortalama 4-5 yaş civarında planlı bir şekilde verilmesi önerilmektedir (Çakır, 2015). Belli aşamalarla verilen bu eğitimin en önemli ayağını ebeveynler ve öğretmenler oluşturmaktadır. Mahremiyet eğitiminde, ebeveynlere ve öğretmenlere düşen en büyük sorumluluk, çocuklara kendi mahremiyet davranışlarıyla iyi bir örnek olmak ve

çocukların bilinçli bireyler olmalarını, mahremiyetle ilgili doğru bilgi ve uygulamalara sahip olmalarını sağlamaktır (Güneş, 2015).

Mahremiyet duygusu çocuğun gelişim basamaklarına uygun bir şekilde zamanında kazandırılmalıdır. Çocuk yetiştirme her aşamasında olduğu gibi mahremiyet eğitiminin kazandırılmasında da örnek olmak en etkili yöntemdir. Taklitte başlayan, örnek almayla devam eden süreç, çocuğun yaptığı davranışları bilinçli ve isteyerek uygulaması şeklinde devam etmektedir. (Tarhan, 2012). Çocuklara yönelik mahremiyet ihlalleri, evrensel bir toplum problemi olarak açıklanmaktadır. Özellikle çocuğun cinsel istismara uğramasının psikolojik olarak negatif etkilere neden olduğu, güven ortamını sarstığı, çocuğun duygusal sağlığını bozduğu ve diğer insanlarla iletişimini baltaladığı bilinmektedir. Ülkemizde kız çocuklarının %25'i, erkek çocuklarının %16'sı cinsel istismara maruz kalmaktadır. Türkiye'de cinsel istismar nedeniyle hastaneye sevk edilen çocukların ortalama %5'i özel gereksinimli çocuklardan oluşmaktadır (Çakmak ve Çakmak, 2018). Mahremiyet ihlallerinde en korunmasız kesim şüphesiz özel gereksinimli çocuklardır. Bu çocuklar istismarcıların cinsel saldırılarına maruz kalan toplumsal grupların başında gelmektedir. Özel gereksinimli bireyler, yetersizliklerine bağlı olarak; istismarı fark etme, reddetme ve istismarı raporlamada yetersiz kalma, kandırılmayla baş edememe gibi sebeplerle cinsel istismara uğrama noktasında diğer akranlarına göre daha yüksek düzeyde risk altında bulunmakta ve daha yüksek oranda cinsel istismara maruz kalmaktadır (Casteel, Martin, Smith, Gurka ve Kupper, 2008; Jones, Bellis, Wood, Hughes, McCoy ve Eckley, 2012; Plummer ve Findley, 2012).

Alanyazınında yapılan araştırmalar mahremiyet ihlallerinin büyük bir kısmının gizlenmekte ve önemsenmemekte olduğunu göstermiştir. Her bir evren ve örneklem yelpazesinde mahremiyet ihlallerine yönelik farkındalık artırma ve önleme stratejileri geliştirip bunları yürütme ihtiyacı bulunmaktadır. Yapılan her bir çalışma bilgi ve bilinç geliştirme hedefinde ilerlerken önleme ile ilgili de önemli bilimsel veriler oluşturulmalıdır. Yapılacak bu çalışmanın bahsi geçen hedeflere katkı sağlayacağı umulmaktadır. Çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü ebeveynleri ile iletişim kurarak geçirmektedir. Ebeveynler çocuklarının görünüşleri, davranışları ve fiziksel ve duygusal durumlarındaki değişiklikleri gözlemlemekte çok önemli bir konumdadırlar. Özellikle özel gereksinimli çocuklar, yetersizliğin getirdiği kendine özgü zayıf yapı

dolayısıyla mahremiyetini korunmada sınırlılıklar yaşamaktadır. Bu sınırlılıkları ortadan kaldırmak için çocuğun kendisinin ve çevresindeki kişilerin eğitilmesi gerekmektedir (Çakmak ve Çakmak, 2018).

Özel gereksinimli bireylerin özellikle erken dönemde eğitim alma şekilleri incelendiğinde, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile kaynaştırma eğitimi aldıkları eğitim kurumları karşımıza çıkmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin okul hayatının ilk yıllarında görev alan öğretmenlerinin diğer çocuklara oranla daha fazla risk altında olan bu çocukların ebeveynlerine mahremiyet eğitimi konusunda rehberlik etmeleri daha fazla önem kazanmaktadır (Spencer, Devereux, Wallece, Sundrum, Shenoy, Bacchus ve Logan, 2005; Sullivan ve Knutson, 2000). Bununla birlikte, özel gereksinimli çocukların eğitiminde önemli yere sahip öğretmenler ve ebeveynleri ile ilgili yapılan çalışma sayısının oldukça az olduğu gözlemlenmektedir.

Mahremiyet ihlalleri konusunda çocuklardan sonra üzerine en fazla çalışma yapılan kişilerin ebeveynler olduğu görülmektedir. Ancak ebeveynlerle ilgili yurt dışında (Bakarman ve Eljaaly, 2017; Chen, Dunne ve Han, 2007; Navaei, Akbari-Kamrani, Esmaelzadeh-Saeieh, Farid ve Tehranizadeh, 2018; Pullins ve Jones, 2006; Wurtele, Moreno ve Kenny, 2008) pek çok çalışma yapıldığı görülmekte iken ülkemizde ise hem özel gereksinimli hem de normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinde mahremiyet eğitimi konusunda az sayıda çalışma olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin mahremiyet eğitimi konusunda olumlu tutumlara sahip olması ve bilinçli olması gerekmektedir. Bu sayede, mahremiyet ihlali vakalarının önlenmesi, erken tanınması ve problem durumuyla daha güçlü bir şekilde baş edilmesi sağlanabilir. Ancak Türkiye’de genel anlamda istismara yönelik çalışmalar olmasına rağmen mahremiyetin genel ihlallerine ilişkin yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır (Dilsiz ve Mağden, 2015; Erol, 2007; Sağır, 2013).

### **1.1. Problem Durumu**

Ebeveynlerin mahremiyet eğitimi hakkında bilgi sahibi olması çocukların gelişimi açısından son derece önemlidir. Çünkü ebeveyn, çocuğun eğitimini üstlenen, eğitimsel ve sosyal-duygusal ihtiyaçlarını doğrudan gözlemleyen ve çocuğun gelişimini her açıdan etkileyen bir konumdur (Wurtele, Moreno ve Kenny, 2008). Dolayısıyla ebeveynler, çocuğun mahremiyet eğitimi konusunda en fazla sorumluluğa sahip olan

kişilerdir. Çocuğu mahremiyet ihlallerine ve başkalarının mahremiyetini ihlal etmesine karşı bilinçlendirmek için öncelikle ebeveynlerin kendisinin bu farkındalığa sahip olmasını gerektirmektedir. Ebeveynler bu farkındalık sayesinde erken dönemde çocuğun mahremiyetin korunması için doğru ve sağlıklı adımlar atabilmektedirler (Zerey, 2019)

Cinsellik evrende yaşayan herkesin hayatında önemli bir yerdedir. Zihinsel yetersizliği bulunan çocukların akademik, sosyal ve duygusal gelişimlerinin yanında cinsel gelişimlerinin de desteklenmesi gerekmektedir. Kişilerin sağlıklı bir insan olarak yetişmeleri için, büyüme ve gelişme aşamasında karşılaşacakları fiziksel, duygusal ve sosyal değişikliklerin niteliği konusunda uyarılmaları ve bilgilendirilmeleri gerekir. Özellikle ergenlik dönemine girmeden önce çocuklar, cinsel konulara ilgi duyarlar ve kendi vücutlarındaki değişiklikleri dikkatle izlerler. Anne baba, çocuğunun yaşına uygun olarak göstermesi gereken değişiklikleri gösterip göstermediğini yakından takip etmelidir. Ancak ebeveynin bu konudaki ilgisini belli etmesi, sık sık soru soru sorması doğru değildir. Kız çocuğun annesi tarafından erkek çocuğun da babası tarafından ergenlik dönemi ile ilgili bilgilendirmesi daha uygun görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

Bireylerin davranışlarına duygu, düşünce ve tutumlarının etkisinin büyük olduğu pek çok araştırma ile ortaya konulmuştur (Bloom, 1956; Şenel, 1995; Guilbert, 2002; Orel ve Zerey, 2004; Kahyaoğlu ve Özgen, 2012; Ayrakdar, Vural Batık ve Barut, 2016). Ebeveynlerin gerek çocuklarının cinsel kimliklerinin şekillenmesinde gerekse cinsel gelişimlerini destekleyen mahremiyet eğitiminde rolleri büyüktür. Ülkemizde ebeveynlerin mahremiyet eğitimiyle ilgili tutumlarının genellikle uç noktalarda ve hatalı olduğu görülmektedir. Ebeveyn ve toplumun mahremiyet eğitimi, cinsel eğitim konularında cinsel içerikli sorulara yanıt vermeme ya da yanlış yanıt verme şeklinde katı tutumlara sahip olduğu gözlenmiştir. (Yavuzer, 1999). Bu bakımdan, zihinsel yetersizliği olan bireylere doğru bir mahremiyet eğitimi verilmesi için ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili olumlu tutum ve davranışların geliştirmelerini sağlamak önemli görülmektedir.

Cinsel gelişimin sağlıklı olabilmesi çocukların cinsel gelişimlerine ilişkin sağlıklı bilgi edinmelerine bağlıdır (Bilen ve Topçuoğlu, 2008). Ebeveyn içinde cinsel konulara karşı aşırı rahat ya da engelleyici tutumlar, cinsel kimlik gelişimini olumsuz

etkileyebilir. İleri derecede suçlamalar, aşırı denetleme, ergenlik öncesi ve sonrası çağda çocuğa ya da gence gizliliğin (mahremiyetin) tanınmaması ileride büyük sorunların yaşanmasına neden olabilir. Özellikle, uyarıcı, kısıktıcı tutumlar, yanlış bilgiler, ayıp duygusu, suçüstü yakalanma endişeleri, cinsel korkular ve utandırılmalar çocukların kişilik gelişimini tehlikeye atabilir (Kalaycı, 2007). Bu yolla yetiştirilen çocuklar cinsellik konusunda aşırı ilgili, sinsi veya saplantılı olabilirler. Özellikle ergenliğin ilk yıllarında erkek çocuklar arasında cinsel gelişimleriyle ilgili bilgi alışverişi ve kıyaslamalar bir kısım gençleri aşağılık duygusuna itebilir. Çocuğa verilecek mahremiyet eğitimi sürecinde gerçekçi olmak, bilimsel terimler kullanmaya özen göstermek ve olabildiğince çocuk gelişimine uygun bir yol izlemek gerekmektedir. İleri derecede gizlilik ve kısıtlamadan kaçınılmalı, hoşgörülü ve açık bir yol izlemeye çaba gösterilmelidir (Bilen ve Topçuoğlu, 2008).

Çocuklarda mahremiyet eğitimi günümüze değin genellikle tabu gözüyle bakılmış ve hem eğitimciler hem de ebeveynler, çocuklara nasıl bir yaklaşım içinde olacaklarını kestirememişlerdir (Akcan, 2016). Son derece önemli olan mahremiyet konusunda, ebeveyn ya da eğitimci tarafından yapılabilecek bir hatanın, gelecekte birçok soruna yol açacağı gerçeği akıldan çıkarılmamalıdır. Bu alanda, ebeveynlerin ve öğretmenlerin, cinsel gelişim ve mahremiyet eğitimi konusunda olumlu tutum ve davranışlar geliştirmeleri sağlanmalıdır. Cinsel gelişimleri sırasında bazı çocuklar ebeveynlerine doğrudan başvururlar. Bu ebeveynlerin demokratik tutumlara sahip olduğu gözlenmiştir. Bazı ebeveynler ise mahremiyet eğitime tümüyle karşı çıkmaktadır ve mahremiyet eğitimi vermek istememektedir. Bazı ebeveynlerde mahremiyet eğitimini yararsız görmektedirler. Bir kısım ebeveynlerde mahremiyet eğitimine düşmanca bir tutum takılmaktadır. Çünkü eğitimlerin çocuklarını cinsel konulara ilgisini çekmesinden ve cinsel konularda özgürleştireceğinden korkmaktadırlar. Aynı zamanda verilerin eğitimlerin çocuklarının kendi kontrollerinden çıkacağını düşünmektedirler. Dolayısı ile ebeveynlerin mahremiyet eğitime ilişkin olumlu tutumlar geliştirmesi zihinsel yetersizliği olan bireylerde mahremiyet eğitimi açısından önem arz etmektedir. Ebeveynlere verilen mahremiyet eğitimi, özellikle zihinsel yetersizliği olan çocuklara yönelik mahremiyet eğitimi ile ilgili olumlu tutumlar geliştirmelerini ve önyargılarını ortadan kaldırmalarını sağlayacaktır (Çakır, 2015).

Özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocuk ve ergenler, mahremiyet eğitimi alarak mahremiyetle ilgili bilgi düzeylerini artırabilir. Bu sayede, mahremiyete uygun sorumlu cinsel davranış geliştirebilir ve olumsuz yaşantılardan korunabilirler. Mahremiyet eğitimi alan ergenler toplumun kabul ettiği mahremiyete uygun davranışlar sergileyeceklerdir. Mahremiyet eğitimi konularında çoğunlukla göz ardı edilen; ancak özel bir ilgiye gereksinim duyan gruplardan biri de zihinsel yetersizliği olan bireylerdir. Bu bireyler gerekli eğitim verilmezse yanlış bilgiler ya da edinimler sonucu uygun olmayan cinsel davranışlar geliştirebilirler ve cinselliği yanlış kullanabilirler. Başka bir deyişle kişisel mahremiyetini korumaya uygun olmayan; uygunsuz yerlerde cinsel içerikli davranışlar gösterme, kendi cinsine ilgi duyma, herhangi bir karşı cinsle ilişkiye girme gibi davranışlar sergileyebilirler. Sonuçta, zihinsel yetersizliğe sahip bireylerin cinselliği kötüye kullanmaları zayıf sosyal becerilere, muhakeme yeteneğinin zayıf olmasına ve yetersiz mahremiyet eğitime dayanır (Çakmak ve Çakmak, 2018). Bu durum çocuğun mahremiyet edinimini olumsuz etkiler. Mahremiyet ediniminde ilk adım da ebeveynlere ait olduğu için ebeveynlerin cinsel eğitim ve mahremiyet eğitimi konusunda bilgi ve beceri sahibi olmaları önemlidir.

Zihinsel yetersizliği olan bireyler ergenlik dönemine geldiklerinde, normal gelişim gösteren çocuklarla aynı cinsel merakı gösterebilir, ancak bilişsel becerileri doğru ve yanlış arasında ayırım yapmakta zorlandığı için mahremiyet ihlaline karşı kendilerini korumada normal gelişim gösteren akranlarına göre daha geride kalabilirler. Ergenlik döneminde zihinsel yetersizliği olan bireyin sağlıklı bir cinsel gelişim ve mahremiyete uygun davranışlar gösterebilmesi için çevrenin de ebeveyn ve kurum gibi çocuğa olumlu katkı yapacak tutum ve davranış geliştirmesi gerekir (Çakmak ve Çakmak, 2018). Çünkü Zihinsel yetersizliği olan bireylerin öğrenmeleri ekip çalışmasını gerektirmektedir. Zihinsel yetersizliği olan birey/ çocukların iletişimde bulunduğu yakın ve uzak çevresinin de cinsel gelişim evrelerine yönelik yaşadıkları davranış değişiklikleri hakkında bilgi sahibi olmaları gereklidir. Çünkü zihinsel yetersizliği olan bireylerin mahremiyet eğitimi sürecinde çevrelerinden görecekları yaklaşımlar doğru ya da yanlış öğrenmeleri desteklemektedir (Ataman,2017). Engelli bireylerin gerçekleştirdiği her türlü davranışın doğal ve yaşanması gereken bir süreç olduğu, bu süreçte doğru mahremiyet davranışlarını kazanabilmeleri için ebeveynin izlemesi gereken tutum ve davranışların neler olduğu konusunda ebeveynler bilgilendirilmelidir. Mahremiyet eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamak,

çocuğun cinsel gelişimi ve mahremiyet edinimini olumsuz etkilemektedir (Kalaycı, 2007).

Zihinsel yetersizliği olan bireyin yakın çevresinin bireyin yanlış mahremiyet davranışlarına karşılık utanç, öfke, kızgınlık, korkma, acıma, aşırı merhamet gibi duygularla hareket etmelerinin olumsuz davranışlara yol açabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu duygularla gösterilen davranışlar zihinsel yetersizliği olan bireyin mahremiyet edinimine fayda sağlamayacağı gibi cinsel istismar gibi mahremiyet ihlallerine karşı da bireyi savunmasız hale getirecektir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ergenlik döneminde karşı cinse olan arzuları, art niyetli kişilerce istismar amacıyla kullanılabilir. İstismarcılar, çocukların yetersizliklerinden dolayı kendilerini ve olayı yeterince ifade edemeyeceğini bildiğinden, çocukları rahatlıkla istismar edebileceklerini düşünebilirler. İstismara (tecavüz, taciz) maruz kalınmaması için çocuğa doğru bir mahremiyet eğitimi verilmeli, çocukların gittiği kurum ve yakın çevre ile iletişim kurulmalıdır (Kalaycı, 2007).

Normal gelişim gösteren çocuklarda da söz konusu olmakla birlikte zihinsel yetersizliği olan bireylerin mahremiyet eğitiminde de bazı sorunlar gözlenmektedir. Mahremiyet becerilerinin öğrenilmesi bir takım bilişsel becerileri gerektirmektedir. Bilişsel becerilerdeki zayıflık sonradan öğrenilen mahremiyet becerilerin kazanılmasını da yavaşlatmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireyler zihinsel özellikleri gereği mahremiyet bilgi ve becerilerini kazanmada, istismarı fark etme ve ayırt etmede bazı dezavantajlara sahiptir. Bu doğrultuda, zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin, bu çocukların özelliklerine uygun bir şekilde mahremiyet eğitimi verebilme becerileri geliştirilmelidir. Mahremiyet eğitimi sürecinde önemli bir yere sahip olan ebeveynlerin; bu konuda yeterince bilgi sahibi olmaları aynı zamanda çocuklarla aralarında güvene dayalı bir iletişim geliştirmeleri, bazı ebeveyn içi mahremiyet ihlallerinin de ortaya çıkartılmasına yardımcı olacaktır. Medyaya yansıyan birçok istismar haberinden de anlaşılacağı gibi istismarcı genellikle ebeveynler içinden ya da ebeveyne en yakın kişiler arasından çıkmaktadır. Özellikle zihinsel yetersizliğe sahip çocukların ebeveynlerinin mahremiyet eğitimi konusunda bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması, ihlal olaylarının gün yüzüne çıkartılması açısından büyük önem arz etmektedir (Akcan, 2016).

Ülkemizde genel olarak mahremiyet eğitimi ile ilgili konular ebeveynler için utanılarak konuşulacak konular arasında yer almaktadır (Kulaksızoğlu, 1998; Tuğrul ve Artan, 2001). Ebeveynlerin mahremiyet eğitimiyle ilgili bilgilere hangi kurumdan, hangi kaynaklardan ya da kişilerden ulaşacaklarını bilmemeleri ebeveynlerin isteseler bile doğru bilgilere ulaşmalarını engellemektedir. Bu nedenle ebeveynlerin doğru bilgiler edinebilecekleri içerik, program ve etkinliklerle desenlemiş bir eğitime ihtiyaçları vardır.

Zihinsel yetersizliği olan çocuklarının ebeveynleri çocuklarının pek çok konuda öğrenme gücünü yaşamasına bağlı olarak çocukların mahremiyetle ilgili davranışları da öğrenemeyeceğine yönelik inançlara sahiptirler. Ayrıca ebeveynler de mahremiyet kavramlarını ve eğitimini sağlıklı şekilde bilmemektedir (Tuğrul ve Artan, 2001). Bu nedenle ebeveynler zihinsel yetersizliği olan çocuklarının mahremiyet eğitimiyle ilgili sorunlar yaşayabilmektedir. Ebeveynlere mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi ve becerilerin kazandırılması, zihinsel yetersizliği olan çocuklarının gelişiminin çok yönlü desteklenmesi konusunda büyük önem arz etmektedir.

## **1.2. Araştırmanın Amacı**

Bu araştırmanın amacı, zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin onların mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel ve duyuşsal özelliklerine etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmada, araştırmanın ana amacı ışığında dört soruya cevap aranmıştır. Bu sorular aşağıda sıralanmıştır.

1. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin bilişsel düzeyine etkisi nasıldır?

2. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin duyuşsal özelliklerine etkisi nasıldır?

3. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitiminde verilen ipuçlarına tepkilerine etkisi nasıldır?

4. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programına” ve uygulanaşına ilişkin katılımcı görüşleri nasıldır?

### **1.3. Araştırmanın nemi**

Tüm bireylerin eğitiminde olduğu gibi zihin yetersizliği olan bireylerin eğitiminde de onların bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri yanında toplum tarafından kabul görerek bütünleşmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşılması için zihinsel yetersizliği olan birey/ çocukların bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır. Sonraki aşamalarda, bireylerin her türlü eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve gereksinimlerine uygun eğitim ortamlarının sunulması gerekmektedir (Cavkaytar, 2014). Bu gereksinimlerden biri de ZY’nin mahremiyet edinimidir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin diğer konularda olduğu gibi mahremiyet konusunda da eğitim almaları sağlıklı bir yaşam sürdürmeleri açısından oldukça önemlidir. Bu eğitimde de en kilit rol ebeveynlere düşmektedir. Bunun için ebeveynlerin; zihinsel yetersizliği olan çocuklarının öğrenme özelliklerine uygun Şekilde mahremiyet eğitimi vermelerini sağlayacak ebeveyn eğitimleri önem kazanmaktadır. Bu araştırmada ZY’nin mahremiyet ediniminin sağlanmasında ebeveynler için geliştirilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimine yönelik duyuşsal özelliklerine, bilgi ve davranışlarına etkisi belirlenmek istenmiştir.

Ebeveynlerin mahremiyet eğitimine yönelik ilgi, tutum, zgven ve kaygıları onların çocuklarına mahremiyet becerilerini kazandırmalarında önemli görülmektedir. Eser ve elikz (2009) ocuğun Cinsel Kimlik Gelişimine Karşı Aile Tutumlarının geliştirilmesinde etkili olduğunun üzerinde durur. Eser (2008) anne-babaların cinsel kimlik gelişimleriyle ilgili tutumlarının çocuğun cinsel kimlik kazanımında önemli olduğunu belirtir. Kakavoulis (2001) da Ebeveyn ve Cinsel Eğitiminde Ebeveyn Tutumları” başlıklı çalışmasında Yunanistan’daki çocukların cinsel gelişim ve eğitiminde ebeveynlerin rolünde ebeveynlerin tutumları ve bakış açılarının önemini ortaya koymuştur. Lu (1994) “Tayvan’da Küçük ocukların Cinsel Eğitimine Karşı Ebeveynlerin Tutumları” başlıklı çalışmasında, Tayvanlı ebeveynlerin çocuklarının cinsel eğitimi hakkındaki görüşlerini araştırmış ve ebeveynler kendilerinin bu konuda yetersizliklerini belirtmişler, bu konularda ebeveynlerin çok tutucu olduğunu ve bunun değişmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu araştırma da ebeveynlere

verilen mahremiyet eğitimin ebeveynlerin mahremiyet eğitimine yönelik duyuşsal özelliklerine etkisinin ortaya konulması açısından önemli görölmektedir.

Araştırmayı ele aldığı bir diğere nokta da ZYÇ'ye sahip ebeveynlerin çocuklarına mahremiyet edinimi kazandırmada bilişsel düzeylerinin artırılmasıdır. Yelken (1996) anne ve babaların, üç-altı yaş dönemindeki çocuğun cinsel gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilerinin yetersiz olduğunu belirtir. Deehan ve Fitzpatrick (1993) çocukların cinsel davranışları hakkında ebeveynlerin bilgi düzeylerini incelemiş, bilgilerin yetersiz olduğu ve geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu araştırma ZYÇ'ye mahremiyet becerilerinin geliştirilmesinde ebeveynlerin bilgi düzeyinin artırılması açısından önemlidir.

Bireylerin tüm davranışları bilgileri ile şekillenmektedir. Ülkemizde cinsel eğitim araştırmaları 1974 yılında Türkiye Aile Planlaması Derneğinin katılımıyla başlamış ve bu konudaki bilgi ve tutumların araştırılması ve geliştirilmesi gereğine dikkat çekilmiştir (Çalışandemir, Bencik ve Artan 2008). 1984 yılında ders kitaplarında, 1986 yılında evlilik ve aile planlaması hakkında bilgiler kazandırılmaya çalışılmıştır (Poray, 2005). 1997'de öğretmen adaylarına seçmeli olarak, cinsel sağlık bilgileri dersi verilmesi hedeflenmiştir (Kaya, Serin ve Genç 2007). Yapılan bu çalışmalar normal gelişen bireylerin cinsel eğitimi çerçevesinden öteye geçememiş ve mahremiyet eğitimi ihtiyacı göz ardı edilmiştir. Bunun yanında özellikle zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin mahremiyet eğitimine ilişkin tutumlarının olumsuz ve bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu da bilinmektedir. Bu araştırma ile zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimine ilişkin duyuşsal özelliklerine ve bilişsel düzeylerine etkisinin ortaya konulması ihtiyacı daha çok önem kazanmaktadır.

Araştırmada uygulanan eğitim programı ayrıca zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin mahremiyet becerileri kazandırma sürecinde çocuklarına karşı doğru tepkiler vermelerinin sağlanması amaçlanmıştır. Bunun için ebeveynlere çocuklarının mahremiyet ile ilgili davranışlarına ilişkin ipuçları senaryolar ile verilmiş ve ebeveynlerin bu ipuçlarına nasıl tepkiler verdiği gözlenmiş; eğitim sürecine bu tepkiler de dikkate alınarak eğitimler verilmiştir. Eğitimin tamamlanmasından sonra da ebeveynlere çocuklarının mahremiyet ile ilgili davranışlarına ilişkin ipuçları senaryolar

tekrar verilmiş ve ebeveynlerin bu ipuçlarına nasıl tepkiler verdiği incelenerek uygulanan eğitim programının etkililiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma ile alana; zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynleri için hazırlanmış mahremiyet eğitim programının, ebeveynlerin mahremiyet eğitimine karşı duyuşsal özelliklerinin geliştirilmesi, bilişsel düzeylerinin artırılması ve verilen ipucuna doğru tepki verme becerilerinin geliştirilmesi ile ilgili bir eğitim programı kazandırılmıştır. Bu sebeple bu araştırmanın uzmanlara, ebeveynlere ve alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

#### **1.4. Varsayımlar**

Araştırmaya katılan ebeveynlerin “Mahremiyet Eğitimi Programını” değerlendirmek için yöneltilen sorulara samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.

#### **1.5. Sınırlılıklar**

1. Araştırmaya Türkiye genelinde Ankara, Antalya, Balıkesir, Denizli, Gaziantep, Hatay, Isparta, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Mersin, Nevşehir, Osmaniye, Sakarya ve Samsun illerinden katılım olmuştur. Dolayısıyla araştırma yalnızca yukarıda sayılan illerden katılımcılarla sınırlıdır.

#### **1.6. Tanımlar**

Zihinsel Yetersizliğe Sahip Birey: Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan birey (Öner ve Sarı, 2020).

Çok ağır düzeyde zihinsel engelli birey: Zihinsel yetersizliği yanında öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamayan, yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireydir (MEB, 2018)

Özel gereksinimli birey ise, özel eğitime ihtiyaç duyan bireydir. Özel eğitim ihtiyacı olan birey MEB, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2018) göre, “bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireydir.” Şeklinde tanımlanmaktadır.

Cinsel Gelişim: Cinsel gelişim bireyin kendi cinsiyeti ile ilgili üreme organlarının büyüüp gelişmesini ve bu gelişme ile ilgili problem ve davranış değişikliğini kapsar (MEB, 2013).

Cinsel Kimlik: Bireyin cinsinden haberdar olması, bedenini ve benliğini belli bir cinsellik içinde algılayışı, kabullenışı, duygu ve davranışlarında buna uygun biçimde yöneliştir (Yalçın, Koçak ve Duman, 2014).

Mahremiyet: Bireylerin yalnız başına kalabilme, istediği gibi düşünüp davranabilme, başkalarıyla nerede ne zaman ve hangi koşullarda ne derecede ilişki kuracağına karar verebilme ile özel bir yaşam alanını ve bu yaşam alanında sahip olunan hakları ifade etmektedir (Yüksel, 2003).

Cinsel Eğitim: Yalnızca çocuğun bazı gerekli sosyal kurallara uymasını sağlamak değil, insanın sevgi içinde serbestçe gelişimini ve kendinde bulunan cinsel güçleri olabildiğince düzenlemesini, kendinin ve başkalarının mutluluğu için bunlardan yararlanmasını sağlamaktır (Çalışandemir, Bencik ve Artan, 2010).

Mahremiyet Eğitimi: Cinsel bilgileri de içeren çocuğun kendisinin ve diğer insanların özel alanlarının farkına varması, toplumsal yaşam içinde kendi özel alanını koruyabilmesi, diğer bireylerin özel alanlarına saygı duyması, kendisi ve çevresi arasında sağlıklı sınırlar koyabilmesine yönelik bilgileri içeren eğitimidir (Diler, 2014; Akcan, 2016).

## BÖLÜM 2

### 2. ALANYAZINI

Bu bölümde, ilk olarak mahremiyet eğitimi ile ilgili tanımlara yer verilmiştir. Bu şekilde mahremiyet kavramı açıklanmış ve zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet gelişimi üzerinde durulmuştur. Bir sonraki adımda, mahremiyet eğitimi ve özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişim ve mahremiyetle davranışları arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Bir sonraki adımda, mahremiyet eğitiminde ebeveynin rolü ve sorumlulukları ele alınmıştır. Farklı anne baba tutumlarının çocuğun cinsel gelişimi üzerindeki etkisi açıklanmıştır. Bir sonraki aşamada, ebeveyn eğitimi ve ebeveyn modelleri incelenmiştir. Özel gereksinimli çocuklarda ebeveyn eğitiminin gereklilikleri üzerinde durulmuştur. Son aşamada ise konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir.

#### 2.1. Mahremiyet Eğitimiyle İlgili Tanımlar

Bu başlık altında, mahremiyet eğitimi ile ilgili yapılan tanımlara yer verilmiştir. Mahremiyet kavramının kökeni açıklanmış bu kavramın İngilizce ve Türkçe sözcüklerle ilişkisi ortaya konmuştur. Mahremiyet kavramının dini, psikolojik, sosyolojik ve hukuki boyutları açıklanmıştır. Mahremiyet kavramının kişi ve toplum bakımından önemi detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

##### 2.1.1. Mahremiyet Kavramı

Mahrem sözcüğü “hrm” kökünden gelen Arapça bir kelimedir ve mahremiyet kelimesi de bu kökten türemiştir. İslam dini açısından değerlendirildiğinde mahremiyet; “Allah’ın haram kıldığı, yasakladığı şeyler kapsamında; haram, haram kılmak ve haram kılınmış” anlamlarına gelebilmektedir (Gündoğdu, 2017). Aynı kökten olan “harume” ve “harime” fiilleri de “yasaklanmış olmak, izin verilmemek” anlamlarına gelirken; “hareme” fiili ise “yoksun bırakmak, mahrum bırakmak” anlamına gelmektedir. Mahremlik, mahrem olma hali ise, “herkeşçe bilinmemesi icap eden, söylenmeyen ve gizlilik” anlamlarında kullanılmaktadır (İzgi, 2009). Mahremiyet kelimesi Türk Dil Kurumu’na göre de gizlilik olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu (TDK), 2018). İngilizce-Türkçe sözlükler bu kelimeyi; özel olan, bireysel olan, kamu ile paylaşılmayan anlamına gelen “private” olma anlamında bir kelime olarak betimlemektedirler. Mahremiyet kelimesi, yabancı kişilerin bakışından uzak kalma arzusunu ifade eden

yalnızlık, “kişisel dokunulmazlık, mahremiyet ve gizlilik gibi anlamlarla da karşılık bulabilmektedir (Yörükan, 2008).

Mahremiyet kavramı dini, psikolojik, sosyolojik, hukuki, felsefi, kültürel ve antropolojik boyutlara sahip çok yönü olan bir kavramdır. Tüm bu alanlarda mahremiyet algısı kişinin toplumla veya diğer kişilerle ilişkisinde, genel yaşam tarzında gereklilik arz etmektedir (Çatak, 2015; Sezen ve Erden, 2018). Mahremiyet kavramı; değişen zamana, kültüre, yaşanan coğrafyaya, kabul edinilen dine ve ahlak kurallarına bağlı olarak değişebilen bir kavramdır (Gündüz, 2015; Karagülle, 2015). Kavramın bu değişkenlerden dolayı farklı anlamlar kazanması, belirsizliği ve sürekli değişik boyutlara evrilmesi sebebiyle herkes tarafından kabul edilebilir ortak bir tanımlama yapmak mümkün olamamaktadır. Bu durumda mahremiyet kavramının kaynağı olarak birey düşünülürken bu da her birey için kendine özgü bir mahremiyet anlayışı ortaya çıkarabilmektedir (Güllük, 2014). Aslında mahremiyeti kesin şekilde tanımlamaya çalışmak, onun önemli birtakım boyutlarını göz ardı etme riskini oluşturabilirken, kapsamlı bir tanımlama girişimi, mahremiyet kelimesinin anlamını yitirmesine sebep olabilir (Yüksel, 2003). Bununla birlikte, mahremiyete yönelik olumsuz değişimleri ve fiili mahremiyet ihlallerini ifade edebilecek, tutarlı ve tarafsız, geniş kitleler tarafından kabul edilebilir ortak bir tanıma kavuşturulması oldukça önemlidir (Yüksel, 2009).

Mahremiyet kavramının sosyal yapı içindeki konumu durağan olmadığı için, değer, tutum, davranış, inanış ve beklentilerdeki farklılıklar, kişisel farklılıklar, sosyal statüler, fiziksel ve kültürel ortamın özelliklerine bağlı olarak sürekli değişken bir yapı ortaya koymaktadır. Her bir kişi için farklı anlamlar ifade eden mahremiyet algısı zaman, mekân ve şartlara göre de değişiklik göstermekte, bir dönemde kabul edilen mahremiyet sınırları başka bir dönemde genişleyebilmekte, önce yadırganan bazı davranışlar başka zamanlarda kabul edilebilir ve sıradan kabul edilebilmektedir. Bununla birlikte işitsel ve görsel mahremiyet türlerinin de mahremiyet algısını etkilediğini söylemek mümkündür (Yüksel, 2003; Çelikoğlu, 2007). Bu durum, özellikle kitle iletişim araçlarındaki teknolojik gelişmeler ve internet kullanımının yaygınlaşması ile hızlı bir değişim ve gelişim içinde olan günümüz toplumlarında, mahremiyet algısı üzerinde de aynı hızda bir değişim ve dönüşüm sürecini beraberinde getirmiştir (Yörükan, 2008; Gündüz, 2015).

Karagülle'ye (2015) göre mahremiyet kişi ve toplumun genel düzeni için öncelikli olarak temel bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde farklı şekillerde ortaya çıkabilen bu ihtiyaç, zaman zaman yalnız kalma; ebeveyn, arkadaş veya yakın olan çevredeki diğer kişilerin gözetiminden ve müdahalesinden uzak olunan bir ilişki kurma isteği olarak ortaya çıkabilmektedir. Yılmaz'a (2011) göre de mahremiyet aynı zamanda başkasını sınırlar çerçevesinde anlamamanın ve tanıyabilmenin de bir aracı olabilmektedir. Kişiye yakın insanlar, mahremiyet alanlarının kapılarını kendi sınırları ve mahremiyet bilinci çerçevesinde açabilirler. Mahremiyet bu anlamda kişiye ait özgürlük alanını dilediği zaman istediği kişilere açma hakkına sahip olmasıdır. Bu özgürlük alanı herkesin istediği kişiye kendiyle ilgili istediği kadar yakınlık sunma ve bilgi verme imkânı sağlayan özel bir alanı ifade etmektedir.

Yaşanan modernleşme ve teknolojik gelişmeler insanların yaşam standardını artırarak hayatını kolaylaştırmakta, aynı zamanda kişinin yaşamının teknoloji unsurlarına mahkûm olmasına neden olmaktadır. Özellikle küreselleşmenin hız kazandığı 1980'lerden sonra bilgi iletişim alanındaki hızlı gelişimler ve internetin kullanım yaygınlığı ile kişinin temel hak ve hürriyetlerinden biri olan haberleşme hakkının mahremiyeti açısından oldukça güç ve karmaşık sorunlar gündeme gelmiş ve insanların yaşam şekilleri geri döndürülemez şekilde değişmiştir. Böylece teknolojik unsurlar farkında olunmadan kişilerin hayatının bir parçası haline gelmiş ve mahremiyete yeni bir boyut daha eklenmiştir (Baysal Berkup, 2015; Sepetçi, 2017).

Yeni iletişim teknolojileri günümüzde sadece insanın iletişim ve bilgiye ulaşma ihtiyacını gidermemekte aynı zamanda popüler sosyalleşme aracı haline gelen sosyal medya platformları, oyunlar, bloglar ve benzerleri ile başkalarının hayatını izleme ve kendi hayatını ifşa etme hizmeti sunar hale gelmiştir. Bu yeni durum mahremiyeti kişinin evinden, kişisel alanından çok ötede bir yere taşımıştır. Günümüzde medya tarafından üretilen bilgiler, mesajlar, değerler, alışkanlıklar ve tutumlar kolayca tüketildiği gibi, taklit edilip yeniden yaratılabilmektedir. Bu da yeni bir çağ olan "dikizleme kültürü çağı"nın yani fazla meraklı ve paylaşımcı bir çağın başlangıcını oluşturmaktadır (Karaoğlu, 2010; Niedzviecki, 2010). Sonuç olarak dünyanın enformasyon toplumuna dönüşmesi ile çeşitli mahremiyet sorunlarının doğduğu, özellikle kişilerin isteği dışında bilgilerinin çeşitli ülkeler, özel ve tüzel kurumlar tarafından erişilebilir, saklanabilir, manipüle edilebilir, paylaşılabilir, kötüye

kullanılabilir olması ile endişe verici hale geldiği düşünülmektedir. Bu açıdan mahremiyet ihlallerinin çok daha kolay gerçekleştirilmesi söz konusu olduğundan kişilerin mahremiyetlerini korumaları da güçleşmektedir (İzgi, 2009; Sarı, 2012; Karagülle, 2015). Kişisel bilgilerin dijital dünyada hızla yayılma riskine karşı çocukları erken yaşta bilgilendirmek ve medya araçlarının doğru kullanımını içeren mahremiyet bilgilerini vermek bu yolla gelecek mahremiyet ihalelerini önlemenin en doğru yolu olacaktır.

Mahremiyet yalnızca kişilerin kendini huzurlu ve güvende hissetmesini sağlayan psikolojik bir ihtiyaç olarak görülmemelidir. Aynı anda toplumsal yaşamı yakından ve derinden etkileyen sosyolojik bir olgu olması bakımından (Yüksel, 2003), insan yaşamının her döneminde önemliliğini korumaktadır. Bu genel tanım ve yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzere, mahremiyetin insanların hayatı için son derece önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireyin bulunduğu toplum içinde kendi kültür, inanış ve sosyal özelliklerine uygun olarak bir mahremiyet bilincine sahip olmasının önemi artmaktadır. Bu bilincin kazanılmasında insan yaşamında birçok temel bilgi ve becerilerin öğrenilip karakter şekline dönüştürüldüğü 0-6 yaş dönemi ön plana çıkmaktadır. Bu dönemde çocukla en etkin etkileşimde bulunan ebeveynler açısından çocukların ihtiyaçlarına uygun bir mahremiyet algısının oluşturulması önemli hale gelmektedir.

## **2.2. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Mahremiyet ve Mahremiyet Gelişimi**

Bu başlık altında, mahremiyet eğitiminin boyutları detaylı bir şekilde açıklanmış ve mahremiyet kavramını sınıflamayı amaçlayan yaklaşımlar üzerinde durulmuştur.

### **2.2.1. Mahremiyetin Boyutları**

Mahremiyet kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için, mahremiyetin boyutlarının açıklanması gerekmektedir. Mahremiyet algısı toplumdaki topluma, bireyden bireye veya dönemden döneme göre farklılık gösterebilmesinden dolayı, boyutlarını da net sınırlarla belirlemek mümkün olmamaktadır. Buna karşın hem sınıflandırma yapabilmek hem de sınırları belirgin hale getirebilmek için farklı açılardan yapılan boyutlamalar mevcuttur (Livberber Göçmen, 2018). Mahremiyet kavramının en genel anlamda üç boyuta sahip olduğu söylenebilir. Bu boyutların hepsi birer mahremiyet alanını oluşturmakta ve birbirinden de ayrı kavramlar olarak değerlendirilmemektedir. Bu boyutlar; bireysel mahremiyet, mekânsal mahremiyet ve bilgi mahremiyetidir.

Bireysel/kişi mahremiyeti; kişi mahremiyeti, kişiye dönük gerçekleştirilen haksız ve zarar verici çevresel müdahalelere karşı korumayı içermektedir. Mekânsal mahremiyet; kişinin içinde bulunduğu yakın fiziksel alanı korumayı ifade etmektedir. Bilgi/Enformasyon mahremiyeti ise; kişisel ve özel bilgilerin toplanmasının, saklanması, işlenmesinin ve dağıtımının nasıl yapılacağını ya da yapıp yapılmayacağını kontrolünü etmeyi içermektedir (Tanılır, 2002; İzgi, 2009; Öztekin ve Öztekin, 2010; Akça ve Başer, 2011; Aslan, 2011; Özbay, Terzioğlu ve Yasin, 2011; Aksoy, 2013; Sezen ve Erden, 2018;). Günümüzde bu alanların teknolojik gelişmelerle birlikte ciddi şekilde ihlallere konu olduğu görülmektedir (Dolgun, 2008). Mahremiyet alanlarını özellikleri dışında, kullanıcıya göre sınıflayan çalışmalar da bulunmaktadır. Bu sınıflamanın temelinde mahremiyet kavramını hukuksal bir zemine yerleştirme çabası yatmaktadır. Kullanıcıya göre mahremiyet, kişisel, kamusal ve toplumsal olmak üzere üç düzeyde ele alınabilmektedir (Baran, 2012).

Mahremiyetin bilgilendirici, ulaşılabilirlik ve dışavurumcu boyutlarının bulunduğu ifade edilmiştir. Bilgilendirici boyut, kişisel yaşam şekli, akademik başarı ve mali durum gibi kişisel verileri içermektedir. Bu veriler, kişi tarafından açıklanmaması ve o veriye ulaşabilecek herhangi başka bir kişiden korunması gerekli bilgiler olarak değerlendirilebilir. Bu boyutta bilgilerin mahremiyet seviyesi yüksektir. Ulaşılabilirlik boyutu, bilginin edinilme girişiminin ya da edinilmesinin sadece kişiye erişim sağladığı durumlarda bilgisel/belgesel mahremiyetle örtüşebilmektedir. Bunun yanında fiziksel anlamda erişimin tehlikede olma durumlarını da içermektedir. Dışavurumcu boyut ise, kişilerin bir konuşma veya aktivite aracılığıyla öz kimliklerini ya da birey olma durumlarını ifade etmeleri için bu alanı koruyucu işlev görmektedir. Bu şekilde dışavurumcu mahremiyet, yaşam şekilleri üzerindeki çevresel ve sosyal kontrolü kısıtlar ve kendini ifade etmenin yanında kişiler arası ilişkilerin inşası üzerinde içsel kontrolün gelişmesini destekler (Sarı, 2012). Mahremiyetin boyutlarına yönelik yapılan bir başka sınıflandırmada ise, fiziksel/bedensel, sosyal/etkileşimsel, psikolojik ve bilgisel/belgesel mahremiyetten söz edilmektedir (Leino-Kilpi, Valimaki, Dassen, Gasull, Lemonidou, Scott ve Arndt, 2001).

#### *2.2.1.1. Fiziksel / Bedensel Mahremiyet*

Fiziksel mahremiyet türü, kişinin bedeni ve hayatını devam ettirdiği kendisine ait alanların tümünü kapsar. Aynı zamanda diğer kişilerle fiziksel teması ve bu temasın

yakınlığını içermektedir. Ayrıca bedensel mahremiyetin, bireyin bedenini ilgilendiren, başkaları tarafından görünmemesi düşünülen gizli alanlar ile fiziksel alanları (evi ve iş yeri gibi) üzerinde olan kontrolünü, yani şahsi egemenliğe sahip olduğu alanları kapsadığını söyleyebiliriz (Bekmezci ve Özkan, 2015; Livberber Göçmen, 2018; Varol, 2018). Beden mahremiyeti çıplaklık ve örtünme gibi kavramlar ile de ilgilidir. Giyinme ihtiyacı, özellikle toplumsal yaşamda ihtiyaç duyulan, insanlara özel bir durum olarak görülmektedir. Bu yüzden toplumsal hayat içerisinde giyinmeden varlık göstermek, yalnızca insan için utanç duygusu oluşturan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan giyinmenin, medeniyetin bir belirtisi olarak kabul edildiğini söylemek yanlış olmaz (Karagülle, 2015).

Fiziksel mahremiyet aynı zamanda kişinin diğer kişiler için bedensel ulaşılabilirliğinin derecesidir. Bu boyut, bireysel alan için biyolojik insani ihtiyaçtan kaynaklanmakta olup, kişinin bedeni ile ilgili fiziksel ve şekilsel tüm veriler fiziksel mahremiyet türü içerisinde ele alınmaktadır. Bu alan içerisinde, kişisel alan, oda ve bina özellikleri de yer almaktadır. Kişisel alanlara girilmesi, bedensel temas ve gözetleme durumları mahremiyetin fiziksel olarak ihlal edilmesi durumlarına örnek oluşturabilir (Leino-Kilpi, Valimaki, Dassen, Gasull, Lemonidou, Scott ve Arndt, 2001; Joinson ve Paine, 2007; Aksoy, 2013).

#### *2.2.1.2. Psikolojik Mahremiyet*

Psikolojik mahremiyet, bireysel karar verme süreçleri ile ilgilidir. Aynı zamanda zihinsel ve duygusal süreçlerde kişinin kontrolünü, değerlerinin gelişerek şekillendirilmesini, kişisel kimliğin sürdürülebilmesini de ifade eden bir kavramdır (Leino-Kilpi, Valimaki, Dassen, Gasull, Lemonidou, Scott ve Arndt, 2001; Öztürk, Özçelik ve Bahçecik, 2014; Livberber Göçmen, 2018; Varol, 2018). Kişilerin kimlerle, nasıl ve hangi şartlarda paylaşımda bulunulacağını ya da kişiye özel bilgilerin ne derece açık edileceğini kontrol edebilme durumudur. Bu özelliğiyle psikolojik mahremiyet boyutu, kişiyi hem geliştirebilen hem de sınırlandırabilen bir alan oluşturmaktadır. Psikolojik mahremiyet ihlallerine; bir kişinin psikolojik mahremiyet alanına girerek, onun özel olarak görmekte olduğu bilgi, duygu veya tercihlerini, isteği dışında deşifre etmek, alay etmek için lakap takmak gibi durumları örnek verebiliriz (Yüksel, 2003). Bu ihlaller, kişinin özgür olması gereken özel alanına ciddi tehditler oluşturabilmektedir (Aksoy, 2013).

### 2.2.1.3. Sosyal / Etkileşimsel mahremiyet

Sosyal mahremiyet, sosyal ilişkilerin yönetilmesi, ilişki kurulacak kişilerin seçimi, ilişki sıklığı, süresi ve etkileşimin kapsayıcılığı üzerinde kişinin kontrolünün olması durumudur. Aynı zamanda kişinin sosyal sözleşmeleri üzerinde kontrol yeteneği ve gayreti olarak tanımlanmaktadır. Sosyal mahremiyetin sözsüz ihlalleri arasında, yakın mesafeden konuşma ve sevginin aleni olarak ifadesi, sözlü ihlallerde ise, istenmeyen bir konuşmanın başlatılması ve konuşma kurallarının ihlali yer almaktadır. Sosyal mahremiyete dikkat edilmesi, bu ihlalleri önleyerek bireyin utanması, kırılması, incinmesi gibi durumlarını azaltıp, diğer kişilerle açık ve dürüst bir iletişim kurmasına, dolayısıyla güven duygularının gelişimine olanak sağlamaktadır (Burkhardt ve Nathaniel, 2013; Öztürk, Özçelik ve Bahçecik, 2014; Livberber Göçmen, 2018; Varol, 2018).

### 2.2.1.4. Bilgisel / Belgesel mahremiyet

Dülger (2015), Livberber Göçmen (2018), Varol'un (2018) tanımlamasına göre bilgisel mahremiyet, kişinin kendine ait her türlü bilgiye kimin, ne zaman, nasıl ve ne kadar ulaşacağını kontrol edebilmesidir. Alınan her türlü hizmet, eğitim, sağlık, banka hesapları ve daha birçok noktada kişisel bilgilerin kullanılması kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Dijital veri yönetimi ve haberleşme toplumunun bir sonucu olarak artan bilgilere, istenmeyen kişilerce ulaşılma riski bilgisel mahremiyetin gerekliliğini gündeme getirmektedir (Aksoy, 2013; Karagülle, 2015). Türkiye'de son yıllarda hizmete giren ve kişisel verilerin saklandığı ve kişilerin kendi oluşturdukları şifreleriyle ulaşabildikleri E-devlet sistemiyle veriler toplanmaya başlamıştır. Toplanan bu verilerin internet ortamında kişilere hizmet olarak sunulması, özellikle siber saldırı ihtimali ile mahremiyet açısından endişe vermektedir. Bu kişisel verilerin güvenliğini sağlamak adına çeşitli tedbirler alınmaya çalışılsa da teknolojinin doğası gereği önceki zamanlara nazaran daha yüksek düzeyde kitlesel özel bilgiler üçüncü şahısların saldırılarına uğrayabilmektedir (Elçioğlu, Kırımlıoğlu, Balcı ve Akşit, 2007).

Mahremiyet bağlamında toplumsal dönüşümler göz önüne alındığında, modernleşmenin bir ürünü olarak özellikle medya araçlarının mahremiyeti ihlâl eden durumlardan biri olduğunu söylemek kesinlikle mümkündür. Mahremiyet, modernleşmeden önce de sonra da var olan bir kavramdır. Ayrıca sosyolojik açıdan bakıldığında mahremiyet algısı, bu süreçler içerisinde bazı zamanlar anlam bakımından

genişleyebilmekte veya daralabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kültürel ve toplumsal izler taşıyan ve bunların aktarılmasında etkili olan mahremiyet kavramı son derece büyük bir öneme sahiptir (Karagülle, 2015).

### **2.3. Mahremiyet Eğitimi**

Mahremiyet algısının öğrenebilen bir kavram olarak eğitimle ilişkisinden mahremiyet kavramı açıklanırken bahsedilmiştir. Bu ilişkiden dolayı çocuklara mahremiyet algısının kazandırılması ancak eğitimiyle sağlanabilmektedir. Taşçı'ya (2010) göre mahremiyet eğitimi kapsam olarak cinsel eğitimden daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Cinsel eğitim, cinsellikle ilgili gerekli kavramların öğrenilmesini hedefleyerek, bu konuda olumlu duygu ve davranışlar kazandırma çabası temelinde; cinsel roller, bireyler arasındaki ilişkiler, sevgi, beden algısı ve üreme sağlığı konularının hepsini birden kapsayan bir eğitim olarak tanımlanmaktadır. Mahremiyet eğitimi ise bu bilgiler yanında, çocuğun kendisiyle ve diğer kişilerle ilgili bedensel, psikolojik, sosyal ve bilişsel boyutlar kapsamında özel alanları fark edip, sağlıklı sınırlar belirlemesi ve bu alanları koruması, başkalarının alanlarına saygı duyması konularını içermektedir. Mahremiyet eğitimi aynı zamanda cinsel konulardaki davranışların nedenlerini sunarak, bu davranışların neden sınırlandırıldığını da açıklamaya çalışmaktadır. Bu eğitim ayrıca duyguların yönetimi eğitimidir. Kişinin kendisine zorla bir şey yaptırmak isteyenlere karşı duygularını kullanarak hayır diyebilme ve kendisine hayır denildiğinde kabul etme becerisi olarak da tanımlanabilir (Diler, 2014). Bu yönleriyle cinsel eğitimden daha kapsamlı ve etki alanı fazla bir eğitim olmasının yanında, çocuğun ruhsal ve cinsel açıdan korunması için de fazlasıyla önem taşımaktadır (Akcan, 2016).

Güneş (2015) cinsel eğitim ile mahremiyet eğitimi arasında beş fark olduğunu söylemekte ve bu farklara şu şekilde değinmektedir:

1. Cinsel eğitim, gruplar halinde çocuklara topluca verilir. Bu yönüyle çocukların ruh sağlığını zedeleme riski barındırmaktadır. Mahremiyet eğitimi ise kişiye özeldir. Her çocuk için ayrı eğitim verilmektedir.
2. Cinsel eğitimin esas amacı, çocukları cinsel sorunlara karşı korumaktır. Mahremiyet eğitiminin amacı ise cinsellikle ilgili mahrem konuların pekiştirilmesidir.

3. Cinsel eğitimde daha çok genel bilgiler aktarılır, kişiye özel konulara girilemez, bir sorun varsa da tespit edilip çözümüne uğraşılmaz. Mahremiyet eğitiminde ise birebir görüşmeler ile çocuğun yaşadığı sorunlar o anda tespit edilip çözülmesine çalışılır.
4. Çocukların bizzat kendisinin eğitilmesi cinsel eğitimin esaslarından, mahremiyet eğitiminde ise ebeveynlerin ve öğretmenlerin de eğitilmesi gerekir.
5. Cinsel eğitimin düşünsel altyapısında cinsel özgürlük vardır, mahremiyet eğitiminin amacı ise kişinin sınırlar içinde kalmasına teşvik oluşturmaktır.

Mahremiyet eğitiminin bilişsel ve duyuşsal olmak üzere iki yönü mevcuttur. Bilişsel yönü, bireyin zihinle ilgili olarak öğrenme durumuna işaret etmektedir. Bireyin toplumsal ilişkilerdeki etkileşim, sosyal beceri ve iletişim gibi alanlarını biliş organize etmektedir. Mahremiyetin duyuşsal yönü ise mahremiyet ile ilgili olarak duygu ve tutumları içermektedir. Kişinin öğrenmeyi etkili bir şekilde gerçekleştirebilmesi için duyuşsal olarak da öğrenmeye hazır ve istekli olması gerekmektedir (Bacanlı, 2004; Tarhan, 2012). Bu boyutlar dengeli, yeterli şekilde her ebeveyn ve çocuğun ihtiyaçlarına göre geliştirildiğinde, uygun olarak oluşturulmuş bir çevre etkileşimi ile doğru bir mahremiyet bilincine dönüşebilme potansiyeli yüksektir.

Mahremiyet eğitiminde ebeveynlere ve öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluk içerisinde öncelikle çocukların bilinçli bireyler olmaları ve konuyla ilgili doğru bilgi ve uygulamalara sahip olmalarını sağlamak yer almaktadır. Bu aktörlerin çocuğa örnek teşkil edecek şekilde mahremiyet açısından uygun ve doğru davranmaları gerektiği unutulmamalıdır. Ebeveynde taklitte başlayan, örnek almayla devam eden süreç, çocuğun yaptığı davranışları bilinçli ve isteyerek uygulaması şeklinde devam edecektir (Tarhan, 2012). Mahremiyet konularında doğru ve yeterli bilgi alamayan çocuklar, bu boşluğu doldurmak amacıyla yanlış kaynaklara yönelebilmekte, özellikle internet ve medya araçları ile bu bilgi ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Bunların yanı sıra yanlış mahremiyet davranışlarına sahip çocuklar istismarı fark edememekte ya da kendini koruyamamaktadır. Bu durum çocuklarda cinselliğe yönelik aşırı merak, kaygı ve kafa karışıklığı ile duygusal ve ruhsal açıdan sorunlara zemin hazırlayabilmektedir (Çakır, 2015).

Sağlıklı bir mahremiyet algısı gelişen çocukların mahremiyet ihlallerine maruz kalma riski daha az olmaktadır. Doğduğu andan itibaren sürekli kucağa alınan, öpülüp

sevilen çocuklar mahremiyet eğitimi ile ilerleyen yaşlarında bu davranışların doğru zamanda ve şekilde değiştirilmesi yoluyla kendi bedenlerinin farkına vararak, bir birey olduğu algısını kazanabileceklerdir. Aksi durumda bu algının gelişmemesi çocukları mahremiyet ihlallerine daha açık hale getirebilmektedir. Bir çocuğun bütün hayatı boyunca hatırlayacağı, ruhunda kalıcı olumsuz izler bırakan cinsel taciz veya istismar gibi tehlikeler karşısında anne babaların bilinçli olması ve mahremiyet eğitimi önemsemeleri, çocuğa doğumdan itibaren mahremiyetle ilgili eğitim vermeleri büyük önem arz etmektedir. Çocuklara mahremiyet eğitimi kazandırmanın yalnızca ayıp, günah, yasak sözcükleriyle, nasihat veya korkutularla yapılacak bir eğitim olmadığını da bilmeleri şart olmaktadır. Bu tür korkutma ve nasihatler, çocuğun ruhî yapısında derin yaralar açabilmekte, onların özgüvenlerini sarsıp, korkak ve içekapanık bir hale dönüştürmekte kendini istismardan koruyamayacak hale getirebilmektedir (Çakır, 2015).

Çocuk, yaşadığı her sorunda bilgi almak için başvurduğu anne babasından mahremiyet konusunda da aydınlatıcı, ikna edici, mantıklı cevaplar bekler. Çocukların mahremiyet eğitimi almalarının en önemli faydalarından biri de çocukların kendi özel alanlarını ve başkalarının özel alanlarını bilmeleri, korumaları; hem kendi özel alanlarına karşı başkalarından saygı beklemeleri hem de başkalarının özel alanlarına saygı göstermeleri olmaktadır. Bu durum çocukların sağlıklı bir kişilik ve cinsel kimlik geliştirmesine de yardımcı olmaktadır. Böylece çocuk, cinsel taciz ve istismara karşı daha bilinçli olacaktır (Çakır, 2015).

Çocuğun kişisel, ailesel ve toplumsal hayatının vazgeçilmez bir ihtiyacı olan mahremiyet eğitimi, çocuğun yanında topluma da önemli getiriler sağlamaktadır. Bu eğitim yoluyla kişisel ve toplumsal sınırlar korunabilmektedir. Bu durum, çocuğun sağlıklı kişilik gelişimine de zemin hazırlamaktadır. Çocuğa yönelik mahremiyet ihlallerinin arttığı günümüzde, çocukları bu ihlallere karşı korumanın ilk adımı olarak çocuğa ve çevresindeki kişilere mahremiyet eğitimi verilmesidir. Ailede başlatılması gereken mahremiyet eğitimi, özellikle okul öncesi eğitim dönemde ebeveyn ve öğretmen iş birliğinde hız kazanarak devam ettirilmelidir (Akcan, 2016).

### **2.3.1. Mahremiyet Eğitiminin Verilme Zamanı**

İnsan birbiriyle etkileşen ve birbirleriyle paralel gelişen beş gelişim boyutuyla bir bütündür. Bu gelişim alanları doğumla birlikte şekillenmeye başlar ve birbirini

destekleyen bir etkiyle devam eder. Bu nedenle tüm gelişim alanlarında gelişimin tamamlanması gerekir. Gelişim sürecinde bir gelişim alanı görmezden gelinemeyeceği gibi bir gelişim alanı diğerinden öncelikli düşünülmemelidir. Mahremiyet eğitimi de cinsel gelişim dönemlerinin her birine uygun olarak doğumla birlikte verilemeye başlanmalıdır. Çocuk yaşamının ilk yıllarında bu eğitim doğru ebeveyn tepkileri ve örnek davranışları ile olurken sonraki yıllarda daha çok çocuğa verilen eğitim şeklinde şekillendirilmelidir.

Çocuğun özellikle kişilik gelişimiyle paralel olduğu düşünülen mahremiyet algısının da zaman içerisinde geliştiği belirtilmektedir. Bu açıdan tuvalet eğitimi zamanının mahremiyet algısı için en kritik dönemi oluşturduğu söylenebilir. Tuvalet eğitimi ile beraber çocuğun özellikle bedensel ihtiyaçlarını kontrol etmeyi öğrenmesi söz konusudur. Bu süreçte çocuk, çevrenin kendisinden neler beklediğini de öğrenmeye çalışmaktadır (Çalışır, 2011; Yılmaz Bolat, 2015). Tuvalet eğitiminin başlamasıyla birlikte çocuk için hız kazanan mahremiyet algısı, çocuğun birlikte yaşadığı ebeveynlerle ve toplum öğelerine göre de şekillenebilmektedir. Bu algı çocuğun sosyalleşmeye başlamasıyla birlikte gelişmektedir (Yılmaz-Bolat, 2015). Ayrıca çocuğun, içinde yaşadığı çevreyi kendi çabasıyla öğrenmeye çalışırken, 4 yaşından sonra etrafındaki yetişkinlere yöneldiği bilinmektedir ve bu dönemde ebeveynler ve öğretmenlerin rehberlik eden bir tutum sergilemeleri ile çocuğun öğrenme isteğinin artarak devam edebilmesi söz konusudur (Güneş, 2015). Bu dönemin mahremiyet becerilerinin kazandırılması için bir fırsat olarak görülüp değerlendirilmesi ve bunu yaparken çocukla etkileşen herkesin iş birliği içinde hareket etmesi önem kazanmaktadır.

#### **2.4. Özel Gereksinimli Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi**

Bu başlıkta, özel gereksinimli bireyler ve mahremiyet ihlali, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitiminin önemi, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimi ve temel ilkeleri, doğru ve yanlış dokunmanın öğretilmesi konuları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Özel gereksinimli bireyler ile özel gereksinimi olmayan bireylerin cinsel istismara uğrama oranları karşılaştırılmıştır. Mahremiyet eğitiminin zihinsel yetersizliği olan çocuklara sağladığı faydalar açıklanmıştır.

#### 2.4.1. Özel Gereksinimli Bireyler ve Mahremiyet İhlali

Bütün bireyler demografik özellikleri ne olursa olsun mahremiyet ihlali riski altındadır. Özellikle çocukların mahremiyetinin ihlal edilmesi dünyanın genelinde bir sorunu olup, tüm kurumlarda ve tüm sosyoekonomik gruplarda yaşanabilmektedir. Mahremiyet ihlallerine karşı en savunmasız kesim şüphesiz ihlalin ne olduğunu bilmeyen, bu ihlalden korunmak için gösterilmesi gereken karşı koyma iradesine, gücüne ve bilgisine sahip olmayan, ihlal sonrasında da durumu gerekli yerlere bildirme konusunda adımlar atamayan kişilerden oluşmaktadır. Bu risk grubunun en başında da özel gereksinimli bireyler gelmektedir. Özel gereksinimli bireylerin bu tehlikeye açık olma durumları ile son günlerde özellikle cinsel suçlarla ilgili istismarların yaşandığı yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin özel gereksinimi olmayan bireylere oranla cinsel istismara uğrama riskinin daha fazla olduğu birçok araştırmada belirtilmektedir (Cohen, Forte, Du Mont, Hyman ve Romans, 2006; Nannini, 2006; Mitra, Mouradian ve Diamond, 2011; Basile, Breiding ve Smith, 2016; Zerey, 2019). Özel gereksinimli çocukların cinsel istismar oranlarını belirlemeye yönelik bir çalışmada da 1-5 yaş arasında cinsel istismara uğrama oranlarının özel gereksinimli erkek çocuklarında %43, kız çocuklarında %57; 6-11 yaş aralığında ise erkek çocuklarında %53, kız çocuklarında %47 olarak belirlenmiştir (Sobsey, Randall, Parrila ve Gender, 1997).

UNICEF'in (2017) araştırmalarının da gösterdiği üzere her beş bireyden birinin cinsel istismara maruz kaldığı düşünüldüğünde; özel gereksinimli bireylerin özel gereksinimi olmayan akranlarına oranla cinsel istismara uğrama konusunda daha fazla risk altında oldukları çok açıktır (Sullivan ve Knutson 2000). Başka bir araştırmada 3-4 kızdan biri ve altı erkekten birinin, 18 yaşından önce cinsel istismara maruz kaldığını açıkladığını belirtmiştir. Ülkemizde ise kız/erkek arasındaki bu oran birbirine yakındır (Hancı ve Özdemir, 2001). Yılmaz, İşiten, Ertan ve Öner (2003) yaptıkları araştırmalar sonucunda, dünyada %1 – 10 oranında görülen cinsel istismarın, ülkemizde %10 – 53 arasında görüldüğünü dile getirmişlerdir. Ayrıca ülkemizde her ay 650 cinsel istismar vakasının adli tıp kurumuna gönderildiği raporlanmıştır.

Cinsel istismar toplum içerisindeki her bir çocuğu tehdit eden mahremiyet ihlallerinden biridir. Fakat özellikle özel gereksinimli bireyler kategorisinde zihinsel yetersizliği olan çocukların daha fazla risk altında olduğu belirtilmektedir. Zihinsel

yetersizliği olan bireylerin kolay kandırılabilir olması, cinsel olarak ihlali anlayamaması, tanımlayamaması ve bu sebepten dolayı bildirimde bulunamaması, bu grup bireyleri cinsel istismara daha açık hale getirebilmektedir. Diğer taraftan zihinsel yetersizliği olan özel gereksinimli bireylerin kendilerine sunulan ilgi ve sevgiye olumlu cevap vermeleri, ayırt etme becerilerinin zayıf olması ve akıl yürütme süreçlerinde sorun yaşamaları, cinsel istismarı anlayamamalarına yol açmakta olup istismarcının özel gereksinimli bireye yönelmesine ve istismarın uzun süre tekrarlayan bir duruma gelmesine neden olabilmektedir (Shindell, 1975; Saxton, Curry, Powers, Maley, Eckels ve Gross, 2001).

Zihinsel yetersizliğe sahip bireylerden sonra cinsel istismar tehlikesine en açık ikinci grupta görme yetersizliğine sahip bireyler bulunmaktadır. Bu bireyler kendilerine dokunan kişinin kim olduğunu ve kendisine ne amaçla yaklaştığını anlamlandırmakta görme duyularındaki eksiklik nedeniyle zorluk çekmektedirler. Bu nedenle istismara daha açık oldukları belirtilmektedir. Bu grubun tehlike altında olmasının bir diğer sebebi de istismarcının çocuğun görme engelli olduğunun farkına varması ve ona fiziksel açıdan kolayca yaklaşabileceğini ve tanınmayacağını bilmesidir. İstismarcı, kendini başka biri olarak tanıtarak kendi açısından bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca çocuğun engel sayısıyla doğru orantılı olarak istismar riskinin artması da söz konusudur (Çakmak ve Çakmak, 2018).

Özel gereksinimli bireylerin cinsel istismara maruz kalma oranlarının özel gereksinimi olmayan bireylere göre daha yüksek olmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında özel gereksinimli bireylerin zor durumlarla başa çıkmakta daha sınırlı becerilere sahip olması gelmektedir (Moser, 2011). Bir araştırmada özel gereksinimli bireylerin cinsel istismara daha açık olmasına sebep olarak; mahremiyet eğitiminin yetersiz olması, bedensel çaresizlik, bakım için uzun süreli başkasına bağımlı olma, sosyal olarak dışlanma ve manipüle edilme riskinin fazla olması, istismarcının kendini daha az risk içinde hissetmesi, mahremiyet haklarını reddetmek, mağdur olan kişiye inanılma oranının az olması ve özel gereksinimli bireylerin kendini koruyabilme kapasiteleri önemsenmeden yapılan kaynaştırma uygulamaları gösterilmiştir (Bowers-Andrews ve Veronen, 1993).

Özel gereksinimli bireylerin istismar edilmesinde başkasının bakımına muhtaç olması da önemli bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin ihtiyaçlarını

karşılama için başka kişilere bağımlı olması durumu istismar riskini ve özel gereksinimli bireylerin istismara yönelik isteklere uyma davranışını artıran bir unsur olmaktadır (Hassouneh-Phillips ve McNeff, 2005; Kim, 2016). Aynı zamanda özel gereksinimli bireylerin ebeveyn üyeleri, bakıcıları veya özel yardımcıların olması, özel eğitim ihtiyaçları sebebiyle birden çok eğitim, terapi, sağlık ihtiyaçları için değişik ortamlara girmeleri birden çok istismarcıyla karşı karşıya kalmalarının zeminini oluşturabilmektedir (Curry, Renker, Robinson-Whelen, Oswald, Swank ve Powers, 2009). Birden fazla istismarcı tarafından mağdur edilen bireylerin bu durumu normalleştirip hayatın olağan bir parçası olarak görmeleri söz konusu olmaktadır (Nosek, Hughes, Taylor ve Taylor, 2006). Bu durum birey tarafından içselleştirildiğinde kendini değersiz hissetme, düşük benlik algısı ve cinsel istismar konusunda kendini suçlama durumları gelişebilmektedir (Hassouneh- Phillips ve McNeff, 2005). Bu sonuçlar göstermektedir ki özellikle çocukla temas halinde olanlar arasından mahremiyet ihlallerinin gerçekleştiği düşünüldüğünde, çocuklara yönelik ihlal durumlarını fark etme, tanılama ve bildirme konularında ebeveynin rolü son derece önemli hale gelmektedir. Bu noktada ebeveynler özel gereksinimli çocuklarını cinsel istismardan korumak için öncelikle olarak çocuklarına doğumdan itibaren nitelikli bir mahremiyet eğitimi sunmalıdır.

#### **2.4.2. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Mahremiyet Eğitiminin Önemi**

Bireylerin yeteneklerini keşfetmesini sağlamak, onu toplumun ihtiyaç ve beklentilerine göre şekillendirmek, başarılı, uyumlu ve erdemli bir birey olarak yetiştirmek eğitimin en önemli görevleri arasında yer almaktadır. Günümüzde eğitim kurumları bireyin hiçbir yönünü göz ardı etmeden bütün yönlerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu sayede bireylerin bilişsel, duyuşsal, fiziksel, kültürel, dini ve sosyal konularda çok yönlü gelişmesi sağlanmaktadır. Bilişsel, duyuşsal ve fiziksel gelişimi destekleyen en önemli eğitimlerden biri mahremiyet eğitimidir. Normal gelişim gösteren ve zihinsel yetersizliği olan çocuklar için mahremiyet eğitimi evde başlamaktadır. Alanyazınında zihinsel yetersizliği olan bireyler için mahremiyet eğitimi konusunda sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu gözlenmiştir. Normal bireylerde olduğu gibi zihinsel yetersizliği olan bireylerde de mahremiyet eğitimi bir ihtiyaçtır. Zihinsel yetersizliği olan bireylere verilen mahremiyet eğitiminin faydaları, bu bireylerin yaşları ilerledikçe daha net görülecektir (Kentler ve Pamir, 2008).

Normal çocuklarda olduğu gibi zihinsel yetersizliği olan çocuklara verilen mahremiyet eğitiminin çocuklara sağlayacağı faydalar şu şekilde sıralanabilir (Diler, 2014);

1. Mahremiyet eğitimi zihinsel yetersizliği olan çocuğun kendini daha iyi tanımasını sağlayabilir,
2. Zihinsel yetersizliği olan çocukta sorumluluk bilincinin gelişmesine destek olabilir,
3. Zihinsel yetersizliği olan çocukta bağımsız özbakım becerilerinin kazanılmasına katkı sağlayabilir,
4. Bu eğitim, zihinsel yetersizliği olan çocuğun vicdan gelişimine katkıda bulunabilir,
5. Bu eğitim, cinsellik temelli ahlaki problemlerin engellemesi bakımından zihinsel yetersizliği olan çocuklara destek olabilir,
6. Bu eğitim, zihinsel yetersizliği olan çocuğun cinsellik ve mahremiyet konuları ile ilgili sorularına cevap bulmasını sağlayabilir,
7. Bu eğitim, zihinsel yetersizliği olan çocukta anlamlı öğrenmelerin gelişimine katkıda bulunabilir.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların kendilerini tanıması, kişiliğinin, duygularının, becerilerinin farkına varması sağlıklı bir gelişim göstermesi için önemlidir. Mahremiyet eğitimi çocuğun kendin tanıma başarısını yakalama fırsatı sunmaktadır. Kendini tanıyan birey, başka bireylerin var olduğunu bilir, çevresine saygı duyar ve başkalarını da önemser. Ayrıca, mahremiyet eğitimi genel ahlak eğitiminin bir parçasıdır. Zihinsel yetersizliği olan çocukların şu anki ve gelecekteki kişiliğinin gelişmesine katkıda bulunur. Bu bakımdan, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimi ayrı bir öneme sahiptir (Hökelekli, 2011).

#### **2.4.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi ve Temel İlkeleri**

Mahremiyet eğitimi verilirken bazı ilkelere dikkat edilmesi, eğitimin bu ilkeler temelinde düzenlenerek verilmesi gerekmektedir. Mahremiyet tanımlarının neredeyse tamamında bahsedilen gizliliğin yanı sıra bireyin mahremiyetinde dokunulmazlığın ve örtülülüğün korunmasına da özen göstermek mahremiyet eğitiminin temel ilkelerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Gizlilik: kişinin özel alanı olmasına ve sosyal alanlarda ve ortamlarda bedeninde oluşan değişimleri, bedenine yaptığı eylemleri ve sonuçlarını

sözcük, jest ve hareketlerle tanımadığı insanlarla paylaşmaması olarak tanımlanabilir. Dokunulmazlık; kişinin bedeninin başkası tarafından dokunulmaz olarak tanımlanmasının öğretimi olarak tanımlanabilir. Örtülülük ise bedeninin başkası tarafından görülmemesinin sağlanması için bedensel olarak giyinik ve cinsel organların hiçbir zaman açıkta bırakılmamasına özen gösterilmesinin öğretilmesi olarak tanımlanabilir.

Mahremiyet eğitimin temel esaslarından bahsedilirken bazı kavramlar ön plana çıkmaktadır. Özellikle gizlilik, örtülülük ve dokunulmazlık kavramları mahremiyet eğitimlerine yön vermektedir. Bu kavramları esas alan ve yaygın olarak bilinen ilkeler aşağıda açıklanmıştır:

#### *2.4.3.1. Kişisel Alan Tanımlama*

Mahremiyet kapsamında değerlendirilen ve çoğu zaman aynı anlamda kullanılan kavramlardan biri de kişisel(özel) alandır. Kişisel alanı tanımlamadan önce özel hayat içerisindeki alan çeşitlerinden bahsetmek konunun anlaşılabilirliği açısından önemli görülmektedir. Özel hayat; kamusal alan, özel alan ve gizli alan olmak üzere üç temel alana ayrılmaktadır. Kamusal yani ortak alan topluma açık alanı tanımlarken, bireyin ve toplumun gelişiminde önemli bir yer tutar ve kişiye kimlik kazandırma konusunda yardımcı olur. Bireyin kendisini geliştirebilme olanağı bulup, bilerek ve isteyerek katılabileceği ve özgürce davranabileceği tek alan kamusal alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2012).

Kişisel alan kişinin istediği ile paylaştığı alanı ifade etmektedir. Aynı zamanda bu alan uygun derecede mahremiyet ve yeterli düzeyde yakınlığa sahip olmanın ve bu yakınlığı sürdürmenin aracıdır. Kişisel alanın koruyuculuk ve iletişim olmak üzere iki temel amacından söz etmek mümkündür. Koruyuculuk amacı ile kişinin olası duygusal ve fiziksel tehlikelerden uzak kalması sağlanır. İletişim amacı ile de etkileşim hallerinde görsel, sözel ya da temasa dayalı iletişim kanallarından hangisinin kullanılacağı belirlenir (İzgi, 2009). Başka bir deyişle özel yaşam alanı, kişiye yakın diğer kişilerle paylaşılan davranışları ve etkinlikleri içeren alandır. Gizli alan ise, kişinin kimseyle paylaşmadığı, yalnızca kendisine ayırdığı alan olarak tanımlanmaktadır (Yüksel, 2003). Kişisel alan da gizli alanda kişinin mahremiyet alanlarının bir parçasıdır ve yönetimi kişinin kendisindedir. Mahremiyetin hızla dönüştüğü günümüz koşullarında mahremiyet kavramının anlaşılabilirliği ve kişilerin yaşamlarına değer katan bir olgu olarak var

olabilmesi için, kamusal ve özel alanların sınırlarının net olarak belirlenmesi gerekmektedir (Baysal Berkup, 2015).

Hall (1963) ise kişisel alanları; yakın mesafe, özel alan, sosyal mesafe ve kamusal mesafe olarak dört farklı kategoride tanımlamıştır. Yakın mesafe, 0 ila 45 santimetrelik mesafeyi kapsamaktadır. Birbirleriyle yakın ilişki içinde olanların alanıdır. Bunun yanında sosyal rollerin gerektirdiği temas edilmesi gereken durumları da kapsamaktadır. Özel alan, yakın mesafenin etrafındaki halka niteliğinde olup 45 ila 120 cm. 'lik mesafeyi kapsamaktadır. Bu alan aynı zamanda sosyal çevredeki yakın olunanlar için korunaklı bölgedir. Sosyal mesafe, yabancı olan kişilerin etkileşim gösterdikleri ve mesleki işlemlerin gerçekleştirildiği 120 ila 350 santimetrelik mesafeyi kapsamaktadır. Kamusal mesafe, 350 santimetrelik alanın dışında kalan bölgeyi ifade etmektedir (aktaran İzgi, 2009).

Günümüzde kamusal alan ile özel alan sınırları belirsizleşmiş, özel alana ait olan bazı durumlar kamusal alanda görünürlük kazanmıştır. Mahremiyetin bu dönüşümünü açıklamayı amaçlayan çalışmaların ortak noktası da bu dönüşümü medyaya yüklemeleri ve sorunun merkezine bu kavramı almalarıdır. Özel hayatı alenileştirmesi ve dolayısıyla bazı durumları normalleştirmesi yönüyle mahremiyet olgusunu nerdeyse tamamen değiştirmesi, medya faktörüne dönük bu endişelerin yerinde ve doğru olduğuna işaret etmektedir.

Öncelikle çocuğun kendine ait özel alanı koruyabilmesi amacıyla bu alanın sağlıklı bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Kişisel (özel) alan algısı için çocuğun kendi kol mesafesi esas alınabilir. Çocuğa tanımadığı ya da öfkeli görünen çocuklardan bir kol mesafesi kadar uzakta durması gerektiği öğretilmelidir. Kişisel alanını koruma, saldırganca davranmadan kendi güvenliğini sağlama becerisidir. İzin vermediği halde bu alanın içine girilirse yana doğru çekilerek mesafeyi açması, ikinci kez izin almadan bu mesafeye girilmişse yana doğru hareket ederek oradan uzaklaşması oyunlarla öğretilmelidir. Geri geri gitme düşme ve yakalanma ihtimalini arttıracığından tercih edilmemelidir.

#### *2.4.3.2. Evin Özel Bölümlerinin Öğretilmesi*

Çocuğun kendi bedeni üzerinde hakimiyet kurmasının yanında bedeni üzerinde söz hakkı olduğunu bilmesi gerekmektedir. Çocuklara okul öncesi dönemde tuvalet,

banyo, yatak odaları gibi özel alanlara girerken izin alınması gerektiğinin öğretilmesi mahremiyet açısından önemlidir. Çocuğun bu davranışını pekiştirmesi için, ebeveynin çocuk yaklaşık 4 yaşına girdikten sonra çocuğun odasına girerken izin alması ve banyoya, başkalarının yatak odasına, tuvalete girerken kapıyı tıklatmayı öğretmesi önemlidir. Bu davranış şekli hem çocuğun kendi kişiliğine saygı duyması, bedeninin gizliliğini fark etmesi hem de rahatsız olduğu bir durum söz konusu olduğunda itiraz edebilme becerisi kazanması açısından önemli görülmektedir (Çakır, 2015; Akcan, 2016; Güneş, 2016).

#### 2.4.3.3. İzinsiz Fiziksel Teması Reddetme

Doğduğu andan itibaren sevilerek, öpülerek, kucakta kendini güvenle yetişkinlerin eline bırakan bebeğin, ileriki yaşlarında bedeninin farkında olarak mahremiyet algısı kazanması önemlidir. Bedeninin kendisine ait olduğu bilincini kazanamamış, bedeni üzerinde başkalarının inisiyatifi olduğunu düşünen çocuk, kolaylıkla mahremiyet ihlaline uğrayabilmektedir (Güneş, 2016). Hem sözel olarak hem de çocuklarına örnek olacak davranışlarıyla anne-babalar ve öğretmenler, çocukların bedenlerinin sadece onlara ait olduğu, hiç kimsenin onların bedenlerinden yararlanamayacağı bilincini kazandırmalıdır (Kumru, 2016).

İzinsiz fiziksel temasın reddedilmesinin öğretimi çocuk okula başlamadan önce kazandırılmalıdır. Bunun için çocuğun bedenine kendine ait olduğunun farkına varması amacıyla başta ebeveynlerin ve çocuğun yakın çevresindeki yetişkinlerin çocuğun bedenine dokunmak için izin isteme davranışını sergilemeleri gerekmektedir. Böylece ebeveyn içinde izin alarak bedenine dokunulan çocuk aksi şekilde kendisine dokunulmayı fark edecek ve izinsiz fiziksel temasa tepki gösterecektir.

#### 2.4.3.4. Tuvalet ve Banyoda Mahremiyet Bilinci

Çocuklara doğru bir tuvalet alışkanlığı kazandırmak mahremiyet eğitimi açısından dikkat edilecek bir diğer noktadır. Yaklaşık 3-4 yaşlarındaki bir çocuğun artık kendi tuvalet temizliğini yapar hale gelmesi beklenmektedir. Bundan sonraki yaşlarda çocuğun temizliğinin hala ebeveyn tarafından üstlenilmesi, mahremiyet eğitimi açısından doğru değerlendirilmemektir (Güneş, 2016). Tuvalet becerisi ile birlikte tuvalet sonrası bağımsız temizliği yapma çocuğa öğretilmeli ve ebeveyn bu konuda çocuğu bağımsızlığa alıştırmalıdır. Çocuklar özellikle 4 yaşından sonra tuvalet ihtiyacının yalnız başına giderilmesi gereken bir durum olduğunu öğrenmelidirler.

Anne-babaların çocuklarıyla birlikte banyo yapmaları ya da tuvalete girdiklerinde tuvaletin kapısını aralık bırakmaları da mahremiyet eğitimi açısından yanlış davranışlar arasında sayılmaktadır. Doğru bir mahremiyet eğitimi için başta ebeveyn bireyleri kendi mahremiyetlerine dikkat ederek doğru örnek olmalıdırlar. Bunu öğretecek olan da başta anne ve babalar okul içerisinde de öğretmenlerdir.

#### *2.4.3.5. Çocuğun Yalnız Uyumaya Başlaması*

Çocuklar yaklaşık 2 yaşından itibaren bağımsızlığını kazanmaya, bağımsız olarak yemek yemeye ve yalnız başına yürüme konusunda istek bildirmeye başlamaktadırlar. Bu dönem aynı zamanda yalnızlık, anneden ayrılma, karanlık gibi konularda kaygılı olma durumlarına dikkat edilerek çocuğun odasının ayrılabilceği bir zamanı işaret etmektedir. Aynı odayı paylaşma durumu, ebeveyn ve çocuğun birlikte buldukları oda içerisinde, giyinip soyunurken, uyurken, temizlenirken birbirlerinin özel alanlarını ihlal edebilecekleri için sakıncalı görülmektedir (Akcan, 2016). Bu durum ayrıca çocuklarda kendi mahremiyet alanını fark edememe ve bağımlılık duygusunu devam ettirmenin yanında kişilik gelişimleri açısından da gecikmelere neden olabilmektedir (Çankırılı, 2015). Ebeveynin her üyesine ait bir oda bulunması, çocuğun daha en başında, kendi özgürlüğünün nerede bittiğini ve diğer kişilerin özgürlüğünün nerede başladığını kavramasını sağlayarak diğer kişilerin ve kendinin mahremiyetinin ne olduğunu anlamasına yardımcı olacaktır (Kentler, 2008).

#### *2.4.3.6. Ebeveynlerin Giyim Şekline Dikkat Etmesi*

Mahremiyette dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de giyim konusudur. Anne-baba çocukların yanında giyecekleri kıyafetlere dikkat etmelidirler. Anne-babanın bu hassasiyeti, onları model alan çocuğun da davranışlarına yansımaktadır. Mahremiyete dikkat edip çocuğunun yanında soyunmamaya ve giyinmemeye dikkat eden ebeveynin çocuğu, vücudunun özel bölgelerinin olduğu, bu bölgelerin kimseye gösterilmemesi gerektiği bilincine ulaşarak ve bu yerleri korumaya özen göstermektedir. Çocuğa 3-4 yaşından başlayarak kendi başına giyinmesi ve giyinirken odasında yalnız olmaya dikkat etmesi, kapı ve perdeleri kapalı tutması gerektiği anlatılmalıdır. Aynı zamanda yabancı kişilerin ve misafirlerin yanında soyunup giyinmemesi gerektiğinin de zaman zaman hatırlatılması gerekmektedir (Çakır, 2015). Böylece çocuk, kendi çıplaklığına karşı bilinçsizce bir alışkanlık kazanacak ve buna

yönelik isteği dışında bir eylemle karşılaşması durumunda tepki verebilecektir (Güneş, 2016).

#### *2.4.3.7. Ebeveynlerin Çocuklarına Sevgi Göstermesi*

Çocuk için anne babanın söz ve davranışları, tutumları, değer yargıları ve inançları büyük önem taşımakta ve çocuk ilk tecrübelerini onları taklit ederek oluşturmaktadır. Eşlerin birbirlerine sevgi göstermeleri, çocukların sevgi dolu bir ortamda, kendilerini mutlu hissetmelerini sağlayacaktır. Ancak eşler arası sevgi cümlelerinin ve davranışlarının aşırıya kaçması ve cinsel içerikli sözlerin, çocukların yanında rahat bir şekilde ifade edilmesi, bu söylemlerin çocuklara yönlendirilmesi çocukların mahremiyet duygusuna zarar verebilmektedir. Eşlerin birbirine cinsel içerikli şakalar yapmamaları, çocuklarını dudaklarından öpmemeleri gerekmektedir. Aksi durumda çocuklar, diğer kişiler tarafından da dudaklarından öpüldüğünde, çıplak olarak bedenine dokunulduğunda yaşadıklarını normal karşılamakta ve mahremiyet ihlaline uğradığının farkına varmayabilmektedir (Çakır, 2015).

Çocukların tuvalet eğitiminin başladığı dönemde kendi bedenlerine yönelik merak ve keşfetme duyguları da artmaktadır. Bu dönemde çocuk, altı değiştirilirken veya pişik tedavisi yapılırken ve banyo yaptırılırken genital organlarına ilişkin farkındalık geliştirmeye ve bu bölgelere dokunduğunda haz almaya başlamaktadır. Bu süreç içinde çocuğun özel bölgelerine mümkün olduğu kadar az temas ederek, bu özel bölgeleri sevgi nesnesi olarak kullanmamak, çocukların bedenlerine yönelik özel bölgeler bilincinin oluşturulması açısından önemlidir. Çocuklar bu özel bölgelerine dokunularak sevildiğinde hem mahremiyeti ihlal edilmiş olmakta hem de başkalarının özel bölgelerine dokunması durumunda vereceği tepkiyi azaltmaktadır. Bu nedenle çocuğa sevgi gösterimi için uygun yaklaşımlar seçilmesi, çeşitli sebeplerle çocuğun özel bölgelerine temas etmemiz gerektiğinde abartılı davranılmaması gerekmektedir (Akcan, 2016).

#### **2.4.3. Doğru ve Yanlış Dokunmanın Öğretilmesi**

Çocukları ihmal ve istismar durumlarından korumak için onlara yaşlarına göre özel alanlarını, bedenlerini korumayı ve böyle bir durumla karşı karşıya kalırlarsa nasıl davranmaları gerektiği anlatılmalıdır. Özellikle iyi doğru-yanlış dokunma kavramlarının mutlaka vurgulanması önemlidir. Alanyazınında bu dokunuşlar için “iyi ve kötü dokunma” olarak bahsedilmektedir. Ancak zihinsel yetersizliği olan çocuklar iyi

kişilerle iyi dokunuşları, kötü buldukları kişilerle de kötü dokunuşları eşlemektedirler. Yani babasını iyi kişi olarak kodladığı için yanlış dokunuşla eşlememekte ya da kendisine sevdiği yiyecek ikram eden herhangi birini iyi olarak algılayabilmektedir. Bu kavram kargaşası zihinsel yetersizliği olan çocuğun mahremiyet ihlali sayılabilecek dokunuşları ayırt etmesini güçleştirmektedir. Bu sebeple bu tez kapsamında bu dokunuşlardan “doğru ve yanlış dokunuş” olarak bahsedilecektir.

Doğru dokunuş ile ilgili olarak; “Seni mutlu hissettiren, kızdırmayan, üzmeyen, rahatsızlık hissi vermeyen dokunmalar doğru dokunmadır” şeklinde bir açıklama yapılabilir. “Annenin-babanın sana sarılması, okuldan eve gelince annenin-babanın seni öpmesi doğru dokunmadır” şeklinde örnekler çoğaltılabilir. Burada vurgulanması gereken, doğru dokunmalarda mutlu olduğumuz ve acı çekmediğimizdir. Ayrıca doktor, öğretmen ve bakım verenlerin bazı hallerde çocuğa belli düzeylerde dokunabileceklerini, ancak bu kişilerden gelen dokunmalardan da rahatsız hissettikleri durumda mutlaka tepki vermelerinin önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir (Küçük, Platin ve Erdem, 2017).

Yanlış dokunmada ise; “Seni rahatsız eden, canını acıtan, üzen, kızdıran, utanmana neden olan dokunmalar kötü dokunmalardır” şeklinde açıklanabilir. Çocuğa “Eğer birisi istemediğin halde sana dokunuyorsa, bu dokunma seni korkutuyor veya kızdırıyorsa, bu yanlış bir dokunmadır. Eğer birisi senin özel bölgelerine dokunuyorsa bu yanlış dokunmadır. Okulda bir arkadaşının sana vurursa ısırursa, iteklerse bu da yanlış dokunmadır. Yanlış dokunan kişi herhangi bir kişi olabilir, kim olursa olsun güvendiğin bir yetişkine bu durumu bildirmelisin, kimse sana izin olmadan dokunamaz” şeklinde açıklamalar yapılabilir (Küçük, Platin ve Erdem, 2017).

#### *2.4.3.9. Medyanın Dikkatli Kullanılması*

Günümüz anne babalarının en çok sıkıntı yaşadıkları konulardan biri de çocukların televizyon ve internet başında çok fazla vakit geçirmesidir. Televizyon ve internette çıkan programları her an denetlemek zordur. Özellikle internette çoğu sitede çıkan pornografik fotoğraflar, videolar çok erken yaşlarda çocukların ilgi ve merakını çekebilir, cinsel duygularını harekete geçirebilir. Bu sebeple anne-babaların durumu kontrol altına alması gerekmektedir. Çocuğun istismar edilme tehlikesi dışarıda olduğu kadar, evde de televizyon ve internet yoluyla söz konusudur. Bu noktada en yüksek tehlikenin internet kaynaklı olduğu, özellikle toplumsal kabulünden sonra

ebeveynlerin internet konusunda denetimsiz ve bilinçsiz yaklaşımları ile bağımlılık ve istismar risklerini göz ardı edebildikleri görülmektedir. İnternet barındıran bilgisayar veya telefonlar mutlaka filtre programları ile denetlenmelidir. Aksi durumda çocuk, erken dönemde cinsellik içeren durumlarla tanışmakta ve istismarcıların hedefi haline gelebilmektedir (Purtaş, 2018).

#### *2.4.3.10. Mahremiyet İçerikli Sorulara Cevap Verilmesi*

Mahremiyetle ilgili konular ülkemizde genel olarak kaçınılan, konuşulmaması gerektiği düşünülen, çoğu zaman ayıp ve günah olarak nitelendirilen bu nedenle dile getirilmeyen konulardır. Fakat çocukların sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olmaları için, mahremiyetle ilgili olarak bilgilerin, çocuğun gelişim dönemine uygun olarak verilmesi gerekmektedir. Bu da çocuğa verilen mahremiyet eğitimi ile mümkün olmaktadır (San-Bayhan ve Artan, 2005). Çocuk özellikle cinsellikle ilgili sorular sorduğunda; tam olarak neyi öğrenmek istediği anlaşıldıktan sonra yaşa uygun yanıt verilmesi, sakın bir ses tonuyla, utanmadan konuşulması gerekmektedir. Sorduğu sorulara cevap alamayan çocukların bu konularda soru sorulmasının yasak olduğuna dair fikir oluşturmaları söz konusu olabilecektir. Ebeveynlerine merak ettikleri her konuda sorular sorup konuşabilen çocuklar ilerleyen yaşlarında yaşadıkları istismarı yetişkinlere rapor etme ve kandırılmayla baş etme konusunda daha başarılı olacaklardır.

### **2.5. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Cinsel Gelişim ve Mahremiyetle Davranışlarıyla İlişkisi**

İnsan birbiriyle etkileşen ve birbirleriyle paralel gelişen bazı gelişim boyutlarıyla bir bütündür. Bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve cinsel gelişim alanları bu boyutları oluşturur. Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişime baktığımızda normal gelişim gösteren çocuklarla aynı sırayı izlediği ancak zihinsel gelişim düzeyine bağlı olarak daha yavaş ve geriden takip ettikleri görülür. Gelişim sürecinde bir gelişim alanı görmezden gelinemeyeceği gibi bir gelişim alanı diğerinden öncelikli düşünülmemelidir. Cinsel gelişim alanıyla ilişkili mahremiyetle ilgili edinilmesi gereken doğru davranışların, bilişsel gelişim sayesinde kendiliğinden akıl yürütmeye dayalı olarak sosyal kurallar kapsamında edinilebileceğini söylenmektedir. Tüm gelişim alanlarındaki edinimlerin tam ve doğru olması bunlara ilişkin yaşantı sağlanması ile mümkündür. Çünkü çocukların tüm davranışlarının öğrenilmiş davranışlar olduğu akıldan çıkarılmamalıdır (Düzkantar-Uysal ve Batu, 2010).

Zihinsel yetersizliği olan çocuklarda cinsel gelişim açısından farklılıklar söz konusu olabilir. Cinsellik kavramının gelişimi duygu ve aklın birlikte kullanımını gerektirir. Zekâ düşünmeyi, yorum yapmayı, olaylar arasında ilişki kurmayı, seçenekler oluşturmayı, uygun tercihler yapmayı sağlar. Cinsel gelişim, fiziksel gelişim ve olgunluğu temel alan eylemsel girişimlerin zihinsel kapasiteye göre anlamlandırılmasıyla sağlanan cinse özgü duygusal ve sosyal gelişim alt yapısının oluşturulması anlamına geldiği söylenilebilir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitimlerini planlarken her zaman normal gelişim evrelerinde edinilmesi gerekenler rehber olarak kullanılmaktadır. (Artan, 2003; Mandan Sürücü, 2009).

Cinsel gelişimi en iyi açıklayan gelişimsel kuramlardan biri Freud'un psikoseksüel gelişim kuramıdır. Bu kurama göre gelişimsel evrelerin her birinde çocuklar yaşantıları yoluyla cinselliğe ilişkin mahremiyet davranış kalıplarını da öğrenmektedirler. Cinsiyet rolünün kazanımında çocukların geçirdikleri psikoseksüel gelişim evrelerinin etkisi bulunmaktadır. Freud'a göre beş psikoseksüel gelişim dönemi vardır. Bu gelişim evrelerinde normal çocukların edinimleri konusunda bilgi sahibi olmak zihinsel yetersizliği olan çocuklarımızın cinsel gelişim evrelerini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.

Psikoseksüel gelişim dönemlerinin özellikleri incelendiğinde de görüleceği gibi, ilk üç dönemde anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarının önemi psikoanalitik görüşlü psikologlar tarafından vurgulanmaktadır. Bu dönemler içinde çocuğa gösterilen ilgi ve bakım, çocuğa verilen sevginin niteliği ve miktarı, yetişkinlik yıllarındaki kişiliğin belirleyicilerindedir (Erden ve Akman, 1995). Bu bağlamda çocukların; 0-6 yaş aralığında zamanlarının çoğunu ebeveynleri ile birlikte onların gözetiminde oldukları dönemin önemi mahremiyet eğitimi açısından da ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde ebeveynlerin mahremiyet eğitime yönelik takınacağı olumlu tutum ve sergileyecekleri doğru davranışlar çocukların mahremiyet eğitiminde son derece önemlidir. Bu araştırmada da zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilecek mahremiyet eğitiminin öğrencilerin gelişimi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

### **2.5.1. Oral Dönem**

Oral dönem; 0-18 ay arası bebeklik dönemini kapsar. Bu dönemde haz ilkesi egemendir ve bebeklerin ertelemeye tahammülleri yoktur. Tamamen dışarıya bağımlıdır, anne ya da bakıcının yardımıyla yaşamını sürdürebilir. Haz bölgesi ağız ve

dudaklardır. Bu dönemde çocuk dış dünyayı algılamayı, kendini ifade etmeyi ve gereksinimlerini karşılamayı ağız ve ağız çevresindeki organlarla gerçekleştirir. Freud'a göre, yeterince bakılıp beslenen, sevilme gereksinimlerini gerektiği gibi karşılanan çocuklarda dış dünyaya karşı bir temel güven duygusu oluşmaya başlar. Bu dönemde güvenli bir bağlanma ve temel mahremiyet edinimleri için çocukların temel ihtiyaçlarının aynı kişiler tarafından giderilmesi önemlidir. Özellikle çocuklar yürümeye başladığında onlara tanınan özel alanlarda altının açılması, giyinme ve soyunma gibi özbakım gereksinimlerinin karşılanması hem özel alan tanımlamalarını hem de mahremiyet davranışlarının temellerini oluşturacaktır (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012).

### **2.5.2. Anal Dönem**

Anal Dönem; 18-36 ayları kapsar. Çocuk anüs ve anüsle ilişkili olan eylemlerden doyum sağlar. Dışkının boşaltılması ya da tutulması ile anüs kaslarında denetim sağlama bağımsızlığa yönelik bir eylem olarak görülür. Bu dönem idrar ve dışkı çıkarma ile ilgilidir. Çocuk bu dönemde kendini ve çevreyi kontrol etmeyi öğrenir (Senemoğlu, 2007). Çocuk henüz kız erkek farklılığının bilincinde olmadığı için cinsel organlarla oynamak, göstermek gibi davranışlar ayıp değildir. Kız ve erkek olduklarının öğrenilmeye başlandığı ve öğrenildiği bir dönemdir (Ulusoy, 2005). Bu öğrenmeler ilk mahremiyet davranışlarının öğretilmesi için fırsat olarak kullanılmalıdır.

### **2.5.3. Fallik Dönem**

Fallik dönem 36-60 ayları kapsamaktadır. Bu dönemde zevk alınan bölge cinsel organlardır. Çocuk bedenini tanıma ve kontrol altına alma girişimlerini bu dönemde sürdürdüğünden cinsel organlarıyla oynama çocuğun sıkça yaptığı davranışlardır. Bu davranış bendini tanıma girişimi, cinsel kimliği öğretme ve benimsetme çalışması şeklinde değerlendirilmelidir. Bu davranışa verilen doğru ebeveyn tepkileri ile çocuğa özel bölgelerine dokunurken gizliliğini sağlama ve evin mahrem alanlarının öğretilmesi sağlanabilir. Ayrıca bu dönem cinsel gelişim açısından, anne-babanın taklit edilmesinin en yoğun yaşandığı dönemdir. Freud, fallik dönemdeki anne- erkek çocuk ve baba- kız çocuk ilişkisini Oedipus ve Elektra Kompleksleriyle çözümlendiğini ve kişilik gelişiminin şekillendiğini belirtir (San Bayhan ve Artan, 2012). Çocuk hemcinsi ebeveyni ile özdeşim kurmaya çalışırken diğer yandan da ceza kaygısı hissettiğinden, ahlak dışı veya günahkâr olarak yargılanma korkusu yaşamaktadır. Anne- babanın

yoğun olarak örnek alındığı bu dönemde ebeveynler kendi mahremiyet davranışlarıyla çocuklarına örnek olduklarını akıllarından çıkarmamalıdır. Yine bu dönemdeki erkek çocuklarda, kastrasyon korkusu olarak adlandırılan penisi kaybetme korkusu vardır. Erkek çocuk babasının, annesine duyduğu ilgiyi ve sevgiyi fark ederek kendisini cezalandıracağından ve ceza olarak penisini keseceğinden korkmaktadır. Bu nedenle özellikle 3-6 yaş arasında erkek çocuklar için sünnet önerilmemektedir. Bununla beraber kızlar erkek anatomisini gözleyerek penisinin zaten kesilmiş olduğunu düşünmekte ve bunun için annesini suçlamaktadır. Freud buna penisi kıskanma, penise özenme adı vermektedir (Bayhan ve Artan, 2014).

Bu dönem zekâ gelişiminde işlem öncesi dönemin, sezgisel evresi olarak adlandırılır. Çocuk zihinsel olarak sıralama, sınıflama yapabilmekte, sembolik oyunlarla cinsel korunumun gelişimini yansıtmaktadır. Bu sıralama ve sınıfla becerisinin gelişiminden faydalanarak ebeveynler çocuklarına izinsiz fiziksel teması reddetmek, yabancıyı ayırt etmek, güven çemberi gibi temel mahremiyet becerilerinin öğretimi yapmaya başlayabilir. Bu dönemde dil gelişiminin hızlanmasıyla cinsellikle ilgili merak ettiği soruları sormaya başlarlar. “Ben nasıl doğdum” sorusu ile cinsel soruları sormaya başladığı dönemdir. Çocuğun soruları geçiştirilmeksizin sabırla ve anlayacağı dilden yanıtlanmalıdır. Bu dönemdeki çatışmaların, karmaşanın halledilememesi suçluluk, cinsel yönelimlerinin bastırılması ile sonuçlanabileceği belirtilmektedir (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004; Sevim, 2006; Haffner, 2007).

#### **2.5.4. Gizil (Latent) Dönem**

Gizil (Latent) Dönem; 6-11 yaşlarını kapsar. Çoğu araştırmacı bu döneme durgunluk dönemi dese de gerçek anlamda bir durgunluk söz konusu değildir. Sadece, çocuklar biraz daha geliştikleri ve olgunlaştıkları için cinsellikle ilgili davranışlarında daha kontrollü ve dikkatlidir. Öğrendiklerinin farklı ortamlardaki (okul, oyun, akraba çevresi) geçerliliğini çevreden aldığı dönütlerle sınar. Bu denemeler, öğrenmelerini pekiştirirken, uyarılma becerilerinin de artırılmasına yarar. Gizlenmiş gözlemler yoluyla farklı modellerle de özdeşimler kurmaya başlar. Pekiştirme evresi olarak iyi değerlendirildiğinde daha önceki dönemlerde kazanılan özellikler ve mahremiyet edinimleri bu dönemde pekiştirilmeye başlar. Çocuğun ilgisi, sosyal ve entelektüel beceriler edinme üzerine yoğunlaşır. Çocuk kendi cinsine ilişkin toplumsal rolleri (kaşıt cins ebeveyne sevgi ile yönelim) yineleyerek dener. Ergenlik öncesinde ve ergenlikteki

zihin yetersizliği olan gençler de genellikle soysal gelişimle meşgul olurlar. Akranlarının onlar hakkındaki düşünceleri çok önemlidir ve özellikle bedenleri hakkında endişelerinin arttığı dönemdir. Bazıları için toplum ve özel ayırımının öğretilmesine devam etmek gerekebilir. Ergenler genellikle bedenleriyle ilgili yoğun duyarlılık geliştirirler (Mandan Sürücü, 2009).

Bu dönemde kızlar daha feminen, erkekler daha maskülen özellikler kazanmaya başlarlar. Her iki cinste diğesine benzetilmekten hoşlanmaz. Kızlara “sen kız değilsin, erkek gibisin”, erkeklere de “sen kız gibisin” denmesi büyük tepkilere neden olur. Kızların gözünde erkekler “kaba, pis, düşüncesiz, kavgacıdır”. Erkekler ise kızları “mız mız, dırdırcı, ağlayıveren, zayıf” olarak değerlendirirler. Bu dönemde, cinsellikle ilgili sorular nadir sorulmaktadır (Uçar, 2001).

#### **2.5.5. Genital Dönem**

Genital Dönem; 12 yaşından sonraki dönemi kapsar. Freud bu dönemi fırtına olarak adlandırır. Bedensel büyüme ile birlikte fiziksel açıdan değişiklikler yaşanır. Hızlı fiziksel gelişme ve buluğa erme ile birlikte içsel cinsel dürtüler artmaktadır. Kimlik gelişimi açısından önemli bir dönemdir. Bu dönemde bireyin kişisel özellikleri yetişkin kişiliğine doğru gelişir. Cinsel ilgi odağı kendisi ve ebeveynsi dışında bir diğ kişi olur. Cinsel içerikli konuşmalar, şakalar, fıkralar artar. En önemli ilgi alanlarından biri de bedeni olur. Boyu, ağırlığı, sivilceleri en önemli sorunları arasında yer alır. Zamanın büyük bir bölümünü ayna karşısında geçirir ve bedenini inceler (Doğan, 1999; Senemoğlu, 2007).

Bağımsızlık, karşı cinse olan ilgi ve vücutlarına karşı duyarlılıkları artar. Özellikle kendini tatmin etme (mastürbasyon) davranışında artış vardır. Bazı durumlarda zihinsel engel durumuna göre çocuklara özel ve toplum kavramlarının anlatılmasına devam etmek gerekebilir. Bu dönemde bir gruba dahil olma çok önemlidir. Çocuğun kafasındaki ileriye dönük belirsizlik (gerçekçi amaçlar, meslek belirleme) bazen dahil olunacak grubun yanlış seçilmesine veya grup değiştirmesine neden olur. Hemcinsi olan ebeveyni model alarak bağımsız bir yetişkin gibi karşı cinse olgun bir sevgi gösterimi sergilemeye çalışır. Artık çocuğun ilgi odağı kendisi ve ebeveynsi dışında bir kişi olmuştur. Ebeveyn ile ilgili çözümlenmemiş karmaşa varsa yeniden gündeme gelir (Mandan Sürücü, 2009).

## 2.6. Mahremiyet Eğitiminde Ebeveynlerin Rolü ve Sorumlulukları

Anne babaların mahremiyet eğitiminin, çocuğun genel eğitiminin bir parçası olduğunu, doğumdan itibaren başlayarak yaşam boyu sürdüğünü, çocuğun gelişiminin her döneminde gerekli olduğunu bilmesi gerekir. Anne-babalar ve eğitimciler cinselliğin çocuğun ergenliğe girmesiyle bir anda başlamadığını cinsiyetinin belirlendiği ilk günden itibaren yaşamında var olduğunu ve kişilik gelişimi üzerinde de etkili olduğunu bilmelidirler. Cinsel gelişimi desteklenmenin en doğru yolunun da çocuğa verilecek doğru mahremiyet eğitimi ile mümkün olduğu akıldan çıkarılmamalıdır (Pernoud, 1982).

Anne ve babanın gerek çocukların cinsel kimliklerinin oluşumunda gerekse mahremiyet eğitimlerinde rolleri büyüktür. Konuyu ülkemiz düzeyinde ele alacak olursak, takınılan tavırların genellikle uç noktalarda ve hatalı olduğu görülür. Ülkemizde eskiden beri mahremiyet konularına tabu gözüyle bakılmış ve bu tür konuların anne babayla konuşulması gelenek ve göreneklerimizce yasaklanmıştır (Yavuzer, 2002).

Önemli olduğu kadar, yabancı olunan cinsel gelişim ve mahremiyet eğitimi konusunda anne babalar bilgilendirilmelidir. Eğer çocuk, doğum, cinsiyet farkı, anne ve babanın rolü gibi konuları anne ve babasından öğrenmezse, başka kaynaklardan cevaplar aramaya başlayacaktır. Çocuğun meraklarını yetkili bir kişi karşılamazsa, ortaya çıkacak sorunları bütünüyle çözülemeyebilir (Yavuzer, 2001). Ayrıca mahremiyet konusunda bilgilendirilmeyen çocuk mahremiyetini korumakta ve mahremiyet ihlallerini fark etme, reddetme ve raporlamada güçlükler çekerek cinsel istismara karşı savunmasız kalabilir.

Çocukların cinsellikle ilgili sordukları sorulara, eksik ya da kaçamak cevaplar vermek neredeyse bir gelenektir. Bu tür sorular karşısında yetişkinin mimikleri, ses tonu, kelimeleri seçimi, bedeninin gerginliği ya da gevşekliği ve çocuğu istekli ya da isteksiz biçimde dinlemesi, sorularını dürüstçe cevaplaması, çocuğa, anne – babasının duyguları hakkında fikir verir. Cinsel olaylardan hiç söz etmemek, çocuğa bu duyguları daha çok bastırması gerektiği izlenimini verir. Cinsellik “tabu” durumuna gelir, giderek düşünme bile yasaklanır. Çocuk soru sormaktan vazgeçer. Bu durumda en büyük tehlike, bu soruları daha “bilgili” bir arkadaşın cevaplandırmasıdır. Önce çocuk anne –

babasına olan güvenini kaybeder, ardından çocukta saplantılara yol açabilir (Yavuzer, 2001).

### **2.6.1. Ebeveyn Yapısının Çocuğun Mahremiyet Gelişimine Etkileri**

Freud'a göre, çocuklar doğuştan psikolojik olarak iki cinsiyetlidirler. Çocuklar cinsiyete bağlı kimliklerini anne ve babalarıyla ilişkilerindeki çatışmalı sevgi ve kıskançlık duygularını çözerek kazanırlar. Çocuk ile anne ve baba arasındaki ilişki ne kadar yakın ise özdeşim de o kadar kolay olur. Bu özdeşim çocuğun mahremiyet edinimi açısından en büyük rolü oynamaktadır. Mahremiyet eğitiminin temel esaslarından olan; gizlilik, örtülülük ve dokunulmazlık öncelikli olarak anne babaların yaşam biçimi örnek alınarak öğrenilir (Sayın, 2007)

Çocuğun cinsel kimliğini kazanmasında en önemli etken özdeşim olayıdır. Çocuk erkek ve kız davranışlarını, ana ya da babasına özendiği için, onlara benzemek istediği için benimser. Bu bilinçli bir öykünmeden çok daha derine inen ruhsal bir olaydır. Çocuk, oturuşundan duruşuna, konuşmasından giyinişine değin, anne ve babasının birçok özelliğini bilinçsiz olarak yineler, kendi kişiliği içinde yoğurur. Kız çocuklarla annesi, erkek çocuklarla babası arasındaki ilişki ne kadar yakın ve olumlu ise özdeşim o denli kolay oluşur. Anne ve babanın rollerini yeterince yerine getirilememesi ya da yoklukları başta cinsel kimlik kazanımı olmak üzere çocuğun mahremiyet edinimindeki ilk örneklerin eksikliği anlamına gelmektedir (Çalışandemir, Bencik ve Artan, 2008).

Mahremiyet eğitiminin çocuğun ruhunu ve kişiliğini etkileyen önemi bir yönü bulunmaktadır. Bu bakımdan mahremiyet eğitimi hem çocuğu hem de çevresini besleyen saygınlık eğitimi olarak da görülmektedir. Bu eğitim sayesinde çocuk, cinsel bilgiler edinir, kendisinin ve diğer bireylerin özelinin ve özel alanlarının olabileceğinin farkına varır. Sosyal hayat içinde diğer bireylerin özel alanını korur, kendisi ve çevresi arasında sağlıklı sınırlar koyar. Ebeveynde verilen doğru mahremiyet eğitimi ile çocuk sağlıklı bir kişilik gelişimi gösterebilir ve kendi özel alanını oluşturabilmek için fırsat bulur. Bu doğrultuda anne ve babaların mahremiyet eğitimini nasıl verecekleri, nelere dikkat edecekleri, çocuklardan gelen sorulara nasıl cevap verecekleri konusunda bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. Mahremiyet eğitimi okul öncesi dönemden başlayarak çocuklara öğretilmelidir. Bu konuda ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmektedir (Çakır, 2015).

Mahremiyet eğitimi çocukların sağlıklı ve sağlam bir karakter geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Sağlıklı nesiller toplumun geleceğinin teminatıdır. Bu bakımdan, çocukların eğitimi konusunda ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü her çocuk ilk eğitimini ebeveyn içinde alır, ebeveyn bireylerinin tutum ve davranışları çocuğun karakterini şekillendirir. Çocukluk döneminde verilen mahremiyet eğitimi çocuğun kendini ve çevresini daha yakından tanımasına ve sağlıklı bir kişilik geliştirmesine yardımcı olur. Mahremiyet ile ilgili doğru ve eksiksiz bilgilerin çocuğa kazandırılmasında ebeveynin önemi büyüktür. Günümüzde ebeveynlere yönelik çocukların mahremiyet eğitimi ile programların yeterli olmadığı bilinmektedir. Bu doğrultuda ebeveynlerin ihtiyaç ve beklentileri incelenmeli, daha nitelikli ve güncel eğitim programları hazırlanarak ebeveynlerin katılımı sağlanmalıdır (Emin Eraslan, Ergüt, Uysal ve Bulut, 2017).

### **2.6.2. Çocuklara Verilen Oyuncaklar**

Kız çocuklar bebek türü oyuncaklarla oynarken erkek çocukları araba veya silah türü oyuncaklarla oynarlar. Çocukların oyunlarında cinsiyetine uygun farklılıklar gözlenir. Bu farklılıkların kesin sınırı yoktur. Erkek çocukların bebekle oynamaları ya da kız çocuklarla evcilik oyunu oynamalarına rastlanabilir. Ancak alınan oyuncak ve kıyafetlerin cinsiyete uygun olması gereklidir. Çocukların sürekli karşı cins oyunlarını oynaması veya oyuncaklarını tercih etmesi halinde uygun tarzda, oyun ve oyuncakların değişimini sağlamak ve çocukları bilgilendirmek gerekir (Taşçı, 2010). Cinsiyet her ne kadar anne karnında belirlenmiş olsa da cinsel kimlik doğumdan sonra çevresel faktörlerin etkisiyle şekillenir. Çocuk yaşantısında en büyük çevresel faktörlerin biri de çocuğun bolca meşgul olduğu oyuncaklar ve gün boyu üzerinde taşıdığı kıyafetlerdir. Bu noktada çocuğun oynadığı oyuncaklarının cinsiyetine özel tercih edilmiş olması ve aynada gördüğü görüntüsü ile cinsiyeti örtüşür özellikte olması önem kazanmaktadır.

### **2.6.3. Kardeş**

Çocuk üzerinde, ebeveyn içinde etkili olan bir diğer faktör kardeşlerdir. Kardeş ile yaratılan ilişki düzeyi, etkinin yönünü ve niteliğini belirlemektedir. Bu bağlamda yine anne ve babanın çocuklarına yaklaşım tarzları ve değer yargıları gündeme gelmektedir. Özellikle ilk çocuklarında, anne ve babalar çocuklarını yetiştirirken daha çok toplumsal değer ve yargıları gözetirler. İlk çocuktan sonraki çocuklarda anne babalar daha özerk davranışlar sergilerlerken büyük kardeşler küçük kardeşleri için

cinsiyet tipine uygun model olurlar. Kendi cinsiyetinden olan büyük kardeşinin davranışları, çocuğun cinsiyetine uygun davranışlar kazanma sürecini etkilemektedir (Sayın, 2007). Kardeşin cinsiyeti aynı ise cinsiyete uygun davranışların kazanılma süreci daha sağlıklı geçebilmekte iken kardeşlerin cinsiyetinin farklı olduğu durumlarda cinsiyete uygun davranışlar sergilemede sıkıntılar yaşanabilmektedir. Örneğin erkek çocuk sayısının fazla olduğu bir ebeveynde küçük kız çocuğunun erkeklere özgü davranışlar sergilemesi, erkek çocuk gibi giyinmesi davranışları gözlenebilmektedir.

#### **2.6.4. Anne Babanın Yokluğu**

Babanın çocuklarından uzak kaldığı durumlarda, erkek çocuk cinsel kimliğini geliştirmede bocalayabilir. Özdeşim kuracak hemcinsi bir ebeveynin yokluğu cinsiyetine özgü davranışları kazanmasında güçlük çekmesine sebep olabilir. Yalnız ablaların, teyzelerin, başka bir deyişle kadın örneklerinin bol olduğu bir ev ortamı kız çocuğu için uygun bir ortamdır, fakat erkek için değildir. Böyle çocukların erkek kimliğinden sapmaları daha da kolaylaşır. Üstüne titrenen, evden çıkarılmayan çocuk arkadaşlıktan da yoksun kalınca, kız kimliği daha da belirginleşir. Sokağa çıksa da erkek çocuklara uyamaz. Onların alayıyla karşılaşır, oyunlara alınmaz. Erkekler arasında yeri olmadığını gören çocuk kızlara yönelip onlarla kaynaşır. Kendi kimliğinden uzaklaşan çocuk, çitkırıldım, edilgen ve güvensiz olur. Babanın yokluğu mahremiyet edinimi açısından da zorluk oluşturabilir. Özellikle anne baba ilişkisinin gözlemi ile edinilecek birçok beceri çocuk tarafından gözlemlenememekte ve öğrenilememektedir (Öztürk, 2006).

Annenin yokluğunda ise aynı babanın yokluğunda olduğu gibi kız çocukta evde rol model eksikliği sebebiyle cinsel kimlik bocalaması yaşanabilir. Ayrıca küçük yaşlarda annenin yokluğuna dayalı olarak birden fazla kişinin çocuğa bakım sunması gerekebilir. Bu durum ise çocuk için bedenini fark etmesini, bedeninin dokunulmazlığını ve gizliliğini hissetmesini kısacası kişisel mahremiyetini öğrenmesini geciktirebilir.

#### **2.7. Farklı Ana –Baba Tutumları ve Bu Tutumların Çocuğun Cinsel Gelişimine Olan Etkileri**

Yeryüzünün her köşesinde, çocuklar birbirine benzerler. Ancak onları eğiten ana ve babaların öğretme tercihleri ve şekilleri çok değişiktir. Hiç kuşkusuz bu kültürel ayrılıklardan ileri gelir. Her toplumun kendi koşullarına göre insan yetiştirme

zorunluluğu, uygulamada çeşitli yöntemlerin izlenmesi sonucu doğurmuştur (Yörükoğlu, 2000).

Anne ve babanın gerek çocuklarının cinsel kimliklerinin oluşumunda gerekse mahremiyet eğitimlerinde rolleri büyüktür. Ülkemizde ebeveynlerin tutumlarının genellikle uç noktalarda ve hatalı olduğu görölmür. Ebeveyn ve toplumun cinsel eğitim konusunda cinsel içerikli sorulara yanıt vermeme ya da yanlış yanıt verme şeklindeki katı ve uç noktadaki tutumu, günümüzde televizyon, internet sayesinde bir başka bir uç noktaya taşınmıştır (Yavuzer, 1999).

Anne ve baba tarafından verilen sağlıklı mahremiyet eğitimi, çocuğun başka kaynaklardan kontrol edemediğimiz bilgileri edinmesini engeller. Bireyin aile içinde doğru ve sağlıklı mahremiyet eğitimi alması bedeninin özel olduğunu, kendi izni olmadan başkasının ona dokunamayacağını ve öpemeyeceğini öğrenmesini ve kendini cinsel tacizden korunmasını sağlar (Bayrak, Başgöl ve Gündüz, 2011). Bu eğitimi verme konusunda ailenin doğru bilgi ve olumlu tutum konusunda desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Doğumdan itibaren çocuk, etrafını saran fizik ve sosyal çevreye uyum savaşıını verirken, bu çabasında en büyük desteği anne ve babasından alır. Çocuk, kendini ifade edebilmeyi, kendi kendini yöneten bir birey olabilmeyi ebeveynlerinden öğrenir. Özellikle anne-babalar, çocuğun kişiliğinin oluşumunda temel rolü olan özdeşim modelleridirler (Yavuzer, 2001). Çocuk gelişiminde bu kadar kilit noktada bulunan ebeveynlerin çocuklarının cinsel gelişimi ve mahremiyet eğitimi konusundaki tutumları oldukça önemlidir. Çocukların mahremiyet edinimi süreçlerini etkileyen ebeveyn tutumları şu şekildedir:

### **2.7.1. Otoriter Tutum**

Mahremiyet konularda çocuklara bilgi verilmez, bunlar yasak ve günah bilgilerdir. Cinsel bilgileri öğrenmenin çocuk için zararlı olacağı düşünölmür (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004). Otoriter anne-baba tutumu, çocukla tartışmadan, anlaşmadan, pazarlık yapmadan, onların isteklerini hiçbir şekilde kabul etmeksizin anne baba tarafından belirlenen kural ve emirlerin çok katı bir şekilde uygulanmasıdır. Çocuk sıkı bir denetim altında tutularak en küçük yanlış ve hataları gözden kaçmamakta, bunların üzerinde önemle durulmakta ve düzeltilmesi istenmektedir. Çocuktan kurallara

sorgulamadan uyması beklenir. Böyle ebeveynler fiziksel cezayı ön planda kullanmakta ve çocuklara kendilerini yönetme fırsatı vermemektedir. Yaptırım gücü anne babadadır. Anne baba isteklerinden ödün vermez çünkü onlar hep haklıdır. Çocuğunu anlama onun seviyesine inme çabasını göstermezler (Ekşi, 1990).

Otoriter ebeveyn, çocuğun davranışlarını değerlendirmeye, kontrol etmeye ve şekil vermeye çalışır, çocuğun tavırlarına standartlar koyar. Çocuğun anne ve babasına itaat etmesinin bir meziyet olduğunu düşünür. Çocuğu sözlü olarak cesaretlendirmez, annenin ve babanın sözlerinin doğru olarak kabul edilmesi gerektiğine inanır. Böyle ebeveynlerde yetişen çocukların duygu ve düşünceleri daha çok bastırılır ve bu ebeveynde yetişen bireylerde, öfke ve kızgınlık duyguları açık biçimde ifade edilmez (Kulaksızoğlu, 1998).

Bu tutumdaki anne-babalar, çocuğun mahremiyetle ilgili konuşmasının, bu konuyla ilgili soru sormasının yanlış olduğunu düşünürler. Bu düşünce, toplumumuzda halen cinselliğin bir tabu olarak algılanmasından kaynaklandığı gibi, cinsellikle ilgili konuların üzerinde fazla durulmasının ve cinsellikle ilgili davranışların çocuğa zarar verdiği, terbiyesini bozduğu inancından da kaynaklanır. Bu düşünceye sahip ana-babalar, çocuğun cinsellikle ilgili sorduğu sorulara bazen çocuğu azarlayarak yüzeysel cevaplar verirler, bazen de çocukların bu tip sorular sormaması gerektiğini ve cinsellikle ilgili konuşmanın ayıp olduğunu ifade ederler. Bu tutumu benimseyen anne-babaların birçoğu çocuğun cinsel kimliğini kazanma sürecinde sergilediği davranışları baskılar. Bu tür ebeveyn tutumları çocukların mahremiyet edinimini olumsuz etkilemektedir (Eser, 2008).

### **2.7.2. Pekiştirici -Gevşek Tutum**

Gevşek tutum genellikle tek çocuklu anne babalarda görülür. Baskıcı ve otoriter tutumun tersine bu tutumdaki anne babalar oldukça rahattır, çocukları üzerinde egemenlik kurmaz, onları serbest bırakırlar. Anne baba çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesi düşüncesine sahiptir. Anne ve baba çocuğu mutlu etmek için çocuğun her istediğini yerine getirmeyi görev bilir. Bazı anne babalar, çocuğa sınırsız özgürlük verir ve bu sınırsızlık ilerleyen yaşlarda çocuğun şımarık, kuralsız bir birey olmasına neden olur (Kaya, 1994).

Böyle bir ortamda çocuk ebeveynde üstünlük sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer ebeveyn bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Çocuğa çizilmiş sınırlar ve belirlenmiş kurallar yoktur. Çocukların davranışlarında hiçbir sınır olmadığı için neyin yapılabileceği neyin yapılamayacağı konusu belli değildir. Bu tutuma sahip anne baba tarafından büyütölmüş çocuklar, doyumsuz, bencil ve kişilere saygısız, her istediklerini yaptırmayı alışkanlık haline getirdikleri için kurallarla karşılaştıklarında hayal kırıklığına uğrarlar ve uyum sağlayamazlar (Kaya, 1994; Yavuzer, 1999).

Bazı anne-babalar, çocuğun mahremiyet eğitimine ihtiyacı olmadığını düşünür ve cinselliğe ilişkin sorularına yaş dönemine uygun olmayan fazla ayrıntılı yanıtlar verirler. Çocuğun yetişkin bedeniyle ilgili merakını gidermek için yanında çıplak dolaşır, çocukla çıplak banyo yaparlar. Bu çeşit davranışlar, hazır olmadığı bir dönemde kafasını karıştırır. Ayrıca çocuğun cinselliğe ilişkin merakını artırır ve gereksiz yere çok erken dönemde uyarılmasına neden olur. Gelecekte çocuğun başkasının mahremiyet ihlaline varacak derecede davranışlarına zemin hazırlayabilir (Kaya, 1994).

### **2.7.3. Tutarsız Tutum**

Çocuk eğitimi konusunda anne-baba farklı görüşler paylaşıyorsa, birinin hoşgörüsü ile karşıladığı davranış, diğeri tarafından olumsuz tepki ile karşılanır. Tutarsızlık anne-babanın değişken tutumlarından kaynaklanıyorsa, bir gün hoşgörüsü ile karşılanan davranış ertesi gün cezalandırılır. Bütün bunlar çocuk eğitimi konusunda anne babanın tutarsız bir tutum içinde olduklarını gösterir. Anne babaların; çocuktan yapmasını istediğı davranışı neden yapmasını istediklerini belirtmeleri, ceza verdikleri zaman neden ceza verdiklerinin nedenini açıklamaları, çocuğun toplumun normlarına, kurallarına uygun olan davranışları kazanmasını kolaylaştırır (Çağdaş, 2008).

Anne-babanın tutarsız bir tutum içinde olması çocuğun neyi yapıp neyi yapmayacağı konusunda kararsız kalmasına neden olur. Kararsız kalan çocuk cinsellikle ilgili problemlerini dış çevre tarafından çözmeye çalışabilir. Çocuğun sağlıklı bir cinsel kimliğe ulaşması için anne-babanın aralarında çocukları ile nasıl bir iletişim kuracaklarına, hangi davranışın kabul edilebilir hangisinin kabul edilemez olduğuna karar vermeleri çocuğun sağlıklı bir cinsel kimlik belirlemesine yardımcı olacaktır. Aksi halde tutarsız ebeveyn tutumları çocuğa mahremiyet davranışlarının öğretimini engelleyecek ya da kafa karışıklıklarına sebep olacaktır.

#### **2.7.4. İzin Verici Tutum**

Bu tutum, tek çocuklu ve orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ebeveynlerde sıklıkla görülür. İzin verici anne baba tutumu, çocuğa aşırı sevgi verildiği, yaptırımın olmadığı, kuralların sınırlarla belirlenmediği, çocuğun her istediğinin anında yerine getirildiği, çocuk merkezli anne baba tutumudur. Çocuğa sonsuz özgürlük sunarak sevgisini göstermeye çalışırlar. Evin reisi çocuktur ve kuralları çocuk belirler. Çocuk yanlış bir davranış yaptığında “bir daha yaparsan karışmam” diye cezaların ertelendiğini yaşayarak öğrenmiştir. Çocuğa tanınan haklar sınırsız, görev ve beklentiler en az düzeydedir. Bu aşırı hoşgörü çocuğun ebeveynlere hükmetmesine ve çok az saygı göstermesine neden olur.

İzin verici anne baba tutumuyla yetişen çocuklar, kuralsızlığa alıştıkları için sınırlarını bilemez, isteklerini erteleyemez, istekleri ertelendiğinde hırçınlaşır ve anne babayı tehdit ederler. Her istediğini ebeveynlerine yaptırmayı alışkanlık haline getiren çocuk, bu tavrı arkadaşlarından da bekler, okul çevresinde ve arkadaş ortamında uyum problemi yaşar. İzin verici anne baba tutumuyla yetiştirilen çocuklar; her istediklerini elde ettikleri için doyumsuz olur, eleştiri kabul etmez, gururlu, kibirli, sabırsız bireyler olarak yaşamlarını sürdürürler. Başkalarının mahremiyetine saygı duymada mahremiyet uygun sınırları belirlemede güçlük çekerler.

Mahremiyet eğitimi açısından bu tip ebeveynlerde yetişen çocuklar zorluk yaşarlar. Mahremiyet eğitimin önceden belirlenmiş kuralları vardır. Bu kurallara uyduğunda kişi mutlu olabilir. Ebeveynlerin çocuğu bilinçlendirmesi, gerekli yerlerde uyarması, hatta gerektiğinde engelleyici tavır göstermesi zorunludur (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004).

#### **2.7.5. Demokratik Tutum**

Bu aile ortamında yetişen çocukların, mahremiyet eğitimi sürecinde sorun yaşama olasılıkları azdır. Merak ettiklerini rahatlıkla sorabilirler ve uygun yanıtlar alabilirler. Kendilerine güvenmeleri ve ne isteyip neyi istemediklerini rahatlıkla ifade edebildikleri için cinsel istismara uğrama olasılıkları azdır (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004). Demokratik anne-babalar çocuğun kişiliğine ve isteklerine saygı göstermekte, özerk davranmasına izin vermekte, yaşına göre kendisiyle ilgili bazı kararlar alması için onu teşvik ederek deneyim kazanmasını sağlamaktadırlar. Bu tutumu benimseyen anne babalar çocuğun sorduğu sorulara, çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemine uygun

yeterli bilgi verirler. Çocuğun cinsel konulara olan ilgisini anlayışla karşılarlar, bu konuda çocuğa yasaklama getirmez ve çocuğun davranışlarını cezalandırmazlar. Çocuğun cinsellikle ilgili davranışlarının aşırıya kaçtığını düşündükleri zaman dikkatini başka yöne çekmeye çalışırlar (Eldeleklioğlu, 1999). Çocuğa verilecek mahremiyet eğitiminde ebeveynlerin takınması gereken en uygun tutum demokratik tutumdur. Bu tutuma sahip ebeveynlerde mahremiyetin kuralları açıktır ve çocuk mahremiyetle ilgili tüm soruları rahatlıkla anne babasına sorabilmektedir.

### **2.7.6. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum**

İlgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumu çocuğun isteklerine hiçbir denetim ve sınırlama getirmeksizin kabul eden anne-baba tutumudur. İlgisiz anne-baba tutumunda anne-baba çocuğunu ihmal hatta psikolojik bakımdan reddeder. Anne-baba çocuğun ihtiyaçlarından habersizdir. Nerede, ne yaptığıyla fazla ilgilenmez, varlığından rahatsız olduğundan, çocuğunu çevresinden mümkün olduğu kadar uzak tutmaya çalışır, ilgisiz anne-baba tutumu çocuğuna en az sevgi gösteren ve davranışlarına en az kontrol uygulayan anne-baba tutumudur.

İlgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumunda anne-baba çocuğunu ihmal eder hatta psikolojik bakımdan reddeder. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarından habersizdir. Nerede, ne yaptığıyla fazla ilgilenmez, varlığından rahatsız olduğundan, çocuğunu çevresinden mümkün olduğu kadar uzak tutmaya çalışır, ilgisiz anne-baba tutumu çocuğuna en az sevgi gösteren ve davranışlarına en az kontrol uygulayan anne-baba tutumudur.

İlgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumuyla büyüyen bir çocuğun tek amacı birazcık şefkat alabilmek, dikkat çekmek ve varlığını ispatlayabilmektir. Daha ileriki yıllarda ev ortamında bulamadığı ilgi ve sevgiyi dışarıda arayacaktır. Ufakta olsa sevgi mesajını farklı yorumlayacak ve sığınılacak bir liman arayacaktır. İstismara açık hale geleceklerdir. Bu tutumun öngördüğü ebeveynlerde yetişen bir çocuk kendi öz denetim ve dürtülerini kontrol etme özelliklerini olumsuz yönde etkileyerek, saldırganlık, vurma, kırma gibi eylem içerikli olumsuz davranışlarının artmasına neden olur. Ayrıca bu çocuklar gelecekte başkalarına mahremiyet ihlalinde bulunmaktan çekinmeyen çocuklar olabilirler. Cinsel istismar dışında, özellikle ergenlikte var olan, gelişim özelliği gereği, karşı cinsin ilgisini çekme isteğine, çocukluk yıllarında başlayan ve karşılanmayan duygusal açlık da eklendiğinde, birey ona ilgi gösteren ilk kişiye yönelebilir (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2004, s:61).

## **2.8. Ebeveyn Eğitimi ve Ebeveyn Eğitimi Modelleri**

Bu başlık altında sırasıyla; ebeveyn eğitiminin tanımı, önemi, amacı, özel gereksinimli çocuklarda ebeveyn eğitiminin gerekliliği ve ebeveyn eğitim modellerine, bu modeller içinden hangi modellerin bu çalışma kapsamında kullanıldığına değinilmiştir.

### **2.8.1. Ebeveyn Eğitiminin Tanımı**

Kültür, bireyin dünyaya kalıtsal olarak getirmedeği, doğum sonrası kendi eli ile ürettiği, alın teri döktüğü değerler bütünü olarak düşünülebilir. Tutum ve davranışlar sahip olduğu maddi ve manevi değerler ile kültür kavramı içinde yer almaktadır. Kültürün benimsenmesi, ona katkı sağlanması ve onun yeni kuşaklara aktarılması gelişimin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Bu sürece destek veren en büyük faktör eğitimidir. Bireyin çevresini tanımaya başlaması, kültürel değerlere anlam yüklemesi ebeveyn ortamında başladığından, ebeveynde konuşulan dilin ve eğitimin de gelişime katkı sunduğu ifade edilebilir. Eğitim ve dil kültürel mirasın aktarılmasında, bireyin kültürlenmesi ve sosyalleşmesinde son derece önemli bir yere sahiptir. Hızla gelişen dünyamızda, bireylerin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması, kültürel değerler ile donatılması eğitim ile mümkün olmaktadır. Bireyin ilk eğitimini aldığı kurum ailedir, bu bakımdan ailenin sağlam temellere oturtulması toplum ve gelecek için önem arz etmektedir. Ebeveynlerin kendini sürekli yenilemesi ve değişime uyum sağlaması eğitim ile mümkündür. Ebeveyn eğitimleri; ebeveynde yaşayan ve belirli sorumlulukları olan bireylere bilgi, beceri, tutum ve davranış kazandırmayı amaçlayan sistemli ve planlı eğitim süreçleridir. Sistemli ve planlı bilgiler ebeveynlerin uyum sağlama yeteneğini güçlendirmek için sunulmaktadır. Verilen eğitimler ebeveynlerin desteklenmesini sağlayan eğitsel çabalar bütünü olarak düşünülebilir (Aksoy, 2015).

### **2.8.2. Ebeveyn Eğitiminin Önemi**

Ebeveynlere çocuk eğitimi ile ilgili bilgi ve becerilerin kazandırılması önemlidir. Özellikle aile ortamında çocuklar ile yapılması gereken faaliyet ve etkinlikler konusunda eğitim bilgilerinin ebeveynlere aktarılması gerekmektedir. Çocuk eğitimi konusunda farkındalık kazanan ebeveynlerin çocukların sağlıklı gelişimine daha fazla katkı sağlayacağı söylenebilir. Ebeveynlerin tutum ve davranışları çocukların bilişsel, duyuşsal ve davranışlar gelişimi üzerinde etkilidir. Bu bakımdan, ebeveynlere çocuk gelişimi ile ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması sağlıklı bir neslin yetişmesi

için son derece önemlidir. Etkili bir eğitim için okul, ebeveyn iş birliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu sayede okulda uygulanan eğitim programı ve evde uygulanan eğitsel faaliyetler arasında uyum sağlanmış olur. Ayrıca, ebeveynlerin çocuk gelişimi konusunda kendilerini geliştirmesine destek olunabilir (Fuller ve Olsen, 1998).

### **2.8.3. Ebeveyn Eğitiminin Amacı**

Bireyin eğitimi anne kucağından başlamakta, annenin her söylediği söz, sergilediği tutum ve davranış çocuğun kişiliğinin şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Aile fertleri doğal olarak çocuğun en uzun süre ve en yakın biçimde etkileşim içinde bulunduğu bireylerdir. Ebeveyn eğitiminin temelinde onlara bilgi, beceri ve tutum kazandırabilecek deneyimler bulunmaktadır. Bu deneyimler sayesinde, aileler güçlü, mutlu ve sağlıklı bir yapıya sahip olabilir. Bu yapıyı sürdürebilecek tutum, davranış ve beceri kazanabilir. Ebeveyn eğitimleri aynı zamanda ebeveynlerin ebeveyn içindeki rollerini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmelerine, ebeveyn içinde sorumlulukları üstlenmelerine ve çocuk yetiştirme konusunda farkındalığın artırılmasına yardımcı olmaktadır. Ebeveyn eğitime katılan ebeveynler, çocukları ile daha iyi ilişki kurmalarına yardımcı olacak farklı yöntem ve teknikler geliştirebilir. Bu sayede çocuklarının sağlıklı gelişimine daha etkili destek olabilirler (Gestwicki, 2015).

### **2.8.4. Ebeveyn Eğitiminin Gerekliliği**

Ebeveynlerin temel alınarak yapıldığı eğitim ve öğretim faaliyetleri, çocuğun ve aile fertlerinin ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda yapılan eğitimlerde ebeveynlere çocukların ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasına büyük sorumluluklar yüklenmektedir. Çocukların eğitimi ailede başlamaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak aile bireylerinin çocuk gelişimi ile ilgili duyuşsal özellikleri ve davranışları, çocuğun gelişimini olumlu ve olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çocukta gözlenen başarısızlığı azaltarak başarıyı artırmak ebeveyn, okul ve öğretmen için ortak bir hedeftir. Bununla birlikte, bilişsel, duyuşsal, sosyal ve davranışsal gelişim anlamında çocuğa yardımcı olacak ilk kaynak ebeveynlerdir. Çocuk en fazla aile bireyleri ile vakit geçirmektedir. Bu yönü ile çocuğun güçlü ve zayıf yönlerini en iyi bilen ebeveynlerdir. Öğretmen çocuğun gelişimine katkı sunacak eğitsel faaliyetleri düzenlerken ebeveynlerden destek almalıdır. Öğretmenin tek başına çaba göstermesi, ebeveyn ile yeterince iletişim kurmaması çocuğun çok yönlü gelişmesine katkı sunmayacaktır.

Ebeveyn eğitimlerinin, çocuk eğitimi ve bakımı konularında ebeveynlerin çok yönlü gelişmesine katkı sağladığı ifade edilmiştir (Şahin ve Özbey, 2007).

### **2.8.5. Ebeveyn Eğitim Programının Ebeveynler Üzerindeki Etkileri**

Pek çok ülkede demografik özellikleri farklılık gösteren ebeveynlere farklı ebeveyn eğitimlerinin uygulandığı bilinmektedir. Ebeveyn eğitimi gerekli kılan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; ebeveynlerin yoğun çalışma temposuna sahip olması, çocuğun bakımının annenin dışında farklı bireyler tarafından üstlenilmesi, çocuk bakıcıların korumacı bir yaklaşım ile çocuğun bakımını üstlenmesi, ebeveynlerin fiziksel ve ruhsal açısından hazır bulunuşluğunun yeterli düzeyde olmaması, ebeveynlerin kendi aralarındaki problemleri aşamaması, çocuk sayısına bağlı olarak çocuklara yeteri kadar ilgi gösterilememesi, uyumsuz ve sürekli sorun yaşayan evlilik düzenleri, çocuğun seviyesine inilememesi ve onunla yeterince vakit geçirilememesi şeklinde sıralanabilir. Çocukları ebeveynlerinden ayıran birçok özellik bulunmaktadır. Öğrenme güdüsü çocuğun sahip olduğu en önemli özelliklerden biridir. Çocuklar emici zihin olarak adlandırılan bir yetenekle dünyaya gelmektedir. İçinde bulunduğu duygu, davranış, kültür, inanç ve diğer değerler çocuk tarafından emilip benimsenir. Çocuk altı yaşına kadar emici zihin yeteneğini aktif bir şekilde kullanmaktadır. Bu süreçte çocuğun en fazla vakit geçirdiği yer evidir. Ebeveynlerin sahip olduğu değerler çocuğun sağlıklı gelişimi üzerinde doğrudan etkilidir. Bu doğrultuda, ebeveynlerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap veren ebeveyn eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması büyük önem arz etmektedir (Powell, 1990).

### **2.8.6. Ebeveyn Eğitim Modelleri**

Günümüzde, geniş ebeveynlerden çekirdek ebeveynye geçişle birlikte, ebeveynlerin çocuk eğitimi konusunda destek alabilecekleri informal kaynaklara ulaşım olanakları kısıtlanmıştır. Ebeveynlikle ilgili her geçen gün yeni ve karmaşık bilgilerin ortaya çıkması çocuk yetiştirme konusunda yeni uzmanlık alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ebeveynlikle ilgili bilgilerin karmaşıklık düzeyinin artması ebeveynlerin çocuk eğitimi ve bakımı konusuna daha fazla ilgi duymalarını sağlamıştır (Kılıç, 2010). Ebeveynlerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılamak için geliştirilen eğitim programları hedef, içerik, kullanılan malzemeler, uygulanan yöntem ve teknikler, süre, katılımcıların nitelikleri, program uygulayıcıları bakımından farklılık

gösterebilmektedir. Ebeveyn eğitimleri evde veya belirli bir kurumda uygulanabilir. Ayrıca, eğitimler bireysel veya grup halinde düzenlenebilir (Myers, 1996).

Ebeveyn eğitimlerinin temel amaçları aynıdır fakat kullanılan yöntem ve teknikler bakımından bu eğitimler birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Ebeveyn eğitimlerinde en sık kullanılan yöntemler; kurum merkezli ebeveyn eğitimi, uzaktan öğretim ile ebeveyn eğitimi, ev merkezli ebeveyn eğitimi, anneden anneye eğitim hizmeti, çocuktan çocuğa eğitim hizmeti, mobil uygulamalar üzerinden ebeveyn eğitimi şeklinde sıralanabilir (Şahin ve Özyürek, 2010; Üstünoğlu, 1991). Bu başlık altında Alanyazınında en sık kullanılan bu yöntemler hakkında detaylı bilgiler sunulmuştur. Bu yöntemlerin işleyişi ve uygulama sonuçları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

#### *2.8.6.1. Ev Merkezli Ebeveyn Eğitimi*

Ebeveynlerin veya çocuğa bakım hizmeti sunan bireylerin eğitimini kapsayan programlar, çocuğun sağlıklı gelişimi üzerinde kalıcı ve uzun süreli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, ev ortamının etkili öğrenmelere fırsat verecek şekilde düzenlenmesi çocuk bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimine olumlu katkılar sunabilir. Eğitim programlarında ebeveyn katılımının sağlanması çocukların gelişimi ve eğitim üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Temel, 2003).

Ev merkezli ebeveyn eğitimi modeli özel eğitime muhtaç çocukların eğitimine daha uygundur. Bu eğitim modelinde, ebeveynlerin ve evde hizmet veren diğer bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine göre gerekli bilgiler ev ortamında sunulmaktadır (Aral, Kandir ve Yaşar, 2002). Bununla birlikte, risk altında bulunan çocukların gelişimine katkı sunmak, bunların beslenme koşullarını düzeltmek, sağlıklı gelişimlerini desteklemek, çocuğun bakımını üstelenen bireylerin niteliğini artırmak, zihin ve dil gelişimlerini desteklemek, çocuğu okula hazırlamak ve çocukla yakın ilişkilere sahip ebeveynlerin ebeveyn içindeki statüsünü yükseltmek de ev merkezli ebeveyn eğitimi modelinin amaçları arasında yer almaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2006).

Ev merkezli ebeveyn eğitim modelinde, çocuğun gelişimi ve bakımı konularında ebeveyne sorumluluk verilmektedir. Eğitimciler planlanan belirli zaman dilimlerinde ebeveyni ev ortamında ziyaret etmekte ve eğitimin devamlılığını sağlamaktadır (Myers, 1996; Temel, 2003). Bu modelde, anne çocuğun ilk ve en önemli öğretmeni olarak kabul edilir. Bu bakımdan, anne ve çocuk etkileşimi temel alınarak anne ve çocuk evde

birlikte eğitim alır (Üstünoğlu, 1991). Bununla birlikte, çocuk ile etkileşimde bulunan büyük kardeş ve büyük anne gibi diğer ebeveyn bireylerinin de çocuğun gelişimi için bazı sorumlulukları yerine getirmesi sağlanır. Uygulanan program sayesinde hem ebeveynler kendi yeteneklerinin farkında varır hem de çocuğun gelişimini destekleyecek faaliyetleri uygular. Bu durum, ebeveynlerin olumlu benlik algısı geliştirmelerine katkı sunmaktadır (Şahin ve Özyürek, 2017).

#### *2.8.6.2. Kurum Merkezli Ebeveyn Eğitimi*

Ebeveyn ve eğitmeni etkileşimi konu merkezli ebeveyn eğitiminin temelini oluşturmaktadır. Bu programlarda temel amaç, erken çocukluk döneminde çocuğun gelişimi ve bakımı konularında ebeveynlerin düşük bütçelerle bilgilendirilmesini sağlamaktır. Bu programlarda uygulanan eğitimler iki farklı yöntem ile ebeveynlere sunulmaktadır. Birinci yöntemde, sadece anne ve babaların katılımı sağlanmakta ve çocukların gelişimi ile ilgili eğitimlere yer verilmektedir. İkinci yöntemde ise anne ve babalar çocukları ile birlikte eğitimlere katılmaktadır (Üstünoğlu, 1991; Çağdaş ve Seçer, 2006).

Kurum merkezli ebeveyn eğitim programlarında, haftanın planlanan günlerinde kurum içinde grup toplantıları düzenlenmekte ve bu sayede anne ve babaların bilgilendirilmesi sağlanmaktadır. Toplantı dışındaki günlerde ebeveynlerden kendileri ile paylaşılan materyallerle evlerinde çocukları ile çalışmalarını talep edilmektedir. Eğitmenler ise ayda iki kez ev ziyaretlerinde bulunarak yapılması gereken etkinliklere destek vermektedir. Bir diğer yöntemde ise ebeveynlerin haftanın belirli günlerinde çocukları ile birlikte kuruma gelmeleri talep edilmektedir. Ebeveynler eğitim alırken çocukları da başka bir sınıfta öğretmen rehberliğindeki etkinliklere katılma fırsatı bulmaktadır (Üstünoğlu, 1991; Çağdaş ve Seçer, 2006).

#### *2.8.6.3. Eğitim Kurumuyla Bütünleştirilmiş Ebeveyn Eğitimi*

Çocuğun yaşamını, gelişimini ve eğitimini etkileyen iki kurum, yani aile ve okul verilen eğitimin hedeflerine ulaşması ve eğitimde kalıcılığın sağlanması için mutlaka iş birliği yapmalıdır. Çocuğun çok yönlü gelişimini sağlayabilecek bir eğitim programının başarılı olabilmesi için, çocuğun yaşamında önemli bir role sahip olan ebeveynlerinin eğitime dahil edilmesi ve ebeveynlerinin eğitim kurumunun bir parçası olarak görülmesi gerekmektedir (Şahin ve Özyürek, 2017).

Bu yaklaşım ile, farklı tür ve seviyelerde eğitim kurumlarına devam eden çocukların ebeveynlerine kurumda ve evde eğitim sunulmaktadır. Bu şekilde, çocuklar için eğitim programı ebeveyn eğitim programı ile entegre edilmiş olur. Bu şekilde, ebeveynlerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda eğitilmesi ve çocuklarının eğitimine katılımlarının sağlanması amacıyla sistematik ve kurumsal bir eğitim benimsenmektedir. Ev eğitiminin kurumdaki eğitime uyumlu bir şekilde yürütülmesi sağlanmaktadır. Bu yaklaşımın amacı çocuğun gelişimini desteklemek ve okul başarısını sağlamaktır. Çocuklara uygulanan eğitim programına ek olarak ebeveynlerin katılımını artırmak için eğitim ile ilgili toplantılar, ev ziyaretleri, kişisel görüşmeler ve bilgilendirici broşürler gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir (Ömeroğlu ve Yaşar, 2005; Çağdaş ve Seçer, 2006).

#### *2.8.6.4. Uzaktan Öğretim Yoluyla Ebeveyn Eğitimi*

Uzaktan eğitimin amacı, eğitim hizmetlerinin sağlanmasındaki zorlukları kısmen veya tamamen ortadan kaldırarak farklı koşullardaki bireylere eğitim hizmeti sunmaktır. Eğitim hizmetlerinden yararlanmak için, belirli bir yaş ve eğitim seviyesine sahip olmak ve belirli merkezlerde olmak gibi zorlukları ortadan kaldırmak hedeflenmektedir. Birçok kişinin ihtiyaçlarına uygun öğrenme ortamları uzaktan eğitim uygulamaları ile sağlanabilmektedir (Şahin ve Özyürek, 2017).

Uzaktan eğitim yöntemlerinin kullanıldığı ebeveyn eğitiminin temeli, mektup, radyo ve televizyon programları ve internet ortamı aracılığıyla ebeveynlere eğitim içeriğinin sunulmasına dayanmaktadır. Uzaktan eğitim yoluyla ebeveyn eğitimi uygulamaları kapsamında; ebeveynlere çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında bilgi vermeyi amaçlayan yazılı ve basılı metinler, kitapçıklar ve broşürler düzenli olarak ebeveynlere gönderilir veya radyo, televizyon ve internet üzerinden ebeveynlere gerekli içerikler ulaştırılır. Uzaktan eğitim yöntemleri kullanılarak, ebeveynleri doğrudan hedef alan rehberlik hizmeti programları üretilir, sürekli ve düzenli bilgiler ebeveynlere posta ile teslim edilir. İnternet ise eğitim ve bilgi hizmetlerini ulaştırma için kullanılır (Çağdaş ve Seçer, 2006).

#### *2.8.6.5. Mobil Hizmetler*

Mobil hizmetler çocuklar ile birlikte ebeveynleri de kapsayan bir yaklaşım sunmaktadır. Mobil hizmetler, çocuk bakımını tüm yönlerini ele alan bütüncül bir programı benimsemektedir. Okul öncesi eğitim alma şansı olmayan çocuklara, gezici

otobüslerle yaşadığı yerlerde eğitim alma imkânı sunulmaktadır. Zihin ağırlıklı bir eğitim programını belirli bir süre içinde çocuklara sunulur ve çocukları ilköğretime hazırlamak için etkinlikler düzenlenir. Gelişmekte olan ülkelerde, müfredat ve toplum hizmetlerinde yapılan iyileştirmeler sayesinde, mobil kreşler geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Mobil hizmetler dezavantajlı çocuklara ulaşmanın en kolay yolu olarak görülmektedir (Işıkoğlu ve Ivendi, 2007).

#### 2.8.6.6. *Çocuktan Çocuğa Eğitim*

Kadınların ve çocukların yaşamın her alanına katılımını sağlamak, toplumların gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, çocuklara toplumsal problemlerle ilgili farkındalık kazandırmayı amaçlayan eğitim modellerinin hem çocukların gelişimini hem de toplumların gelişimini desteklediği ifade edilebilir. Çocuktan çocuğa eğitiminin temeli toplumsal sorunların belirlenmesi, bunlara çözüm üretilmesi ve çözümlerin uygulanması konularında çocukları da işe koşmayı gerektirmektedir. Bu yaklaşıma göre, çocuklar görüşleri yayarak ve bunların paylaşılmasını sağlayarak hem kendi sağlıklarını hem de toplumun sağlığını korumaktadır (Aral, Akyol ve Işık, 2002).

Çocuktan çocuğa eğitim modelinde, çocukların öğrendiklerini diğer çocuklara evde, okulda kısacası her ortamda aktarması esastır. Aktarım zincirine katılan çocuklar bilgi ve davranışlarını geliştirir, sorunlara hem çözüm üretir hem de büyüklerine sorumluluklarını hatırlatır. Bu yaklaşımın odağında çocuklar bulunmaktadır, çocuklar akranları, ebeveynleri ve yakın çevreleri ile toplumla ilgili problemleri tartışır ve çözüm yollarının geliştirilmesine katkıda bulunur. Çocuklar, sorunların çözümü için toplumun diğer fertleri ile birlikte çalışmış olur. Bu sayede hem bilginin hem de materyallerin paylaşımı teşvik edilmiş olur. Çocuğun etkin katılımı, somut bilgiler ve örnekler üretmesi, okul, ev ve toplum arasında bağ kurması, öğrendiklerini uygulaması ve özgün fikirler geliştirilmesi teşvik edilmelidir. Çocuktan çocuğa eğitim modeli, beslenme ve sağlık ile ilgili eğitimlerde kullanılabilir. Bu sayede ebeveynlerin, toplumun ve çocukların sağlık ve çevre koşullarını nasıl geliştirebileceklerini üzerinde düşünmelerini sağlamak mümkün olabilir (Fazlıoğlu, 2012; Şahin ve Özyürek, 2017).

#### 2.8.6.7. *Anneden Anneye Eğitim*

Anneden anneye eğitim modelinde, eğitime katılan annelerin çevrelerinde bulunan birçok ebeveyne farkındalık kazandırması beklenmektedir. Yapılan bir

araştırmada altı yaş çocuğa sahip annelere bu model uygulanarak sonuçları gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, annelerin ebeveyn işlevi ve çocuk yetiştirmeye yönelik olumlu tutumlar geliştirdiğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, anneden anneye eğitim modeli ile çevrede bulunan birçok ebeveyne kısa zamanda ulaşıldığı belirtilmiştir. Bu modelin avantajlı yönleri şu şekilde sıralanmıştır; çok sayıda annenin eş zamanlı eğitimlerden yararlanmalarını sağlar, sosyal dokuya uygundur, toplum içinde kolayca yaygınlaşabilir, çocukların gelişimini desteklemektedir ve annelerin eğitimi bakımından işlevsel bir yapıya sahiptir (Demircioğlu, 2012).

2019 Aralık ayı itibariyle dünyayı saran ve DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilen covid-19 salgını ve bu salgın nedeniyle alınan pandemi önlemleri gereğine uyularak bu araştırma kapsamında zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen Mahremiyet eğitiminin “Uzaktan Eğitim Modeliyle” desenlemesi uygun görülmüştür. Bu modelin içinde yer alan yöntemlerden; internet aracı (Zoom Programı) ve yazılı ürünlerin paylaşımı (Ebeveyn eğitim Kitapçığı, Broşürü) yöntemleri birlikte kullanılarak etkililiği artırılmaya çalışılmıştır.

### **2.9.7. Özel Gereksinimli Çocuklarda Ebeveyn Eğitiminin Gerekliği**

Gelişim, zaman içinde yapıda, düşüncede veya biyolojik ve çevresel etkilere bağlı olarak insan davranışlarındaki değişimler ve süreklilik olarak tanımlanmakta ve gelişimin hem biyolojik özelliklerden hem de çevreden etkilendiği; ayrıca, biyolojik ve çevre özelliklerinin birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri vurgulanmaktadır (Bayhan ve Artan, 2014). Ülkeler genelinde çocukluk çağı gelişim sorunları en sık rastlanan morbidite grubunu oluşturmakta ve %10-30 arasındaki bir sıklıkla görülmektedir. Gelişimsel sorunların sıklığının ne denli yüksek olduğunu fark eden toplumlar bu sorunların önlenmesi, erken tanısı, hızlı ve etkin rehabilitasyonu için yoğun önlemler almaktadırlar (Özdemir, 2005). Ebeveyn eğitimi bu önlemlerin başında gelmekte ve etkin rehabilitasyon sürecinin önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle özel gereksinimli çocuklarda ebeveyn eğitiminin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Ailede özel gereksinimli bir çocuğun olması ebeveynlerin hayatının genelini etkiler. Bu etkilenme ebeveynlerin duygusal, sosyal ve ekonomik yükünün ağırlaşması şeklinde olabilir. Anne babalık, beraberinde birçok yeni sorumlulukların ve görevlerin üstlenilmesini gerektirir. Özel gereksinimi olan bir çocuğa sahip olan anne babalar için

bu sorumluluk daha da artar. Ailenin işlevleri, anne babaların ve tüm aile üyelerinin gereksinimlerini karşılamaya yöneliktir. Ebeveynlerin özel gereksinimli bir çocuğunun olması ise, bu konuya ilişkin bazı dengelerin değişmesine neden olabilir. Özellikle, çocukta yetersizliklerin ve sağlık sorunlarının giderek ağırlaşması durumunda, ebeveynler yeni görev ve sorumluluklar da yükleneceklerdir. Ayrıca, özel gereksinimli olan çocuğun kardeşleri de belirsiz bir durumla karşı karşıya kalmanın sıkıntısı içinde olabilirler ve yetersizliği olan kardeşi fark etmeme ya da görmezden gelme, kıskançlık, korku, utanma, sıklıkla birtakım tepkiler gösterebilirler (Cavkaytar, 2014). Tüm bu nedenlerden dolayı; ebeveyn eğitime yönelik uygulamalar yapan alan çalışanlarının özel gereksinimli bir çocuğun dünyaya gelmesi, büyümesi ve gelişmesi sürecinde ebeveyn sisteminin iç dinamiklerinin değişeceğinin ve bu değişimin de dinamik bir süreç olduğunun farkında olmaları, özel gereksinimli çocukları olan ebeveynlerin eğitime yönelik gereksinimlerinin gerek her bir engel grubu için birbirlerinden, gerekse de gelişimi yaşlıları ile örtüşen diğer çocukların ebeveynlerin gereksinimlerinden farklı olacağını bilmeleri ve ebeveyn eğitim programları hazırlama ve uygulama sürecinde bu gerekçelere uygun hareket etmeleri son derece önemlidir.

Özel gereksinimli çocukların ve ailelerinin “gelişimsel yuva” bileşenlerinin ebeveyn eğitimi ile uğraşan, ebeveyn eğitim programlarını hazırlayacak ve uygulayacak olan uzmanlarca bilinmesi ve bu bileşenlerin ebeveyn eğitim programlarının ana unsurunu oluşturan, aile üyelerinin eğitim gereksinimlerini tespit etme sürecinde yapılan ihtiyaç analizi çalışmalarında farkında olunması, verilen eğitimin ebeveynlerce benimsenerek etkinlik ve işlevsellik düzeyinin artırılması ve böylece uygulanan eğitimin asıl amacına ulaşması açısından son derece önemlidir. Çünkü; özel gereksinimli bir çocuk söz konusu olduğunda, çocuğun gelişimsel yuvaya dair bileşenleri ve bu bileşenlerin alt öğeleri de çocuğun ve ailenin yapısına göre değişiklik gösterecektir. Örneğin; çocuğun sosyal çevresinde kendisi gibi özel gereksinimli çocuklar olabileceği gibi özellikle kaynaştırma eğitimi alan çocukların arkadaş çevresinde, gelişimi yaşlıları ile örtüşen çocuklar da olacaktır (Sarı ve Pürsün, 2017). Aynı şekilde çocuğun diğer kardeşlerinin gelişimi yaşlıları ile örtüşebileceği gibi, çocuk kendisi gibi gelişimsel gecikmesi olan bir başka kardeşe/kardeşlere de sahip olabilir. Çocuğun ebeveynlerinin sosyo-ekonomik durumuna göre evleri müstakil/gecekondu bir ev olabileceği gibi, ebeveyn bir apartman binasında da yaşıyor olabilir. Bu evde çocuğa ait bir oda olabileceği gibi çocuk odasını diğer kardeşleri ile de paylaşıyor olabilir.

Çocuk ve ebeveynleri Ankara, İstanbul, İzmir gibi kozmopolit bir kentte yaşayabileceği gibi, küçük bir Anadolu şehrinde bir köyde de yaşıyor olabilir. Çocuğun anne babasının çocuk yetiştirme stilleri ve gelişimsel beklentileri de birbirinden farklı özellikler gösteriyor olabilir. Çocuğun özel gereksinim durumuna sebep olan sorunundan kaynaklı uyku, yeme davranışı sorunu ya da eşlik eden başka gelişimsel ve/veya davranışsal sorunları da olabilir. Ayrıca; “gelişimsel nişinin” üç ögesinden birinin “çocuğu büyütenin psikolojisi” olduğu da göz ardı edilmemesi gereken bir başka konudur. Çünkü özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinde çocukların mevcut durumundan dolayı veya ebeveynin kendisinden kaynaklanan ek duygusal sorunlar olabilir. Gerek çocuğa gerekse de ebeveynlere dair tüm bu bileşenlerin bilinmesi, ebeveynlerin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanması gereken ebeveyn eğitim programlarının yapısının katılımcıların tümüne birden hitap ediyor özellik taşıması açısından oldukça önemlidir. Aksi takdirde kendilerine hitap etmeyen içeriklerin yer aldığı bir eğitim programına ebeveynler devam etmek istemeyecek, devam etseler bile verilen önerilerin günlük yaşam içinde karşılığının ve uygulanabilirliğinin olmaması programın etki ve işlevsellik düzeyinin düşmesine sebep olacaktır.

Özetle; yukarıda ifade edilen açıklamaların tamamında ortak ana nokta çocuğun ebeveynlerini, ebeveynlerin çocuğu, çevre ve çevresel faktörlerin hem çocuğu hem ebeveynleri, ebeveyn ve çocuğun da eş zamanlı olarak çevreyi ve toplumu etkilediği gerçeğidir. Özel gereksinimli bir çocuk söz konusu olduğunda bu sistem içinde yer alan eğitimciler, gelişimciler ve diğer alan çalışanları da sistemin ve söz konusu olan etkileşimsel sürecin kimi zaman “etkileyen” kimi zaman da “etkilenen” olarak vazgeçilmez bir parçasıdır (Sarı, 2003). Uzmanlarca hazırlanan ebeveyn eğitim programlarının bir taraftan anne ve babaların ebeveynlik becerilerini desteklerken eş zamanlı olarak çocukların tüm gelişim alanlarına katkıda bulunduğu, öte yandan da ebeveynlerin kendi kişisel/sosyal gelişimlerini ve sorunlarla baş etme becerilerini etkilediği gerçeği akılda tutulmalıdır. Bu nedenle planlanan eğitim çalışmalarında gerek çocuk gerekse de ebeveynler açısından kuramsal alt yapının alan çalışanları tarafından bilinmesi, eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde eğitimsel ve gelişimsel amaca ulaşılması açısından son derece önemlidir. Çünkü; çocuğa verilen eğitim ebeveynleri, ebeveynlere verilen eğitim çocuğu ve diğer toplum üyelerinin eğitilmesi de aileyi içeren sistemin de yer aldığı tüm toplumsal/sosyal sistemi etkileyecektir.

## **2.10. Mahremiyet ile İlgili Araştırmalar**

Bu bölümde, yurt içinde ve dışında mahremiyet eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmaların hedef kitlesi, geliştirmiş olduğu programlar ve kullandığı materyaller ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca, çalışmaların sonuçları ve önerileri hakkında bilgi verilmiştir.

### **2.10.1. Yurt İçinde Yürütülen Araştırmalar**

Duran (2018) tarafından yapılan araştırmada, “değerler eğitimi bağlamında mahremiyet eğitimi konusu”, literatürdeki konuyla ilgili metinler taranarak incelenmiştir. Araştırmada mahremiyet, dinlere ve özelde İslam’a, pedagoji bilimine, modern hukuka göre çok yönlü olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda mahremiyet ihlalleri, bireysel olarak, meskenlerde ve kitle iletişim araçları açısından açıklanmıştır. Mahremiyet eğitiminin ebeveynler tarafından nasıl verilmesi gerektiği de çalışmaya konu edilmiştir. Çalışmanın sonucunda; mahremiyet kavramının genel olarak, kişinin kendi tüm özel alanları hakkında diğer insanların özel alanlarına da müdahale etmeden yaşamını sürdürmesi olduğu, kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerin, hukuksal zemindeki değişimlerin ve başka birçok etkenin algımızı değiştirerek mahremiyet sorunlarını artırdığı, toplumumuzda kültürümüze, geleneklerimize ve dinimize aykırı birçok mahremiyet ihlali bulunduğu, bu ihlallerin ortadan kaldırılması için birçok yol ve yöntem olduğu ancak, mahremiyet eğitiminin temellerinin, kişilik gelişiminin büyük bir bölümünün olduğu 0-6 yaş aralığında atılması gerektiği, mahremiyetin ebeveynler tarafından çocuklara kazandırıldıktan sonra okulda öğretmenler ve toplumda diğer bireyler tarafından desteklenmesi gerektiği hatta yöneticilerin, hukukçuların ve akademisyenlerin de ortak bir mahremiyet algısı oluşturmak için katkı sağlamaları gerektiği belirtilmiştir.

Bir başka çalışma da Gündoğdu (2017) tarafından “mahremiyet eğitiminin temeli insanlık şerefi ailenin mesuliyetleri” adlı araştırmadır. Çalışmada, fitrat ve mahremiyet ilişkisi, mahremiyet duygusu ve kişilik onuru, mahremiyet eğitiminin temeli ailenin mesuliyetleri araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda; İslam’daki mahremiyet anlayışının insanın saygınlığını korumayı amaçlayan önemli bir düzenleme olduğu, modernleşme sürecinin pek çok değeri aşındırdığı gibi mahremiyet anlayışına da büyük bir darbe vurduğu, gelinen son noktada, mahremiyetin kalesi olarak kabul edilebilecek meskenlerde bile gizliliğin ve mahremiyetin korunamadığı bir dönemde

olunduğun, mahremiyetin kişi için hem bir hak hem de bir sorumluluğu ifade ettiğini, doğru bir mahremiyet anlayışının insanlık onurunu korumanın temel unsurlarından biri olduğu ve insanlık şerefi ekseninde bir mahremiyet anlayışının, din eğitimi çalışmalarında dikkate alınması gereken yaklaşım tarzlarından biri olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Güneş (2017) cinsel istismar olgusunun, mahremiyet ve mahremiyet eğitimiyle olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan bir çalışma yapmıştır. Çalışmada önce toplumda cinsel istismar olgusunun durumu ve bu sorunun kaynakları daha önce yapılmış araştırma verileriyle tespit edilmiş, daha sonra mahremiyet olgusunun genel ve dini erevesi çizilerek, mahremiyet eğitimine dair prensipler ortaya konulmuştur. Cinsel istismar ve mahremiyet olgularının birbiriyle ilişkili şekilde ele alınmasının ilk defa bu çalışmada gerçekleştiği belirtilmiştir. Araştırma sonucunda; yapılan araştırmaların cinsel istismar oranlarının giderek arttığını ortaya koyduğunu, bunun yanında toplumda gizli olarak seyreden bu olgunun gerçek boyutlarının mevcut rakamların çok ötesinde olduğunu, bu durumun ciddi olarak ele alınması gerektiği, cinsel istismar sorunlarının suça dönüşmeden engellenmesinin, mahremiyet gibi değerlerin kazandırılması ve bu konudaki duyarlılıkların mütemadiyen sürdürölmesiyle mümkün olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, cinsel istismar vakalarındaki artışın mahremiyet olgusuyla ilintili olduğu, ebeveyn ve medyanın mahremiyet ve eğitimiyle doğrudan sebep-sonuç biçiminde bir ilişkisi olduğu, mahremiyet eğitiminin yalnız kadın ve kız çocuklarının eğitimi gibi düşünölmesinin doğru olmadığı, cinsel eğitimi de içine alan mahremiyet eğitiminin genel amacının, kişinin hayatını hem kendi sınırlarını gözeterek hem de başkalarının sınırlarına riayet ederek yaşanmasına zemin oluşturmak olduğu ulaşılan diğer sonuçlardır.

akır (2015) hazırladığı yüksek lisans tezinde, “4-6 yaş aralığındaki çocuklara mahremiyet eğitimi verilmesinde din eğitiminin rolü (Sivas rneği)” nü araştırmıştır. Çalışma literatür tarama ve alan araştırması yöntemleriyle yapılmış ve araştırmanın evreni 2015 yılında Sivas il merkezinde yaşayan ve 4-6 yaş arasında çocuğa sahip olan 100 tane anne babadan oluşmuştur. Anne babalara uygulanan anket tekniği analizlerinden yola çıkılmıştır ve çocuğa mahremiyet eğitimi verme sürecinde anne babaların yerine getirmeleri gereken sorumluluk ve görevlerine dair görüş ve düşünceleri din eğitiminin yararlılığı ve önemi açısından incelenmiştir. Anketten elde

edilen bulgulara göre, anne babaların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi, sahip oldukları çocuk sayısı, çocuklarının cinsiyeti, yaşı ve çocuğun kaçınıcı çocuk olduğu, okul öncesi çağıdaki çocuğun ayrı bir odaya sahip olup olmama durumu, anne babanın verdiği mahremiyet eğitiminde anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında; çalışmaya katılan anne babaların %95'i mahremiyet eğitimini gerekli görmüş, geriye kalan %5'i ise kısmen gerekli görmüştür. Anne babaların %97'si çocuğa mahremiyet eğitimini anne babaların vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Ebeveynlerin mahremiyet eğitimi kapsamındaki bazı konularda zorlandıkları, %88'inin dinî eğitimin mahremiyet eğitime katkı sağlayacağına inandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada katılımcıların çoğunluğunun bu konuda eğitim almadıkları, din eğitimi almış olan anne babaların yeterli mahremiyet eğitimi verebildiklerine inandıkları, ayrıca anne babaların çoğunun (%93'ü), mahremiyet eğitiminin çocuğu cinsel taciz ve istismardan koruyacağına dair inancın güçlü olduğu belirtilmiştir.

Diler (2014) yaptığı çalışmada, mahremiyetin ve mahremiyet eğitiminin tanımı, mahremiyet eğitiminin kapsamı ve zamanı, önemi, mahremiyetin nasıl öğrenileceği konularına cevaplarlar aramıştır. Çalışma sonucunda, mahremiyetin insanlar için önemli bir değer olduğu, önemli ölçüde din ve kültür tarafından biçimlendirildiği, mahremiyetin sadece kişiyle değil tüm insanlarla ilgili bir kavram olduğu belirtilmiştir. Cevap aranan sorularla ilgili olarak da mahremiyetin bir şeyin gizli hali, bir şeyin gizli yönü demek olduğu, mahremiyet kavramının da kadın erkek ilişkilerinde, cinsel dokunulmazlık alanı anlamına geldiği, mahremiyet kavram içeriği belirlenirken kültür unsurunun yanında din ve ahlakın da etkili olduğu belirtilmiştir. Mahremiyet eğitiminin çocuklara ve ergenlere kendi ve karşı cinsin özellikleri hakkında bilgi sahibi olma, cinsiyete ilişkin rolleri anlama ve kabul etme, cinsel problemlerini/ihtiyaçlarını dinin, ahlakın ve kültürün belirlediği çerçevede cevaplamanın/gidermenin yollarını öğretmek amacıyla verilen eğitim olduğu, mahremiyet eğitiminin başlamasında tuvalet eğitiminin kritik dönemi oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uçar (2014) yaptığı çalışmada “bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan cinsel istismarı önleme öğretim programının zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel istismarı önleme becerisini kazanmalarında ve bu beceriyi genelleylebilmelerinde etkili olup olmadığını” ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmanın

sonucunda bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan öğretim programıyla araştırmanın tüm katılımcılarına cinsel istismarı önleme becerisi kazandırılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eser ve Çeliköz'ün (2009) "Çocuğun Cinsel Kimlik Gelişimine Karşı Aile Tutumlarının Etkileri" başlıklı çalışmalarının amacı, okul öncesi eğitimi süresince çocuğun cinsel kimlik gelişiminde ebeveyn tutumlarının etkilerinin ne olduğuna karar vermektir. Çalışma, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Elâzığ Balakgazi Anaokulu dörtaltı yaş çocukları ve 300 ebeveynleri ile yürütülmüştür. Araştırmacılar öğretmenler için "Çocuk Gözlem Formu", anne-babalar için "Ebeveyn Tutum Ölçeği" geliştirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, okulöncesi çocuklarının kendi cinsel kimliklerine uygun birçok davranış sergiledikleri saptanmıştır. Ebeveynlerin genellikle, çocukların cinsel kimlik gelişimlerine karşı pozitif bir tutuma sahip oldukları ve çocukların cinsel kimlik gelişimine karşı ebeveyn tutumları ile çocuk cinsel kimlik gelişimlerinde pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların %50,7'sinin cinsel organları ile ilgili meraklarının olmadığı, %41,3'ünün aynada kendini izlemediği, %66,7' sinin mastürbasyon yapmadığı, %87,3' ünün çocukların ve yetişkinlerin vücutlarını gözlemediği ve %78,7' sinin çocukların ve yetişkinlerin vücutlarına dokunmaya çalışmadığı saptanmıştır. Annelerin %66'sının, babaların %68'inin pozitif tutum sergiledikleri tespit edilmiştir.

Eser (2008) anne-babaların cinsel kimlik gelişimleriyle ilgili tutumlarının çocuğun cinsel kimlik kazanımına etkisini incelemiştir. Araştırmanın genel amacı, ebeveynlerin çocuğun cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarının, okul öncesi dönem çocuklarının cinsel kimlik gelişimine etkisini araştırmaktır. Okul öncesi kurumuna devam eden dört-altı yaş grubu 150 anaokulu öğrencisinin anne-babaları ve öğretmenleri ile çalışılmıştır. Veri toplamada "Çocuk Gözlem Formu" ve "Ana-Baba Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. "Çocuk Gözlem Formu" öğretmenlere, "Ana-Baba Tutum Ölçeği" ise anne ve babaya uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, okul öncesi dönem çocuklarının olumlu yönde cinsel kimlik gelişimine sahip oldukları görülmüştür. Ebeveynlerin çocuğun cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarına bakılmıştır. Hem annelerin hem de babaların çocuğun cinsel gelişimine yönelik olumlu tutum içinde oldukları tespit edilmiştir. Çocuklardan beklenen davranışlar ile anne-baba tutumları arasında anlamlı bir değişim olmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin cinsel kimlik

gelişimine yönelik tutumlarının, okul öncesi dönem çocuklarının cinsel kimlik gelişimlerine etkisinin düşük çıkmasında, ebeveynlerin olumsuz tutuma sahip olmamalarının etkisi de düşünülebileceği ifade edilmiştir. Anne- babanın sorulara verdikleri cevap yüzdelerine bakılınca kendi aralarında tutarlı oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

Konur (2006) dört-altı yaşları arasında çocuğu olan anne – babalara verilen “Cinsel Eğitim Programı”nın cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgilerine etkisinin incelemek amacıyla yaptığı çalışmada “Cinsel Eğitim Programı” geliştirmiştir. 12 anne ve 18 baba çalışmaya dâhil edilmiştir. Uygulanan testlerde ön test ve son test arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Ebeveynlerin hiçbirinin bugüne kadar çocuklarının eğitimleriyle ilgili herhangi bir eğitim almadığı görülmüştür. Cinsel eğitimin ebeveyn tarafından verilmesinin yanlış olduğunu düşünen ebeveynlerin %80 gibi büyük bir çoğunlukta olduğu, ebeveynlerin çocuklarına yanlış yönlendirmelerde bulunabilecekleri korkusundan veya nasıl bir yaklaşımda bulunacaklarını bilememeleri ya da bu eğitim verilmesinin gerekli olmadığını ifade etmişlerdir. Eğitim programı uygulandıktan sonra ise; ebeveynlerin %83’lük bölümünün bu eğitimin gerekli olduğunu çocuğun yaşı, zekâsı, olgunluk düzeyi gibi faktörlerin dikkate alınarak hangi konular üzerinde ne zaman bilgi verilmesi gerektiğini, yanlış bilgilerin arkadaş, televizyon, dergi ya da diğer benzeri kaynaklardan öğrenilmesinin ne gibi sakıncalar doğuracağını farkına vardıkları bulunmuştur. Ebeveynlerin, %46,7’lik bölümü cinsellikle ilgili merakların anne – baba ve konusunun uzmanları tarafından karşılanmasının doğru olacağını ve cinsellikle ilgili sorular sormaya başladığı zaman cinsel eğitime başlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Özdemir (2006) okulöncesi dönem çocuklarındaki cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargıları incelemek için beş-altı yaş grubu 120 çocukla bir çalışma yapmıştır. Veri toplamada “Cinsiyet Kalıp Yargı Ölçeği” kullanılmıştır. Cinsiyet kalıp yargılarının yaşla değişimi cinsiyete göre farklılık göstermiştir. Yaşla birlikte, cinsiyet kalıp yargılarının arttığı, cinsiyetin yaştan bağımsız kalıp yargıları etkilemediği, her ikisinin ortak olarak kalıp yargıları etkilediği saptanmıştır.

Aral, Akyol ve Işık (2002) üç-altı yaş grubu çocuğa sahip olan anne babaların cinsel eğitim konusundaki düşüncelerini araştırmışlardır. Anne babaların cinsel bilgilerini belirlemek amacıyla, araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu 58 anne ve 58 babaya uygulanmıştır. Anne-babaların %56,9’u çocuğuna cinsel eğitim

verdikleri, %43,1'i cinsel eğitim vermedikleri, ebeveynlerin %57'sinin cinsel eğitim konusunda bilgi sahibi oldukları belirlenmiştir. Cinsel eğitime okul öncesi dönemde başlanması gerektiği düşüncesi ilk sırayı (%56,90 anneler, %51,72 babalar) almıştır. Bunu sırasıyla ilkököl dönemi (%20,69 anneler, %27,59 babalar), ortaokul dönemi (%12,07 anneler, %15,52 babalar), lise dönemi (%10,34 anneler, %5,17 babalar) izlemiştir.

Tuğrul ve Artan (2001) çocukların cinsel eğitimleri ile ilgili anne görüşlerini incelemiştir. Çalışma alt sosyo kültürel düzeyde 2- 18 yaş grubunda çocuğı olan 665 anne ile yürütülmüştür. Annelere, çocuklarının cinsel eğitimi ve cinsellikle ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla 21 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Tüm yaş grubundaki annelerin 19 ve üstü yaş grubunun %74,4'ü, 20-29 yaş grubunun %58,7'si, 30-39 yaş grubunun %55,3'ü ve 40 ve üstü yaş grubunun %74,4'ü cinsel eğitimin ne olduğunu bilmediklerini ifade ettikleri, annelerin 19 ve üstü yaş grubunun %23,3'ü, 20-29 yaş grubunun %34,4' ü, 30-39 yaş grubunun %36,3'ü ve 40 ve üstü yaş grubunun %20,5'i de cinselliğı, cinsel ilişki olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Kız annelerinin %40,6'sı, erkek annelerinin %44,4'ü cinselliğın lise yıllarında başladığını düşündüğü ve cinselliğın ne zaman başladığını bilmeyen kız annelerinin %13,9, erkek annelerinin %14,1 oranında olduğu saptanmıştır. Gruplar arasında istatistiksel düzeyde önemli bir fark bulunmuştur. Kız çocuğı olan annelerin %39,4'ü, erkek çocuğı olan annelerin de %39,7'si, cinsel eğitimin ilkököl ve ortaokul (7-15 yaş) yaşlarında verilmesini uygun bulurken, lise yıllarında (16-18 yaş) verilmesini uygun bulanlar bu grubu izlediğı saptanmıştır (%29,5- %26,2). Okulöncesi yıllar olan üç-altı yaşta cinsel eğitimin başlaması gerektiğini savunanlar ise, kız çocuğı annelerinin %16'sını, erkek çocuğı annelerinin ise %18,8' ini oluşturduğı ortaya çıkmıştır. Çocuklara cinsel eğitimle ilgili bilgilerin hem kız (%93,5) hem erkek çocuklar (%86,2) için en yüksek oranda anneleri tarafından verildiğı görülmüştür. Gruplar arası fark önemli bulunmuştur. Hem kız hem de erkek çocuklara, cinsellikle ilgili bilgilerin daha fazla oranda anneler tarafından verildiğı ve çocukların cinsel konularla ilgili sorularını ebeveyn üyeleri dışındaki kişilere sormasının uygun karşılanmayacağı bulunmuştur. Annelerin, çocukları soru sormadan herhangi bir konuda bilgi vermeyi düşünmedikleri ve çoğunlukla da cevap verirken utandıkları belirtilmiştir.

Acer ve Artan (2000) “Üç ve Dört Yaş Grubu Çocukların Annelerine Yöneltilmiş Oldukları Cinsellikle İlgili Sorular ve Annelerin Verdikleri Cevapların İncelenmesi” başlıklı çalışmalarındaki amaç, üç-dört yaş grubu çocukların annelerine sormuş oldukları cinsellikle ilgili soruları; annelerin bu sorulara verdikleri cevapları ve soruları cevaplarırken neler hissettiklerini incelemektir. Bu amaçla, üç ve dört yaşında, sağlıklı, normal gelişim gösteren çocuklara sahip ve evli olan 355 anne araştırma kapsamına alınmıştır. Çocukların cinsellikle ilgili hangi soruları sorduklarını ve annelerin bu soruları nasıl cevapladıklarını belirlemek amacı ile araştırmacılar tarafından hazırlanan “Cinsel Eğitim Anket Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; cinsellikle ilgili soru sormada yaşın etkili bir faktör olmadığı, kız ve erkek çocukların kime soru sordukları arasında fark bulunamamıştır. Kız çocuklarının %66,8’inin ve erkek çocuklarının %65,4’ünün cinsellikle ilgili soru sordukları görülmüştür. Kızların %60,1’i ve erkeklerin %54,9’u anneye sorularını sordukları saptanmıştır. Kızların ve erkeklerin yarısından fazlası, kız-erkek farklılıkları ilgili soru sormazken, soru soran çocukların sorularını anneler yüksek oranda doğru yanıtlamışlardır. Soru soran çocuklar genelde, kız ve erkeğin cinsel organları farklılığı ile ilgili sormuşlardır. 20-29 yaş annelerin %34,5’i ve 30-39 yaş annelerin %38,8’i cinsellikle ilgili soruları yanıtlarken kendilerini rahat hissettiklerini ifade etmişlerdir. Annelerin 20-29 yaşlarında olanların %13,7’si ve 30-39 yaşlarında olanların %17,1’i cinsellikle ilgili ilk bilgilerini ebeveynlerinden aldıklarını belirtmişlerdir (Acer ve Artan, 2000).

Özuslu (1999) okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden üç-altı yaş çocuklarına uygulanan “Cinsel Eğitim Programı”nın çocukların cinsel gelişimlerine etkisini incelemiştir. 44 kişilik deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Veri toplamada “Öğretmen Cinsel Bilgi Formu”, “Veli Cinsel Bilgi Formu” ve “Çocuk Cinsel Bilgi Formu” kullanılmıştır. “Cinsel Eğitim Programı” araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Deney grubunu oluşturan üç-dört, dört-beş, beş-altı yaş grubu çocuklarına “Cinsel Eğitim Programı” uygulanmıştır ve programının etkili olduğu ispatlanmıştır. Programın çocuklar üzerinde olumlu yönde değişikliğe yol açtığı saptanmıştır. Okul öncesi dönemde bulunan çocuklara verilecek olan cinsel eğitim programları, çocukların cinsel gelişimlerine her yaşta olumlu katkıda bulunabileceği tahmin edilmiştir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsel eğitime karşı olmadıkları, ebeveynlerin cinsel eğitimin ebeveyn içinde verilmesi gerektiğini düşündükleri vurgulanmıştır. Öğretmenler cinsel eğitim konusunda materyal eksikliğinin olduğunu ve bu eksikliği ebeveynlerinde hissettiğini

belirtmişlerdir. Öğretmenlerin cinsel eğitimi verebilecek bilinç ve bilgi düzeyinde olmadıkları belirlenmiştir.

Ersoy (1999) altı yaş grubunda kız ve erkek çocuğu olan anne – babaların cinsel eğitim hakkındaki görüş ve tutumlarını incelemiştir. 60 kız 60 erkek çocuğun anne – babasıyla yapılan görüşmeler sonucunda, anne babaların %70'inin çocuklara cinsel eğitimin verilmesi gerektiğini savunduğu, %67' sinin çocuğuna bu eğitimi verdiği ortaya çıkmıştır. Çocuğuna cinsel eğitim vermeyenlerin ise vermeme nedenleri incelendiğinde, kız çocuğu olanların %48'i erken bilgilendirmenin yanlış davranışlar geliştireceğini düşündüğünden, erkek çocuğu olanların %42,86'sı ise, açıklamaların ardından çocuğun daha detaylı sorunlar sormasından korktuğundan dolayı eğitim vermediklerini belirtmiştir. Eğitim veren anne babaların %35'nin kulaktan dolma bilgilerle, %26,67' sinin ise konu ile ilgili kitapların önerilerine göre çocukların sorularını cevaplandıkları belirlenmiştir. Ebeveynlerin %25,84' ü anne baba arasındaki sevgi bağından, %20,83' ü insanlardan, %15'i ise bitki ve hayvanlardan örnekler vererek çocuklarının cinsel konularla ilgili sorularını cevaplandıkları belirtilmiştir.

Erdoğan (1999) üç-altı yaş çocuklarının cinsel kimlik kazanımlarını araştırmıştır. Her yaş grubundan 40'ar çocuk olmak üzere toplam 160 çocukla araştırma yürütülmüştür. Yaş grupları arasında cinsel kavrayış ve cinsel kimliği algılama puanları bakımından anlamlı bir fark bulunmuştur. Yaş grupları arasındaki farklılığın üç yaşındaki çocuklardan kaynaklandığını ortaya çıkmıştır. Ayrıca anneleri orta dereceli okul mezunu olan çocukların cinsel kavrayış ve cinsel kimliği algılama puanları diğer gruplara göre daha yüksek bulunmuş ve gözlenen bu fark önemsiz bulunmuştur (Erdoğan, 1999).

Yelken (1996) anne ve babaların, üç-altı yaş dönemindeki çocuğun cinsel gelişimi ve eğitimi konusunda bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, 167 anne ve 167 baba ile görüşme yapmıştır. Anne ya da baba olma durumu, öğrenim durumu, meslek durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı, çocuğun ailenin kaçınıcı çocuğu olduğuna göre cinsel gelişim ve eğitim bilgi düzeyi arasında fark olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrenim ve meslek durumlarına göre, annelerin ve babaların cinsel gelişim ve cinsel eğitim bilgi düzeylerinde fark olduğu tespit edilmiştir. Anne ya da baba olma durumu, çocuğun cinsiyeti, çocuğun yaşı, çocuğun ailenin kaçınıcı çocuğu

olduğuna gore, annelerin ve babaların cinsel gelişim ve cinsel eğitim bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

İldeş (1990) okul öncesi dönemdeki çocukların anne-babalarının cinsel eğitim konularındaki tutum, davranış ve tepkilerini belirlemek amacıyla yürüttüğü araştırmada, 303 anne ve 303 baba ile görüşme yapmıştır. Anne ve babaların, kız çocuklarına oranla, erkek çocuklarına cinsel eğitim verilmesinin gereğine daha çok inandıkları ve annelerin cinsel eğitimin gerekliliğine, babalardan daha çok inandıkları saptanmıştır. Annelerle babaların, çocuklarına cinsel bilgi vermeme nedenleri bakımından aralarında, cinsel eğitimin içeriği konusundaki düşünceleri, çocukların sorularını cevaplandırırken yararlanılan kaynaklar bakımından fark bulunamamıştır. Anne ve babalar, cinsel bilgilerin öğretmen ve uzmanlar tarafından verilmesini daha uygun buldukları ve anne-babaların, cinsel bilgi verme konusunda en son kişi olarak babayı düşündükleri belirlenmiştir. Çocuğun cinsiyet farklılıkları, bebeğin oluşumu, dünyaya nasıl geldiği, annenin vücudunun neresinden çıktığı ile ilgili sorularına cevap veren annelerle babalar arasında, cevapların içeriği bakımından fark olduğu, çocukların cinsiyetlerinin de cevabın içeriğini etkilediği görülmüştür. Çocuğun mastürbasyon davranışı karşısında anne-babaların gösterdiği tepkiyi, çocuklarının cinsiyetleri etkilerken, anne-babalar arasında bu davranışa gösterdikleri tepkiler bakımından bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Çocukların cinsel meraklarını yansıtan çeşitli soru ve davranışlarına karşı anne-babaların gösterdikleri tepki ve tutumlar arasında farklılıkların olduğu ve annelerin her iki cinsiyetteki çocuk için, babalardan daha esnek olduğu belirlenmiştir.

### **2.10.2. Yurt Dışında Yürütölen Araştırmalar**

El-Shaieb ve Wurtele (2009) “Ebeveynlerin Genç Çocukları ile Cinsellik Tartışmaları İçin Planları” başlıklı çalışmalarında küçük çocukları olan 214 ebeveynin çocukları ile cinselliği tartışmaları için planlarının ne olduğunu araştırmışlardır. Ebeveynlere cinsellikle ilgili bazı konular (cinsel organ farklılıkları, doğum ve üreme, mastürbasyon gibi) için çocukları ile cinsel eğitimi ilk defa ne zaman konuştukları, konuştukları konularda kendilerini ne kadar etkili hissettikleri ve kendi ebeveynlerinden aldıkları cinsel eğitim ile ilgili deneyimlerini içeren sorular sorulmuştur. Ebeveynler genelde, anneleri tarafından eğitim gördüklerini belirtmişler ve kendi ebeveynlerinin her ikisinin de etkisiz eğitimciler olarak değerlendirmişlerdir. Ebeveynlerin erken yaşta cinsel istismarı tartışma niyetinde oldukları halde, üreme/cinsel organ farklılıkları ve

doğum tartışmalarını erteledikleri saptanmıştır. Babalarla ile karşılaştırıldığında, annelerin erken yaşlarda cinselliği tartışmayı planladıkları ve bunun daha etkili olmasını bekledikleri belirlenmiştir. Ebeveynlerin belli konuları konuşma planlarında kız ve erkek çocuklar arasında farklılık olduğu bulunmuştur. Ayrıca önemli sayıda ebeveynin iki konuda (mastürbasyon ve gece boşalması) çocuklarıyla konuşma niyetinde olmadıkları belirlenmiştir.

Fulcher, Sutfin ve Patterson (2008) cinsel gelişimde bireysel farklılıklarda ebeveynin cinsel yönelim ve tutumlarını incelemiştir. Çalışmalarının amacı, çocukların cinsel gelişimi, ebeveynlerin cinsiyet ile ilgili tutumları, ebeveynlerin cinsel yönelimleri arasındaki ilişkileri incelemektir. 66 okul öncesi öğrencisi ve onların 33 lezbiyen ebeveyni ve 33 heteroseksüel ebeveyni çalışmaya dahil olmuştur. Çocukların cinsel gelişim ölçümleri genellikle, ebeveynlerin cinsel yönelimi ile ilişkili olmadığı ve ebeveynlerin cinsel yöneliminden çok, ebeveynlerin tutumlarının ve davranışlarının çocukların cinsel gelişimleriyle daha çok ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Lezbiyen ve heteroseksüel ebeveynlerin çocuklarına cinsiyet rolleri ile ilgili farklı bilgiler verdikleri, lezbiyen annelerin çocuklarının cinsiyet davranışları ile ilgili tutumlarında heteroseksüel ebeveynlere göre daha liberal olduğu saptanmıştır. Çocukların cinsiyet kalıp yargılarıyla ilgili bilgi ve görüşlerinde tek farkın, ebeveynin cinsel yöneliminin fonksiyon kaynağından olduğu bulunmuştur. Bu yapısal farklılıklar lezbiyen ebeveynlerin daha liberal cinsiyet tutumuna sahip olduklarını veya daha muhafazakâr bir babanın yokluğu ile açıklanmıştır.

Turnbull, Van Wersch ve Van Schaik (2008) “Cinsel Eğitimde Ebeveyn Katılımı: İngiliz Ebeveynlerinde Etkili İletişim İçin Rol” başlıklı çalışmalarında, 2000-2006 yılları arasındaki literatürde, İngiliz toplumundaki cinsel sağlık sorunları ile ilgilenmek için, ebeveyn bağlamı içinde cinsel eğitimin rolünü araştırmışlardır. Ortaya çıkan bulgular beş tema altında toplanmıştır. Bunlar: 1. Cinsel eğitimle ilgili ebeveyn rolleri; 2. Ebeveyndeki etkili iletişimin önemi; 3. Ebeveyn-çocuk etkileşimi: cinsiyet ve iletişim tarzındaki farklılıklar; 4. Cinsel eğitimin içeriği; 5. İlk cinsel eğitimciler olarak ebeveynler. Bulgular iletişimin önemini vurgulamıştır. Çocukların ve ergenlerin ebeveynlerinden cinsel konularda bilgi edinmek isteyen bir eğilimde oldukları ortaya çıkmıştır. Cinsel konularda iletişim üzerine yapılan çalışmalarda cinsel eğitimin etkililiğinde ebeveyn dinamiklerinin, psikolojik faktörlerin ve cinsiyet rolünü önemi

vurgulanmıştır. Cinsellikle ilgili konularda iletişimin çoğunluğu annelerden geldiği halde, erkekler bu konuların kızların deneyimleri doğrultusunda yönlendirildiğini hissetmişlerdir. Erkeklerin cinsel konularla ilgili diğer bilgi kaynaklarını (akran, medya, internet) kullandıkları ortaya çıkmıştır. Ebeveynler cinsel davranışlarla ilgili konuları çocukları ile konuşmak istemelerine rağmen, utandıkları ve kendilerini rahatsız hissettiklerini, bunu yapmak için ne beceriye ne de bilgiye sahip olduklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Byers, Sears ve Weaver (2008) “Anaokulundan Sekizinci Sınıfa Kadar Çocukları Olan Ebeveynlerin Cinsel İletişim Raporları” başlıklı çalışmalarında ebeveyn-çocuk arasındaki cinsel iletişimde üç bakış açısının temel olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmalarında ebeveynlerin cesaretlendirdikleri soruların sıklığı, niteliği ve on cinsel sağlık (kişisel güvenlik (çocukların cinsel istismarı önlemek için), genital bölge için doğru isimler, ergenlik, üreme, cinsel zorlama/baskı ve cinsel saldırı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, yoksunluk/cinsel perhiz, doğum kontrol yöntemleri ve güvenli cinsel ilişki uygulamaları, flört ilişkilerde cinsel karar verme ve cinsel zevk ve keyif) konularının her birindeki iletişimin kapsamını incelemişlerdir. Çalışmaya katılanların 3413’ü anne ve 426’sı babadır. Araştırma sonucunda, ebeveynlerin demografik bilgileri, sahip oldukları cinsel sağlık bilgileri, çocuğun cinsel gelişimi ile ilgili bilgileri, çocukları ile cinselliği konuşurken rahatlıkları, okul temelli kapsamlı cinsel eğitimin önemini değerlendirmeleri, çocuğun cinsiyeti, çocuğun sınıf düzeyi, çocukları ile kendilerine rapor edilen cinsel iletişim ile benzersiz bir şekilde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ebeveyn demografik özellikleri cinsel iletişimde çok etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin kendi cinsel sağlık bilgileri, çocuklarına sağladıkları cinsel sağlık eğitiminin kapsamı ve niteliği yanı sıra çocuklarının soru sormalarını cesaretlendirme sıklıkları değerlendirildiğinde, pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kapsamlı cinsel sağlık eğitiminde daha destekleyici olan ebeveynlerin daha kaliteli cinsel sağlık eğitimi sağladığı, çocuklarına daha çok soru sormaları için cesaretlendirdiği ve on cinsel sağlık eğitimi konusunu (kişisel güvenlik (çocukların cinsel istismarı önlemek için), genital bölge için doğru isimler, ergenlik, üreme, cinsel zorlama/baskı ve cinsel saldırı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, yoksunluk/cinsel perhiz, doğum kontrol yöntemleri ve güvenli cinsel ilişki uygulamaları, flört ilişkilerde cinsel karar verme ve cinsel zevk ve keyif) daha ayrıntılı tartıştıkları saptanmıştır.

Sandweg (2003) “Okul Öncesi Çocuklarının Cinsel Eğitiminde Anne Katılımı: Bekâr ve Evli Annelerin Bir Karşılaştırması” başlıklı çalışmasında üç-beş yaş çocukları olan 30 bekâr ve 43 evli anneye cinsel eğitim anketi uygulanmıştır. Anket, kız-erkek farklılıkları, üreme ve doğum, cinsel organ oyunları, cinselliği keşfedici oyunlar ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Evli annelerin, kadın-erkek farklılığı ile ilgili sorulara ve yasak veya müstehcen kelimeleri çocukların kullanmasında tepki vermede bekâr annelere göre daha rahat oldukları ortaya çıkmıştır. Annelerin gerçek olaylardan çok varsayıma dayalı olaylara tepki göstermede daha rahat olma eğiliminde oldukları saptanmıştır. Annelerin kadın-erkek farklılıkları, üreme, doğumla ilgili sorulara yasak veya müstehcen kelimeler, cinsel oyunlarla ilgili sorulardan daha çok kez cevaplandıkları ortaya çıkmıştır.

Kakavoulis (2001) “Ebeveyn ve Cinsel Eğitiminde Ebeveyn Tutumları” başlıklı çalışmasının amacı, Yunanistan’daki çocukların cinsel gelişim ve eğitiminde ebeveynlerin rolünde ebeveynlerin tutumları ve bakış açılarını araştırmak ve ebeveynlerin rolünü öğretmenlerin, üniversite ve lise öğrencilerinin nasıl değerlendiklerini ortaya çıkarmaktır. Açık ve kapalı uçlu soruların olduğu anket 372 ebeveyne (%35’ i baba ve %65’ i anne), 1027 öğretmene ve 232 öğrenciye uygulanmıştır. Ebeveynler çocukların cinsel gelişim ilgilerinin okul öncesi yıllardan itibaren başladığını ve müstehcen sahnelerin çocukların cinsel davranışlarında olumsuz etkileyeceğine inandıkları ortaya çıkmıştır. Ebeveynler ayrıca, cinsel eğitimde yer alan insanların (ebeveyn veya öğretmen) belli kişisel özelliklerin yanı sıra iyi bir eğitim almış olması gerektiğine inandıkları saptanmıştır. Yunanlı ebeveynler ve öğretmenler uygun cinsel eğitimi sağlamada yeterli şartların tatmin edici bir düzeyde olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %6’sı sıfır-iki yaşta, %17’si üç-beş yaşta, %3’ü altı-dokuz yaşta cinsel gelişim ve eğitime başlanması gerektiğini düşündükleri saptanmıştır. Ebeveynlerin %1’ i sıfır-iki yaşta, %3’ü üç-beş yaşta, %13’ü altı-dokuz yaşta cinsel gelişim ve eğitimde en kritik yaş olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Ebeveynlere evdeki ebeveyn üyelerinin çıplak olarak görmelerinin çocuklarının cinsel gelişim ve eğitimini nasıl etkileyeceğini düşündükleri sorulduğunda, %32’si pozitif, %30’u negatif etkileyeceğini ve %26’sı etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Ebeveynlere açık seçik cinsel sahnelerin çocukların cinsel gelişim ve eğitimini nasıl etkileyeceği sorulduğunda, %1’i pozitif, %85’i negatif etkileyeceğini ve %8’i etkilemeyeceğini düşünmüştür.

Rust, Golombok, Hines, Johnston ve Golding (2000) “Okul Öncesi Çocukların Cinsel Gelişiminde Kız ve Erkek Kardeşlerin Rolü” başlıklı çalışmalarının amacı, okul öncesi çocuklarının cinsiyet gelişiminde kız ve erkek kardeşlerinin rolünü araştırmaktır. Ablası olan 527 kız ve 582 erkek, abisi olan 500 kız ve 561 erkek, 1665 tek çocuk olan kız, 1707 tek çocuk erkek çalışmaya katılmıştır. Okulöncesi aktivite envanteri ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, ağabeyleri olan erkekler ve ablaları olan kızlar aynı cinsiyetteki tek çocuklardan ve karşı cinsiyette kardeşi olan çocuklardan daha çok cinsiyet tiplemesine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Ağabeye sahip hem kızlar hem de erkekler daha erkeksi davranışlar sergiledikleri, ablaya sahip olan erkeklerin ve kızların daha kadınsı davranışlara sahip oldukları saptanmıştır.

Downie ve Coates (1999) “Ebeveyn-Çocuk Cinsel İletişiminde Cinsiyetin Etkisi: Herhangi bir şey değişti mi?” başlıklı çalışmalarında ebeveyn-çocuk iletişimine cinsiyetin etkisini incelemişlerdir. 371 okul öncesi ve ergenlik öncesi çocuğun ebeveynlerinin, okulöncesi kız ve erkek çocuklarıyla eşit bir şekilde iletişim kurdukları ortaya çıkmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda, annelerin babalardan daha çok iletişim kurduklarını gösterdiği belirtilmiştir. Evdeki cinsellikle ilgili iletişimde, ebeveynlerin öğretme uygulamalarında cinsiyetin etkisi araştırılmıştır. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmede geleneksel rollere devam ettikleri ve toplumdaki çifte standardı kabul ettikleri saptanmıştır. Ebeveynler erkek çocuklarıyla cinselliğin keşfi ile ilgili konuları konuşurken, kızlarla psikolojik ve koruma ile ilgili konuları konuştukları ortaya çıkmıştır. Babalar yasak kelimelerle ilgili kızlardan çok erkeklerle ve tecavüzle ilgili olarak erkeklerden çok kızlarla konuştukları bulunmuştur.

Menmur ve Kakavoulis (1999) “Erken Yaşlarda Cinsel Gelişim ve Eğitim: Yunanistan ve İskoçya’daki Okul Öncesi Çalışanlarının Tutumları” başlıklı çalışmalarında iki ülkedeki cinsel eğitime bakış açıları karşılaştırmışlardır. Cinsiyetler arasındaki cinsel gelişimin ve ilişkilerin, çocukların bütün psikolojik gelişim ve eğitiminde kritik bir yön olduğu ve insan yaşamında önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmıştır. Cinsel eğitimle ilgili toplumların düşüncelerinde kültürel etkilerin farklılaştığı düşünülmüştür. Açık ve kapalı uçlu soruların olduğu bir anket kullanılmıştır. 107 İskoçyalı ve 284 Yunanistan okul öncesi eleman çalışmaya katılmıştır. Her iki ülkedeki okulöncesi elemanları cinsel gelişimin önemli olduğu konusunda, cinsel eğitimin uzun dönem bazı amaçlarında ve cinsel eğitimin ahlaki

boyutunda hem fikir oldukları ortaya çıkmıştır. Cinsellik olarak tanımladıkları davranışlar ve uygun cinsel eğitimi sağlamak için eğitimci ve ebeveynlerin özelliklerinin de önemli ölçüde örtüştüğü belirlenmiştir.

Friedrich, Fisher, Broughton, Houston ve Shafran (1998) “Çocuklarda Normal Cinsel Davranışlar” başlıklı çalışmalarının amacı, cinsel istismar ile cinsel davranış arasındaki ilişkinin neden olduğu belirsizliği araştırmak ve normal çocukluk cinsel davranışını anlamaya çalışmaktır. İki-on iki yaşlarındaki ilk bakıcısı bayan olan ve cinsel istismara uğramamış 1114 çocuğun cinsel davranışları değerlendirilmiştir. Çalışmada “Çocuk Cinsel Davranış Envanteri” ve çocuk cinselliği ile ilgili anne tutumları, çocuğun sosyal olgunluğu, ailenin cinselliği (family sexuality), ebeveyn baskısı ve günlük bakım merkezinde çocuk bakımına ayrılan süreyi değerlendiren bir anket kullanılmıştır. Çocuklarda en çok sıklıkla görülen davranışları kendini uyarıcı davranışlar, teşhircilik ve kişisel sınırlarla ilişkili davranışlar olduğu ve daha az sıklıkla olan davranışların ise müdahaleci davranışlar olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsel davranışların çocuğun yaşı, annenin eğitimi, ebeveyn cinselliği, günlük bakım merkezinde çocuk bakımına ayrılan süre ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsel davranış ile yaş ters bir ilişki içinde olduğu, cinsel davranışın hem de kız ve erkek için beş yaşta en yoğun olduğu ve sonra yedi yaş civarı azaldığı belirlenmiştir. İyi eğitilmiş ebeveynlerin cinselliğe bakış açısı daha liberal olduğundan çocuklarındaki cinsel davranışları tepki vermede daha rahat oldukları saptanmıştır. Çocuklardaki cinsel davranışlarla günlük bakım merkezinde çocuk bakımına ayrılan süre ile ilişkisi daha az belli olduğu ortaya çıkmıştır.

Kakavoulis (1998) “Erken Çocukluk Cinsel Gelişim ve Eğitimi: Okul Öncesi Öğretmenlerinin Tutumlarının belirlenmesi” başlıklı çalışmasının amacı, okul öncesi öğretmenlerinin cinsel gelişim ve eğitimin belli konularındaki tutum ve inançlarını araştırmaktır. Yunanistan’da, üç-beş yaş çocuklarıyla çalışan, tecrübeli anaokulu öğretmenleri, açık ve kapalı uçlu soruların bulunduğu bir anketi cevaplandırmışlardır. Erken yaşlardaki cinsel gelişim ve eğitimin önemi, cinsel gelişimi olumlu ve olumsuz etkileyen faktörler, cinsel eğitimin hangi yaşta başlaması gerektiği, cinsel eğitimin amaçları ve cinsel eğitimi verecek kişinin özellikleri vurgulanmıştır. Anaokulu öğretmenlerinin %70’ i uygun cinsel gelişim ve eğitimin çocuk için çok önemli olduğunu, %84’ ü beş yaşından önce cinsel eğitime başlanması gerektiğini

belirtmişlerdir. Ebeveynler tarafından uygun bir şekilde cinsel eğitim verilmesi ve çocukların sorularının uygun ve zamanında yanıtlanmasının çocuk cinsel gelişim ve eğitimini olumlu yönde etkilediği ve boşanma, baskı ve yasaklar, uygun olmayan modeller, iletişim yetersizliği, önyargı ve klişeler, medya gibi bazı faktörlerin de olumsuz yönde etkileyebildiği belirtilmiştir. Çocuğa cinsel eğitim veren kişinin konu ile ilgili bilgi sahibi olması (%40), çocuklarla iyi iletişim kurabilmesi (%32) ve model olma, özsaygı, ahlaklı olma gibi bir takım kişilik özelliklerine sahip olması (%28) gerektiği öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Öğretmenler cinsel eğitimin, erken yaşlarda çocukların rol ve ihtiyaçlarını anlamalarına yardımcı olması gerektiğini vurgulamışlardır. Cinsel eğitimin iki cinsiyet arasındaki farklılıkları, cinsel rol ve kimlik gelişimi, kişilerarası ilişkileri, sağlıklı kişilik gelişimi, tehlikelerden ve travmalardan korunma, duygusal denge gelişimi gibi konuları içermesi gerektiği belirtilmiştir.

Honig (1998) “Bebek ve Çocuklarda Psikoseksüel Gelişim” başlıklı çalışmasının amacı çocuklara bakım veren kişiler için bebeklerde ve çocuklardaki psikoseksüel gelişimle ilgili bilgi vermektir. Erken çocukluk eğitimcilerinin çoğu kez çocukları cinsel varlık olarak görmedikleri belirtilmiştir. Okulöncesi çocuklarının anatomik cinsel farklılıklarla ilgili kafaları çoğu zaman karışık olduğu, çocukların vücutlarının cinsel bölümlerinin isimlerini bilmek istedikleri ve ara sıra yapılan mastürbasyonun normal olduğu vurgulanmıştır. Opedial dönem çocuklarının özellikleri, kız ve erkek oyun tercihleri, cinsiyet hakkında erken bilişsel aşamalar, oyun ve seçimlerde cinsel farklılıklar, oyuncak tercihleri, cinsel klişeler, akran etkileri, televizyondaki kadın-erkek farklılıkların vurgulanması gibi konular tartışılmıştır. Sağlıklı psikoseksüel gelişim için bakıcılara ipuçlarına yer verilmiştir.

Geasler, Dannison ve Edlund (1995) “Çocukların Cinsel Eğitimi: Ebeveyne Ait Kaygılar” başlıklı çalışmalarında, sıfır-beş yaş arası çocukları olan 12 baba ve 16 anneden oluşan dört odak grupta görüşme yapmışlardır. Ebeveynleri ilgilendiren konuların cinsel eğitimi zamanlama, sosyal etkinlikleri düzenleme, özellikle kendi çocuklarının eğitimlerinde rahat hissetme, kendi ebeveynlerinden daha iyi olmayı istemeyi içerdiği belirtilmiştir. Araştırmacılar ebeveyn kaygılarını beş kategoriye indirmişlerdir. İlk iki kaygı zamanlama sorunu ile ilgilidir. Tüm gruplarda ebeveynler çeşitli yaş gruplarındaki çocuklarına sağlamaları gereken cinsellikle ilgili bilgilerin ne kadar ve ne tür olması gerektiği ile ilgili kaygılarını ifade etmişlerdir. Ebeveynler ayrıca

yaşa uygun olmayan cinsellikle ilgili konuları içeren reklam ve komedileri izledikten sonra, çocuklarının spontane olarak sordukları soruları cevaplamada rahatsızlık duyduklarını rapor etmişlerdir. Üçüncü kaygı başkalarının çocukları olduğunda ebeveynlerin ne yapmaları gerektiği konusuyla ilgili olduğu belirtilmiştir. Ebeveynler kendi çocukları için cinsel eğitimle ilgili rahat oldukları halde, başka kişilerin çocukları söz konusu olduğunda diğer ebeveynlerin hoşuna gitmeme olasılığından dolayı kaygılandıkları saptanmıştır. Cinsel rol beklentileri hem çocukların davranışları hem de ebeveyn sorumlulukları açısından tüm gruplarda bir kaygı olarak tanımlanmıştır. Odak gruplarında babalardan çok anneler çocukları ile mastürbasyon konusunu konuştukları belirlenmiştir. Genel olarak hem annelerde hem de babalarda erkek çocuklarından çok kız çocuklarıyla mastürbasyon konusunu konuşurken rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Beşinci kaygı olarak, anne babaların cinsel eğitimciler olarak kendi ebeveynlerinden daha iyi olmak istedikleri ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin, cinsellikle ilgili verilecek bilginin miktarı ve cinsel eğitimin zamanlama konusunda çok emin olmadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca ebeveynlerin çok erken ve çok bilgi verme konusunda endişeli oldukları belirtilmiştir. Sosyal fenomenlerin çok güçlü olduğu, bazı ebeveynlerin kendileri ya da çocukları hazır olmadan önce çocukların cinsel eğitim sorumluluğunu aldıkları vurgulanmıştır. Ayrıca ebeveynler cinsiyet açısından uygun olarak neyi gördükleri ile ilgili bilinçli gördükleri ortaya çıkmıştır (Geasler, Dannison ve Edlund, 1995).

Lu (1994) “Tayvan’da Küçük Çocukların Cinsel Eğitimine Karşı Ebeveynlerin Tutumları” başlıklı çalışmada, Tayvanlı ebeveynlerin çocuklarının cinsel eğitimi hakkındaki görüşlerini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma Kuzey Tayvan’da üç ayrı okul öncesi kurumundaki üç-beş yaş grubu çocukların ebeveynleri arasından rastgele seçilmiş 97 Tayvanlı ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde, ebeveynlerin yaşları ve eğitim düzeyleri, cinsel konulara karşı olan tutumlarını etkilemek olduğu saptanmış, genç ve eğitilmiş ebeveynlerin diğer gruplara göre daha hoşgörülü davrandıkları bulunmuştur. Araştırmada birçok Tayvanlı ebeveyn, çocuklarının cinsel eğitime ihtiyacı olduğu konusunda hem fikir olup, evde ve okul öncesi kurumlarda çocuklara cinsel eğitim verilmesini önererek çocuklarının cinsel eğitim konusunda pozitif tutum kazanmalarını istediklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %52,9’u ise kendilerini cinsellik hakkında bir konuşma yapmakta yetersiz hissettikleri ve %87,9’u cinselliğin ve ahlakın birbirinden ayrı olması gerektiğine inandıkları ortaya

çıkıştır. Çalışmaya katılanların %70,1'i Tayvan'da uygulanmakta olan cinsel eğitimin yetersizliğini belirtmişler, bu eğitimin çok tutucu olduğunu ve bunun değişmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmişlerdir.

Deehan ve Fitzpatrick (1993) "Ebeveynleri Tarafından Algılanan Normal Çocukların Cinsel Davranışı ve Bilgisi" başlıklı çalışmalarında, farklı sosyal geçmişleri olan, üç-on iki yaşlarında çocukları olan 84 ebeveyn (62 anne ve 22 baba) ile görüşme yapılmıştır. Çalışmaya geçmişlerinde çocuk istismarı veya çocuk ihmali şüphesi olan ebeveynler dahil edilmemişlerdir. Ebeveynlerin büyük bir kısmı, çocuk cinsel konularında esas ve en önemli bilgi kaynağı olarak anneleri gördüklerini belirtmişlerdir. Ebeveynler cinsel konularla ilgili çocukları ile rahat bir şekilde konuşabileceklerine inandıkları ve çoğunun detaya girmeden üreme konuları ile ilgili genel bilgileri çocuklarına verdikleri ortaya çıkmıştır. Ebeveynler okulöncesi dönemdeki kardeşlerinin banyosu veya bebek bezinin değiştirilmesi sırasındakiler hariç, çocuklarının diğer kişilerin cinsel organlarına çok az ilgi gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerden birkaçı çocuklarının mastürbasyon yaptığının farkında olduklarını, bununla birlikte bazıları erkek çocuklarının cinsel organlarını "sinirli işe yaramaz" şeklinde bahsettiklerinin farkında olduklarını ifade etmişlerdir. Erkeklerin %14'ü ve kızların %44'ü ebeveynlerinin çocukların cinsel organlarını tanımlamada kullandıkları kelimelerin (doğru veya argo) ne olduğunun farkında olmadıkları ortaya çıkmıştır. Ebeveynler üreme konuları hakkında çocukları ile genel bir şekilde konuşabiliyorken cinsel davranışlar hakkında belli detayları tartışamama eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Elrod ve Rubin (1993) "Cinsel İstismarı Önleme Eğitiminde Ebeveyn Katılımı" başlıklı çalışmalarında, ebeveynlerin çocukların cinsel istismarı ile ilgili bilgileri, çocukları için birincil önlem ve kendilerinin eğitimlerinin yararını incelemişlerdir. Okul öncesi eğitim kurumlarında ve çocuk bakım merkezlerindeki çocukların anne ve babaları ile görüşülmüştür. 50 anne ve baba çalışmaya katılmıştır. Ebeveynlerin çocuklarının ilk eğitimcileri olmak istedikleri, fakat önemli cinsel istismar konularında yetersiz bilgiye sahip olduklarını ve sadece en az tehlikeli olan konuları tartışmayı planladıkları belirlenmiştir. Anne ve babaların medyadan cinsel istismar ile ilgili bilgi elde ettikleri saptanmıştır. Bununla birlikte, ebeveynlerin önleme eğitimi için kaynaklara başvurdukları ve birçok yönteme açık oldukları belirlenmiştir. Bağımsız bir

değişken olarak, ebeveyn cinsiyetinin, cinsel istismar bilgi kaynaklarında, çocukları için tercih ettikleri eğitimlerinde, okul öncesi yaşlar veya diğer zamanlar ile ilgili bilgi edinmede, çocuklar için uygun konuların türleri ve sayıları bakımından, ebeveynlerin tartışmayı planladıkları konuların sayıları açısından, bir ebeveyn programı için en çok cevaplayıcı olabilecek ebeveyn kaynaklarında ve ebeveyn programlarını katılımda ebeveyn kararlarındaki faktörlerde önemli farklılıklara neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Nolin ve Petersen (1992) “Ebeveyn-Çocuk İletişiminde Cinsiyet Farklılıkları İle İlgili Bir Araştırma” başlıklı çalışmalarında, cinsellik ile ilgili cinsel-sosyal unsurların etkileşimi ve ahlaki tartışmaları ayrıca cinsiyet farklılıkları, 84 anne-baba-çocuktan toplanan anket verileri kullanılarak incelemiştir. Cinsel tartışmalarda, ebeveyn-kız çocuğu iletişimi ebeveyn-erkek çocuk iletişiminden daha geniş kapsamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca cinsiyet farklılıklarının gerçekçi ve ahlaki tartışmalar için en belirgin fark yaratan unsur olduğu saptanmıştır. Ebeveyn cinsel eğitiminde kız ve erkek çocuk farklılığı, büyük ölçüde anne tarafından üstlenilen daha büyük bir rol nedeniyle olduğu tahmin edilmiştir. Ebeveynlerle iletişim yetersizliği, cinsel davranış için daha az belli ebeveyn normları oluşturduğu için, erkek çocuklar nedensel/tesadüfi (causal) cinsel karşılaştırmada kültürel mesajlara daha duyarlı olabilecekleri tespit edilmiştir. Cinsellikle ilgili ebeveyn iletişimde, cinsiyet farklılıklarının cinsel çifte standarttan kaynaklanmış olabileceği belirtilmiştir.

Abramson, Moriuchi, Waite ve Perry (1983) “Cinsel Eğitimle ilgili Anne Babaya Ait Tutumlar: Çok Kültürlü Farklılıklar ve Ortak Değişken Denetimleri” başlıklı çalışmalarında, anne babaya ait tutumlarda ve çocukluk cinsel eğitim deneyimlerinde çok kültürlü farklılıkları incelemiştir. Anne baba tutumları ve deneyimleri, kültürel olarak belirlenmiş normların iletilmesinde bir araç olarak önemli olduğu için çalışmada izole edilmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda, birbirine bağlı değişkenler ile farklılıkları açıklama açısından kültürler arasındaki insanların oluşturdukları farklılıklar araştırılmıştır. Bir-on yaş arası çocukları olan ve dört kültürden olan 87 Amerikalı çift (18 Japon, 27 Kafkas, 20 Zenci ve 22 Meksikalı) çalışmaya dâhil edilmiştir. Anne babaya ait demografik bilgiler ve cinsel eğitimin dört yönü (1. çocukları ile özel cinsel konuları tartışırken ebeveyn rahatlığı, 2. çocuklara farklı yönleriyle cinselliği hangi yaşta öğretilmesi ile ilgili ebeveyn inançları, 3. çocukları ile cinselliği tartışma deneyimleri ve 4. daha nitel bilgi alabilmek

için açık uçlu sorular) ile ilgili soruların olduğu bir anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, cinsel konuları tartışırken ebeveynlerin rahatlığı ile ilgili soruların cevaplarında dikkat çeken nokta: Meksikalı-Amerikalı ebeveynler çocuklarıyla mastürbasyon, cinsel ilişki ve çıplaklık gibi konuları tartışırken çok rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak, araştırmanın en belirgin ve tutarlı bulgusu, ortak değişken kontrollerinin önemini ileri sürmüştür. Bulguların çoğu annenin dindarlığı ya da babanın eğitim gibi birbirine bağlı demografik değişken tarafından etkilenmiştir.

Koblinsky ve Atkinson (1982) “Çocukların Cinsel Eğitimi için Ebeveyn Planları” başlıklı çalışmalarının amacı, okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin insan cinselliği ile ilgili 15 konu hakkında çocukların eğitimi için gelecek planlarının ne olduğunu belirlemektir. 82 anne ve 70 babaya cinsel eğitim uygulamalarına yönelik sorularının olduğu bir anket uygulanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarıyla en çok konuştukları konu olarak doğum, üreme ve vücut farklılıkları belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocukları ile en az konuştukları konuların kürtaj, homoseksüellik, menstrüasyon, mastürbasyon, rüyada boşalma olduğu saptanmıştır. Ebeveynler okulöncesi (üç-altı yaş) süresince yasak kelimeler, vücut farklılıkları, doğum, üreme ile ilgili konuları tartışmayı planlamış oldukları belirlenmiştir. Ebeveynler kızlardan çok erkeklerle tartıştıklarında daha rahat hissettiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin kızlara daha çok bilgi vermeleri gerektiğini inandıkları düşünülmüştür. Menstrüasyon, cinsel ahlak ve kürtaj konuları için çocukların cinsiyetleri ile ebeveynin cinsiyeti arasındaki etkileşimler olduğu ortaya çıkmıştır. Anneler her iki cinsiyetteki çocuklarıyla menstrüasyonu tartışırken eşit bir şekilde rahat hissettikleri, babaların kızlardan çok erkeklerle bu konuları konuşurken daha rahat olacakları tahmin edilmiştir. Babalar kızların cinsel eğitiminde annelere göre daha az katıldıkları ortaya çıkmıştır. Hem anneler hem de babalar bazı konuların ergenliğe kadar ertelenmesinde hemfikir oldukları tespit edilmiştir.

Roberts ve Holt (1980) “Cinsellik ile İlgili Ebeveyn-Çocuk İletişimi” başlıklı çalışmalarında, ev ortamında cinsel öğrenme sürecini belirlemeye çalışmışlardır. Üç-on bir yaş çocukları ve ebeveynleri ile çalışma yürütülmüştür. Çocukların çoğu hem kızlar hem de erkekler, annelerine cinsel konularla ilgili soru yöneltmişlerdir. Anne ya da babanın her ikisi de çok az oranda evlilik öncesi cinsel ilişki, cinsel hastalıklar ve doğum kontrolü konularını çocukları ile tartıştıkları belirtmişler ancak ergenlik öncesi

çocukların bu konuları konuşmak istedikleri ortaya çıkmıştır. Çoğu ebeveyn, cinsellik konusunun açılması için çocuklarını beklediklerini ve ebeveynlerin bazıları geleneksel cinsiyet rolleri, özellikle çocuk yetiştirme ile ilgili olarak memnun olduklarını belirtmişlerdir.

### **2.10.3. Araştırmanın Amacı**

Bu araştırmanın amacı, zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin onların mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel, duyuşsal ve davranışsal özelliklerine etkisini ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmada, araştırmanın ana amacı ışığında yedi soruya cevap aranmıştır. Bu sorular aşağıda sıralanmıştır.

1. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin bilişsel düzeyine etkisi nasıldır?
2. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin duyuşsal özelliklerine etkisi nasıldır?
3. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin davranışlarına etkisi nasıldır?
4. Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programına” ve uygulamasına yönelik katılımcı görüşleri nasıldır?

## BÖLÜM 3

### 3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, kullanılan ölçme araçlarının geçerlik ve güvenilirlik bilgileri, verilerin toplanma süreci ve verilerin istatistiksel analizi hakkında bilgi verilmiştir.

#### 3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma yarı deneysel modelin ön test-son test deney-kontrol gruplu modelinde nicel ve nitel yaklaşımların birlikte kullanılması sebebiyle karma yaklaşımla gerçekleştirilmiştir (Toraman, 2021). Bu modelde deney öncesi ve sonrası ölçmelerin yapıldığı yansız atama ile oluşturulmuş, deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup bulunmaktadır. Deney grubu adından da anlaşılacağı gibi deneysel işleme tabi tutulan gruptur. Modelde öntestlerin bulunması, grupların deney öncesi benzerlik derecelerinin bilinmesine ve sontest sonuçlarının buna göre düzeltilmesine yardım etmektedir (Karasar, 2016). Bu modelde, deneysel işlemin ne ölçüde etkili olduğuna karar vermek için deney ve kontrol gruplarının öntest ve sontest puanları kendi içinde karşılaştırılmıştır. Ayrıca, grupların sontest-öntest farkı karşılaştırılarak deneysel işlemin etkililiği gözlenmiştir. Bu çalışmada da zihin yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine yönelik mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel, duyuşsal özellikleri ve davranışlarına etkisi sınanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni “zihin yetersizliği olan çocuklar için mahremiyet ebeveyn eğitim programı”; bağımlı değişkeni zihin yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin, zihinsel yetersizliğe sahip çocuklarda mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel, duyuşsal özellikleri ve davranışlarıdır.

Deney ve kontrol grubunda araştırma öncesi ebeveynlerin zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi, tutum ve davranışlarının belirlenmesi için öntestler uygulanmıştır. Deney grubunda denel süreç (zihinsel yetersizliğe sahip çocuklarda mahremiyet ebeveyn eğitimi) gerçekleştirilmiş ve denel sürecin tamamlanması sonrasında öntest olarak uygulanan veri toplama araçları hem deney hem de kontrol grubuna sontest olarak tekrar uygulanmıştır. Araştırmanın modeli Tablo 3.1’de yer almaktadır.

**Tablo 3. 1. Araştırma Modeli**

Gruplar	Belirlenme Yöntemi	Öntest Ölçme Araçları	Denel Süreç	Sontest Ölçme Araçları
Deney Grubu	R	O1.1, O2.1, O3.1	İlgili ebeveyn programı	O1.1, O2.1, O3.1, O4.1
Kontrol Grubu	R	O1.1, O2.1, O3.1	-	O1.1, O2.1, O3.1,

O1: Zihinsel yetersizliği olan bireylerde mahremiyet eğitimine yönelik ebeveyn duyuşsal özellikler ölçeği

O2: Zihinsel yetersizliği olan bireyler ebeveynlerinin mahremiyet bilgi düzeyi belirleme testi

O3: Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocukları ile yaşantılarında mahremiyet ipuçlarına tepki senaryoları

O4: Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerin uygulanana eğitimi programına ilişkin görüşleri ile ilgili yansıtıcı öğrenme günlükleri

R: Rastgele (Random) seçim (Yansız atama ile)

Araştırmanın nitel boyutunu deney grubunda bulunan katılımcıların tutmuş olduğu yansıtıcı günlükler oluşturmaktadır. Yansıtıcı günlükler ile denel işlem boyunca katılımcıların eğitimde faydalı bulunan hususlar, eğitimde en çok beğenilen hususlar, eğitimde hoşla gitmeyen hususlar ve eğitimin tekrarlanması durumunda istenilen talepler hakkındaki görüşleri elde edilmiştir. Öne çıkan görüşleri belirlemek için içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Görüşlerin dağılımını ortaya koymak için yüzde frekans analizi uygulanmıştır.

### 3.2 Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara, Antalya, Balıkesir, Denizli, Gaziantep, Hatay, Isparta, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Mersin, Nevşehir, Osmaniye, Sakarya ve Samsun illerinden çalışmaya katılan 30 birey oluşturmuştur. Bu bireyler zihin yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinden seçilerek çalışmaya dahil edilmiştir. Türkiye genelinde farklı illerde yaşayan ve zihin yetersizliği olan çocukların ebeveynleri büyük grup toplantısı ile bir araya getirilmiştir. Ebeveynler çalışma hakkında bilgilendirildikten sonra çalışmaya katılmak için gönüllü olan ebeveynler arasından tesadüfi yöntemle deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Hiçbir teknik buna seçkisiz örnekleme de dahil, temsil etme gücü bakımından tam bir garanti vermez, fakat tesadüfi yöntemin temsil özelliği bakımından diğerlerinden daha yüksek bir olasılığa sahip olduğu belirtilmiştir (Cowles,1989). Deney ve kontrol gruplarında 35'er kişi yer almıştır. Eğitim sürecinde katılımcıların bir kısmı verilen eğitimlere ve uygulamalara katılamamıştır. Eğitim ve uygulamalara eksiksiz katılan

bireyler ile çalışma devam etmiştir. Son durumda deney grubunda 30, kontrol grubunda ise 31 kişi yer almıştır. Deney ve kontrol gruplarında bulunan katılımcıların demografik özelliklere göre dağılımı Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

**Tablo 3. 2.** Araştırmanın Katılımcılarına İlişkin Bilgiler

		Grup			
		Deney		Kontrol	
		n	%	n	%
Yaş	25-30	6	20	4	13
	31-35	6	20	7	23
	36-40	8	27	11	35
	41 ve üzeri	10	33	9	29
	Toplam	30	100	31	100
Cinsiyet	Erkek	2	7	3	10
	Kadın	28	93	28	90
	Toplam	30	100	31	100
Yakınlık derecesi	Anne	23	77	25	81
	Baba	2	7	3	10
	Diğer	5	17	3	10
	Toplam	30	100	31	100
Eğitim durumu	İlköğretim	10	33	6	19
	Lisans	11	37	10	32
	Lisans üstü	3	10	5	16
	Lise	6	20	10	32
	Toplam	30	100	31	100
Daha önce mahremiyet eğitimi alma durumu	Aldım	4	13	3	10
	Almadım	26	87	28	90
	Toplam	30	100	31	100

Tablo 3.2 incelendiğinde, deney grubundaki bireylerin %93’ünün kontrol grubundaki bireylerin ise %90’ının kadın olduğu anlaşılmaktadır. Deney grubunda daha önce mahremiyet eğitimi almayanların oranı %87; kontrol grubunda daha önce mahremiyet eğitimi almayanların oranı ise %90’dır. Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların yaş, yakınlık derecesi, eğitim durumu, cinsiyet ve daha önce mahremiyet eğitimi alma durumu bakımından birbirine denk bir dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Deneysel işlem öncesinde grupların ZYÇ’nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği ve Mahremiyet Eğitimine İlişkin Bilişsel düzeyleri testinden almış olduğu puanlar karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu sayede deneysel işlem öncesinde grupların mahremiyet eğitimi ile ilgili duyuşsal özellikler ve bilgi düzeyi bakımından birbirine denk olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.3’te gösterilmiştir.

**Tablo 3. 3.** Gruplara Göre Öntest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Uygulama	Test	Değişkenler	Grup	N	Ort	Ss	t	p	Cohen d
Ön test	ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği	Tutum	Deney	30	100,37	6,02	1,75	0,09	0,45
			Kontrol	31	96,97	8,87			
		Kaygı	Deney	30	21,33	7,48	-1,40	0,17	0,36
			Kontrol	31	24,48	9,90			
		Öz-yeterlik	Deney	30	29,73	4,75	-0,76	0,45	0,15
			Kontrol	31	30,65	4,58			
	Mahremiyet Eğitimine İlişkin Bilişsel düzeyleri testi	Bilgi	Deney	30	12,97	1,85	-0,71	0,48	0,18
			Kontrol	31	13,29	1,70			

Tablo 3.3 incelendiğinde, tutum, kaygı ve öz-yeterlik öntest puan ortalamalarının gruplara göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır ( $p>0,05$ ). Deney ve kontrol grubunda bulunan katılımcıların, deneysel işlem öncesinde ZYÇ'nin mahremiyet eğitimine yönelik tutum, kaygı ve öz-yeterliliklerinin benzer olduğu belirlenmiştir.

Bilişsel düzeyleri testi öntest puan ortalamalarının gruplara göre anlamlı bir farklılık göstermediği gözlenmiştir ( $p>0,05$ ). Deney ve kontrol grubunda bulunan katılımcıların, deneysel işlem öncesinde mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgilerinin benzer düzeyde olduğu gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlar deneysel işlem öncesinde grupların duyuşsal özellikler ve bilgi düzeyi bakımından birbirine denk olduğunu göstermiştir.

### 3.3. Denel işlemler

Araştırmanın denel işlem sürecine geçmeden önce zihinsel yetersizliği olan çocuklar için mahremiyet ebeveyn eğitim programı geliştirilmiştir. Ebeveyn eğitim programı geliştirme sürecinde Taba program geliştirme modeli esas alınmıştır. Buna göre (1) İhtiyaçların belirlenmesi, (2) Amaçların belirlenmesi, (3) İçeriğin seçimi, (4) İçeriğin düzenlenmesi, (5) Öğrenme yaşantılarının seçimi, (6) Öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi, (7) Neyin nasıl değerlendirileceğinin saptanması, (8) Program öğelerinin sırası ve ilişkilerin kontrolü aşamaları gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan mahremiyet eğitim programında zihinsel yetersizliği olan çocukların zihinsel özellikleri, öğrenme

şekilleri ve sosyal-duygusal davranışları dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda, ebeveynlere verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin konu ile ilgili bilgi ve duyuşsal özelliklerini geliştirmede ne kadar etkili olduğu ortaya konmuştur. Uygulanan program EK 1' de yer almaktadır. Programın uygulanması sırasında katılımcılara elektronik ortamda Mahremiyet eğitimi aile eğitim kitapçığı (EK – 6) ve: Mahremiyet eğitimi aile bilgilendirme broşürü (EK – 79) dağıtılmıştır.

### **3.4. Veri Toplama Araçları**

Araştırmada dört farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Bunlar ZYÇ'nin ebeveynlerinin mahremiyet eğitime yönelik duyuşsal özellikler ölçeği, mahremiyet eğitime ilişkin bilişsel düzeyleri testi, zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocukları ile yaşantılarında mahremiyet ipuçlarına tepki senaryoları formu ve zihin yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin zihinsel yetersizliğe sahip çocuklarda mahremiyet ebeveyn eğitimi programına ilişkin görüşme formudur. Veri toplama araçları ile ilgili bilgiler bu bölümde sunulmuştur.

#### **3.4.1. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği**

Araştırma kapsamında, ZYÇ'nin ebeveynlerinin mahremiyet eğitime yönelik duyuşsal özelliklerini belirlemek için alan yazın taraması yapılmış ve konu ile ilgili herhangi bir Türkçe ölçme aracına rastlanmamıştır. Bu doğrultuda, konu ile ilgili bir ölçeğin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Duyuşsal özelliklerden tutum, kaygı ve öz-yeterlik gibi kavramları ölçmeyi amaçlayan ölçme araçlarını incelemek için literatür taraması yapılmıştır. ZYÇ'nin ebeveynlerinin mahremiyet eğitime yönelik duyuşsal özelliklerini belirlemek için 65 maddeden oluşan madde havuzu oluşturulmuştur. Uzman görüşüne başvurularak bazı maddeler çıkarılmış ve 52 maddelik bir taslak form oluşturulmuştur. Ölçek 5'li Likert tipindedir (5=kesinlikle katılıyorum, 4=katılıyorum, 3=kararsızım, 2=katılmıyorum, 1=kesinlikle katılmıyorum). Taslak formun geçerliliğini ve güvenilirliğini belirlemek için, form 243 ebeveyne uygulanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonuçları bir sonraki başlıkta açıklanmıştır. Form EK 3'te yer almaktadır.

### 3.4.1.1. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek için öncelikle açımlayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizi, birbiri ile ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek, az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler) keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir analiz tekniğidir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Faktör analizi öncesinde örneklem sayısının yeterli olup olmadığı ve verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı araştırılmalıdır. Bunun için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı hesaplanmış ve Barlett Sphericity testi uygulanmıştır (Field, 2013). Elde edilen sonuçlar örneklem sayısının yeterli olduğunu ve ölçek verilerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir (KMO= 0,95>0,70; Barlett Sphericity ( $\chi^2(861) = 10824,08$ ;  $p<0,001$ ).

Faktör çıkarma yöntemlerinden Principal Axis Factoring yöntemi kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde faktör yükleri için kesim noktası 0,40 olarak alınmıştır. 0,40 ve daha yüksek faktör yükleri, maddelerin dahil olduğu faktörle yeterli korelasyona sahip olduğu göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Faktör analizi sonucunda öz-değeri birin üzerinde beş faktör tespit edilmiştir. Bununla birlikte, öz-değer faktör grafiğindeki eğimin üçüncü faktörden sonra bir plato oluşturduğu, dördüncü ve sonraki faktörlerin öz-değerlerinin birbirine yakın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar dikkate alınarak, ölçek maddeleri üç faktöre zorlanarak analiz gerçekleştirilmiştir. Maddelerin bulunduğu faktörleri daha belirgin hale getirmek için döndürme yöntemlerinden Promax with Kaiser Normalization metodu kullanılmıştır. Faktör yükü kesim noktasının altında kalan (m6, m13 ve m17) maddeler ve birden çok faktörde yüksek faktör yükü değerine sahip olan maddeler (m3, m21, m22, m42, m43, m44 ve m51) ölçekten tek tek çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Nihai analiz sonucunda ölçekte 42 madde kalmıştır. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin keşfedilen faktör yapısı Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

**Tablo 3. 4.** ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin Faktör Yapısı

Madde No	Faktör Yüğü*			Madde Ortak Varyansı	Öz-değer	Açıklanan varyans (%)
	1	2	3			
m9	0,99			0,89		
m10	0,98			0,88		
m19	0,97			0,82		
m8	0,96			0,81		
m14	0,93			0,82		
m15	0,91			0,79		
m18	0,90			0,72		
m5	0,89			0,75		
m12	0,88			0,77		
m4	0,87			0,71		
m11	0,86			0,71		
m2	0,81			0,57	18,24	43,42
m20	0,80			0,59		
m40	0,79			0,72		
m39	0,79			0,77		
m37	0,78			0,77		
m36	0,76			0,69		
m41	0,71			0,75		
m38	0,68			0,75		
m16	0,63			0,53		
m1	0,57			0,37		
m7	0,51			0,32		
m33		0,80		0,65		
m29		0,79		0,63		
m34		0,76		0,60		
m27		0,76		0,58		
m25		0,76		0,57		
m31		0,75		0,59		
m28		0,74		0,64	7,49	17,84
m32		0,72		0,51		
m26		0,72		0,51		
m35		0,69		0,47		
m30		0,69		0,49		
m24		0,69		0,47		
m23		0,64		0,41		
m46			0,88	0,71		
m47			0,79	0,55		
m52			0,68	0,63		
m48			0,67	0,49	2,42	5,77
m50			0,63	0,67		
m49			0,62	0,76		
m45			0,56	0,65		

\*±0,40'ın altındaki faktör yükleri gösterilmemiştir.

Faktör analizi sonucunda, birinci faktörde bulunan maddelerin faktör yüklerinin 0,99 ile 0,51 arasında, ikinci faktörde bulunan maddelerin 0,80 ile 0,64 arasında ve üçüncü faktörde bulunan maddelerin faktör yüklerinin ise 0,88 ile 0,56 arasında değer aldığı gözlenmiştir. Üç faktörlü ölçek toplam varyansın %67'sini açıklamıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü faktör sırasıyla tutum, kaygı ve öz-yeterlik olarak isimlendirilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizi sonuçları ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğunu işaret etmiştir. Bir sonraki adımda, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmış ve ölçme aracının üç faktörlü yapısı test edilmiştir. DFA, önceden belirlenen faktörlerin yeterli düzeyde ilişkilere sahip olup olmadığı, faktörlerin birbirlerinden bağımsız olup olmadığı, hangi değişkenlerin hangi faktörlerle ilişkili olduğu ve faktörlerin modeli açıklamakta yeterli olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir (Özdamar, 2004). Bu çalışmada, ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler ölçeğinin üç faktörlü yapısının toplanan veriler ile doğrulanıp doğrulanmadığını test etmek için DFA gerçekleştirilmiştir. Uyum değerlerini iyileştirmek için modifikasyon önerileri incelenerek değerlendirilmiştir. Önerilen modifikasyonların yapılmasının ki-kare değerine önemli ölçüde katkı sağlayacağı gözlenmiştir. Bu doğrultuda bazı maddelerin hata değerleri arasına korelasyon okları eklenmiştir (Şekil 1). Model için hesaplanan uyum değerleri Tablo 3.5'te yer almaktadır.

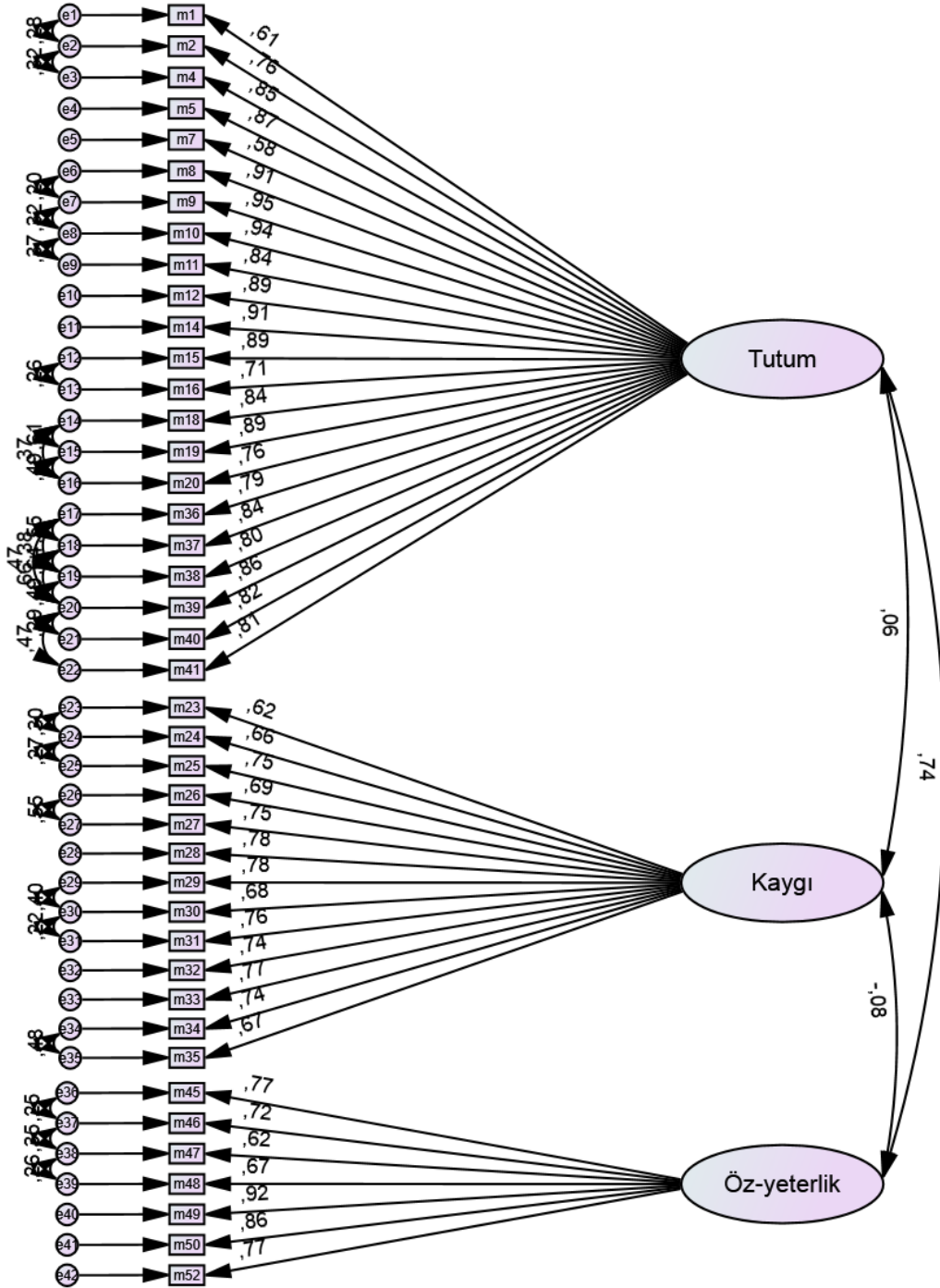
**Tablo 3. 5.** ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin Üç Faktörlü Yapısına Ait Uyum Değerleri

Ölçüt	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Elde Edilen Değerler	Kaynak
$(\chi^2/sd)$	$\leq 3$	$\leq 4-5$	1,93	Byrne, 1989
RMSEA	$\leq 0,05$	0,06-0,08	0,06	Browne ve Cudeck, 1993
SRMR	$\leq 0,05$	0,06-0,08	0,06	
CFI	$\geq 0,95$	0,90-0,94	0,93	McDonald ve Marsh, 1990
TLI	$\geq 0,95$	0,90-0,94	0,93	
GFI	$\geq 0,90$	0,89-0,85	0,88	Tanaka and Huba, 1985; Jöreskog ve Sörbom, 1984
AGFI	$\geq 0,90$	0,89-0,80	0,85	

Tablo 3.5 incelendiğinde, ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Ölçeğinin üç faktörlü yapısının toplanan veriler ile genel olarak kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği ve ölçeğin üç faktörlü yapısının doğrulandığı anlaşılmaktadır. DFA sonucunda tutum, kaygı ve öz-yeterlik faktörlerinde bulunan maddelerin faktör yükleri sırasıyla 0,95-0,58; 0,79-0,62 ve 0,92-0,62 arasında değerler

almıştır. Test edilen üç faktörlü model Şekil 1’de gösterilmiştir. Modelde gösterilen tüm yol katsayıları (faktör yükleri) istatistiksel olarak anlamlıdır( $p<0,01$ ).

**Şekil 3.1.** ZYÇ’nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğine Ait Üç Faktörlü Modelin DFA Sonuçları,  $\chi^2=1509,88$ ;  $sd=781$ ;  $p<0,001$



ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin güvenilirliğini belirlemek için ölçek faktörlerinin her biri için Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Bu katsayının 0,70'den büyük olması iç tutarlılığa bağlı güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir (Tavşancıl, 2005). Ölçek faktörleri için hesaplanan Cronbach Alfa katsayıları Tablo 3'te gösterilmiştir.

**Tablo 3. 6.** ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Faktörlerine Ait Alfa Katsayısı

Faktörler	Madde sayısı	Cronbach Alfa
Tutum	22	0,97
Kaygı	13	0,94
Öz-yeterlik	7	0,92

Tablo 3.6. incelendiğinde, tutum faktörlü için hesaplanan alfa katsayısının 0,97 kaygı faktörü için hesaplanan alfa katsayısının 0,94 ve öz-yeterlik faktörü için hesaplanan alfa katsayısının ise 0,92 olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen katsayılar, ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği faktörlerinin iç tutarlılığa bağlı güvenilirliklerinin yüksek düzeyde olduğunu işaret etmiştir.

Ayırt edici geçerlik analizi için ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeğinin faktörlerinden elde edilen toplam puanlar en yüksekten en düşüğe doğru sıralanmıştır. Sıralamanın her iki ucunda bulunan %27'lik en yüksek puanlı katılımcılar üst grup, %27'lik en düşük puanlı katılımcılar ise alt grup olarak tanımlanmıştır. Alt ve üst grubun faktörlerinden her bir maddesinden aldığı puanların ortalamasının karşılaştırılması ile elde edilen sonuçlar ayırt edici geçerlik hakkında bilgi vermektedir (Tavşancıl, 2005). Alt ve üst grupların puan ortalamaları bağımsız örneklem t testi ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.7'de gösterilmiştir.

**Tablo 3. 7.** ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Maddelerinin Ayırt Edicilik Düzeyleri

Faktör	Madde No	Üst Grup (n=66)		Alt Grup (n=66)		t
		Ort	Ss	Ort	Ss	
Tutum	m1	4,61	0,76	2,79	1,21	10,33**
	m2	4,92	0,32	3,29	1,56	8,37**
	m4	4,92	0,36	3,09	1,42	10,15**
	m5	4,89	0,31	2,88	1,31	12,19**
	m7	4,44	1,14	2,55	1,28	8,98**
	m8	4,91	0,34	2,95	1,37	11,21**
	m9	4,98	0,12	3,03	1,37	11,55**
	m10	4,97	0,17	3,05	1,40	11,11**
	m11	4,92	0,36	2,83	1,24	13,19**
	m12	4,94	0,24	2,95	1,26	12,59**
	m14	4,97	0,17	2,86	1,26	13,42**
	m15	4,91	0,34	2,79	1,18	14,00**
	m16	4,77	0,49	2,42	1,08	16,06**
	m18	4,82	0,49	3,03	1,34	10,20**
	m19	4,92	0,32	3,03	1,40	10,69**
	m20	4,68	0,73	2,82	1,24	10,54**
	m36	4,89	0,53	2,85	1,32	11,72**
	m37	4,98	0,12	2,65	1,31	14,44**
	m38	4,98	0,12	2,70	1,24	14,92**
	m39	4,98	0,12	2,74	1,42	12,80**
	m40	4,95	0,21	2,80	1,38	12,49**
m41	4,91	0,34	2,86	1,47	11,04**	
Kaygı	m23	2,91	1,20	1,20	0,53	10,60**
	m24	3,05	1,03	1,23	0,65	12,13**
	m25	3,35	1,07	1,11	0,43	15,72**
	m26	3,20	1,14	1,12	0,33	14,22**
	m27	3,29	1,00	1,18	0,63	14,43**
	m28	3,58	1,04	1,08	0,27	18,94**
	m29	3,39	1,12	1,18	0,58	14,24**
	m30	3,53	0,98	1,14	0,35	18,71**
	m31	3,33	1,07	1,20	0,50	14,66**
	m32	2,83	1,20	1,14	0,35	11,06**
	m33	2,74	1,22	1,03	0,17	11,30**
	m34	2,71	1,17	1,06	0,24	11,20**
	m35	2,79	1,25	1,08	0,32	10,81**
	Öz- yeterlik	m45	4,77	0,49	2,55	1,17
m46		4,35	0,73	1,88	0,73	19,33**
m47		3,94	0,87	1,88	0,67	15,21**
m48		4,39	0,86	2,14	0,99	14,00**
m49		4,85	0,36	2,36	1,12	17,18**
m50		4,65	0,67	2,38	1,02	15,15**
m52		4,42	0,72	2,00	0,86	17,52**

\*\*p<0,01

Tablo 3.7 incelendiğinde, grupların her bir maddeden aldığı puan ortalamasının anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır (p<0,01). Üst grubun ölçek maddelerinin her birinden aldığı puan ortalamaları, alt grubun puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Elde edilen sonuçlar, ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine

Yönelik Duyuşsal Özellikler ölçeğinde yer alan 42 maddenin her birinin anlamlı derecede ayırt edici olduğunu göstermiştir.

Geçerlik ve güvenilirlik analizi sonuçları, ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler ölçeğinin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Ölçek faktörlerinin her birinin iç tutarlılığa bağlı güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Ölçekte yer alan 42 maddenin her birinin anlamlı derecede ayırt edici olduğunu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, ölçme aracının zihinsel yetersizliği olan çocuklara sahip ebeveynlerinin mahremiyet eğitimine yönelik duyuşsal özelliklerini belirlemede kullanılabileceğini işaret etmiştir.

#### **3.4.2. Mahremiyet Eğitimine İlişkin Ebeveyn Bilişsel Düzeyleri Testi**

Araştırmanın amacına uygun olarak katılımcıların mahremiyet eğitimine ilişkin bilişsel düzeylerini belirlemek için bir test geliştirilmiştir. Test çoktan seçmeli bir yapıya sahiptir. Testin kapsam geçerliğini sağlamak için özel eğitim bölümünde görev yapan 3 öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlar testteki soruların mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi düzeyini ölçmek için yeterli olduğunu ifade etmiştir. Testin taslak formu 31 maddeden oluşmuştur. Testten alınan yüksek puanlar mahremiyet eğitimine ilişkin bilgi düzeyinin yüksek olduğunu işaret etmektedir. Test EK 2'de yer almaktadır.

Bilişsel düzeyleri testinde yer alan maddelerin madde güçlük ve ayırt edicilik düzeyini belirlemek için Excel programı kullanılarak madde analizi gerçekleştirilmiştir. Madde güçlük (Pj) katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır. 1'e yakın değerler maddenin kolay, 0'a yakın değerler ise maddenin zor olduğunu işaret etmektedir. Madde ayırt edicilik (Rjx) katsayısı ise  $\pm 1$  aralığında değer almaktadır. Ayırt edicilik katsayısı 0,30 ve daha yüksek olan maddelerin testte kalması, 0,20-0,29 olan maddelerin düzeltilerek teste dahil edilmesi, 0,19 ve daha düşük olan maddelerin ise testten çıkarılması gerekmektedir (Tekin, 2003). Mahremiyet Eğitimine İlişkin Bilişsel düzeyleri testi maddelerine ait madde güçlük ve ayırt edicilik katsayıları Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

**Tablo 3.8.** Madde Güçlük ve Ayırt Edicilik Katsayıları

Madde numarası	P <sub>j</sub>	R <sub>jx</sub>
m1	0,73	0,41
m2	0,90	0,54
m3	0,40	0,39
m4	0,74	0,42
m5	0,81	0,60
m6	0,58	0,38
m7 <sup>a</sup>	0,81	<b>0,11</b>
m8 <sup>b</sup>	0,22	<b>0,21</b>
m9	0,63	0,34
m10	0,60	0,45
m11	0,92	0,51
m12	0,92	0,56
m13 <sup>a</sup>	0,91	<b>-0,02</b>
m14	0,55	0,44
m15	0,45	0,42
m16	0,81	0,44
m17 <sup>a</sup>	0,58	<b>0,06</b>
m18	0,89	0,52
m19 <sup>b</sup>	0,28	<b>0,24</b>
m20	0,73	0,49
m21	0,78	0,33
m22	0,96	0,63
m23	0,38	0,31
m24 <sup>a</sup>	0,74	<b>0,06</b>
m25	0,87	0,47
m26 <sup>a</sup>	0,52	<b>0,19</b>
m27 <sup>b</sup>	0,46	<b>0,21</b>
m28	0,67	0,32
m29	0,94	0,59
m30 <sup>a</sup>	0,93	<b>0,10</b>
m31	0,76	0,45

<sup>a</sup> Testten çıkarılan maddeler, <sup>b</sup> Düzeltilerek teste dahil edilen maddeler

Tablo 3.8 incelendiğinde, bilişsel düzeyleri testinde bulunan maddelerin madde güçlük katsayılarının 0,22 ile 0,96 arasında; madde ayırt edicilik katsayılarının ise -0,02 ile 0,63 arasında değişen değerler aldığı anlaşılmaktadır. Madde ayırt edicilik katsayısı değeri 0,20-0,29 arasında olan üç madde düzeltilerek testte dâhil edilmiştir. Madde ayırt edicilik katsayısı değeri 0,19'un altında olan altı madde ise testten çıkarılmıştır. Madde analizi sonucunda testte 25 madde kalmıştır. Nihai testin ortalama güçlük katsayısı 0,68; ortalama ayırt edicilik katsayısı ise 0,43'tür. Elde edilen değerler, testin nispeten kolay ve ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermiştir. Testin güvenilirliğini belirlemek için

hesaplanan KR-20 katsayısı 0,75'tir. 0,70 ve daha yüksek KR-20 değerleri testin iç tutarlılığa bağlı güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir (Tavşancıl, 2005).

### **3.4.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Çocukları ile Yaşantılarında Mahremiyet İpuçlarına Tepkileri Senaryoları Formu**

Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin doğal ortamlarda muhtemel durumlarda nasıl davrandıklarını belirlemek için Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocukları ile yaşantılarında mahremiyet ipuçlarına tepkileri senaryoları formu geliştirilmiştir. Bunun için ebeveynler ve çocuklar arasında yaşanması muhtemel olaylardan senaryolar oluşturulmuş ve bu gibi muhtemel durumlarda ebeveynlerin nasıl davrandıkları ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Bu formdan elde edilen veriler incelenmiş, katılımcıların ihtiyaçları ortaya konmuş ve bu doğrultuda ebeveyn eğitim programı hazırlanmıştır. Ayrıca, bu formdan elde edilen veriler deney grubuna öntest ve son test olarak uygulanmıştır. Bu sayede, denel süreç sonrası ebeveynlerin davranışlarına ilişkin daha önceki düşüncelerinde ne gibi değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir.

Mahremiyet ipuçlarına tepkileri senaryolarına dayalı değerlendirme aracında 6 soru bulunmaktadır. Örneğin bir senaryo şu şekildedir; "Nurdan hanımın 13 yaşındaki normal gelişim gösteren ya da özel gereksinimli (otizm, down sendromu vb.) kızı ezgi ergenlik dönemine girmiş ve vücudunda tüylenmeler başlamıştır." Nurdan hanım bu sorunu çözmek için nasıl bir yol izlemelidir?" Sorulara verilen cevaplar 0, 1 ve 2 değerleri ile puanlanmaktadır. 0 değeri tamamen yanlış, 1 kısmen doğru ve 2 tamamen doğru anlamına gelmektedir. Testten alınan yüksek puanlar mahremiyet eğitimi ile ilişkili olumlu davranışların fazla olduğunu göstermektedir. Form EK 4'te yer almaktadır.

### **3.4.4. Yansıtıcı Öğrenme Günlükleri**

Katılımcıların Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen İstismardan "Korunma ve Mahremiyet Eğitimi Programına" ve uygulanaşına ilişkin görüşlerini belirlemek için yansıtıcı öğrenme günlükleri kullanılmıştır. Yansıtıcı öğrenme günlüğünde eğitimde faydalı bulunan hususlar, eğitimde en çok beğenilen hususlar, Eğitimde hoşla gitmeyen hususlarla ve verilen eğitimin bir daha yapılaması durumunda nelere yer verilebileceğine ilişkin katılımcı görüşleri yer almıştır. Yansıtıcı öğrenme günlüğünde sorular oluşturulduktan sonra eğitim bilimleri alanında doktoraşını

tamamlamış iki uzmandan görüş alınmıştır. Buna göre düzenlenen günlük eğitimin ilk gününde katılımcılarla incelenmiş, her bir maddeden neler anladıkları üzerinde konuşulmuş, her bir madde ile ilgili açıklama yapılmış ve maddelerin anlaşılabilirliği en üst düzeye çıkarılmaya çalışılmıştır.

Günlük online ortamda eğitimin ilk günü olan 18.01.2021 tarihinde katılımcılara açılmış ve son eğitim günü olan 19.02.2021 tarihine kadar sürekli açık kalacağı ayrıca katılımcılara istedikleri zaman görüşlerini bu günlüğe yazabilecekleri belirtilmiştir. Her oturumdan sonra günlüğe kayıt ekleyebilecekleri özellikle hatırlatılmıştır. Eğitim tamamlandıktan sonra da son bir hatırlatma ile tüm katılımcıların eğitimle ilgili görüş belirtmesi sağlanmıştır.

### **3.5. Verilerin Toplanması**

ZYÇ'nin ebeveynlerinin mahremiyet eğitimine yönelik duyuşsal özellikler ölçeği ve mahremiyet eğitimine ilişkin bilişsel düzeyleri testi deney ve kontrol grubuna öntest ve sontest olarak araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Senaryo değerlendirme aracı ise sadece deney grubuna öntest ve sontest olarak uygulanmıştır. Deneysel işlem sürecinde deney grubundaki katılımcıların yansıtıcı öğrenme günlükleri tutmaları sağlanmıştır. Veriler 2020-2021 eğitim öğretim yılında toplanmıştır. Ölçme araçları online uygulanarak veriler elde edilmiştir.

### **3.6. Verilerin Analizi**

Araştırma kapsamında nicel veriler analiz edilmeden önce ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği, Mahremiyet Eğitimine İlişkin Bilişsel düzeyleri testi ve Mahremiyet Eğitimi Senaryo Değerlendirmelerinden elde edilen öntest ve sontest puan ortalamalarının her bir grupta normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Dağılımı incelemek için Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, ölçme araçlarından elde edilen öntest ve sontest puan ortalamalarının normal dağılıma sahip olduğunu göstermiştir (Tablo 1). Bu doğrultuda, alt problemleri çözümlmek için parametrik analiz tekniklerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırma kapsamında, deney ve kontrol grubunun ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği ve Mahremiyet Eğitimine İlişkin Bilişsel düzeyleri testi öntest ve sontest-öntest farkı puan ortalamalarını

karşılaştırmak için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Grupların kendi içinde ölçme araçlarından elde ettiği son test ve ön test puanlarını karşılaştırmak için ise bağımlı örneklem t testi kullanılmıştır. Güven aralığı %95 olarak belirlenmiş ve  $p < 0,05$  değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Verilerin analizi istatistik paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Hesaplamalar sonucunda elde edilen d değeri şu şekilde yorumlanır: .20- küçük etki büyüklüğü; .50- orta; .80 ise büyük etki büyüklüğü (Cohen, 1988).

**Tablo 3. 9.** Normallik Testi Sonuçları

Değişkenler	Grup	Kolmogorov-Smirnov		
		Değer	Sd	p
Tutum öntest	Deney	0,13	30	0,18
	Kontrol	0,14	31	0,12
Kaygı öntest	Deney	0,11	30	0,20
	Kontrol	0,13	31	0,18
Öz-yeterlik öntest	Deney	0,09	30	0,20
	Kontrol	0,11	31	0,20
Tutum sontest	Deney	0,10	30	0,20
	Kontrol	0,12	31	0,20
Kaygı sontest	Deney	0,14	30	0,11
	Kontrol	0,14	31	0,12
Öz-yeterlik sontest	Deney	0,15	30	0,07
	Kontrol	0,97	31	0,56
Bilgi öntest	Deney	0,15	30	0,11
	Kontrol	0,96	31	0,26
Bilgi sontest	Deney	0,15	30	0,07
	Kontrol	0,14	31	0,11
Senaryo öntest	Deney	0,15	30	0,07
Senaryo sontest	Deney	0,16	30	0,06

Araştırmanın amacına uygun olarak deney grubunda bulunan katılımcıların yansıtıcı günlük tutmaları sağlanmıştır. Bu günlükleri incelemek için içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen görüşler, eğitimde faydalı bulunan hususlar, eğitimde en çok beğenilen hususlar, Eğitimde hoşça gitmeyen hususlar ve eğitimin tekrarlanması durumunda istenilen talepler başlıkları altında toplanmıştır. Eğitim ile ilgili görüşlerin dağılımını belirlemek için yüzde frekans analizi kullanılmıştır.

## BÖLÜM 4

### 4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerini çözümlmek için gerçekleştirilen analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Birinci adımda, araştırmanın nicel bulguları analiz edilmiş ve “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi ve duyuşsal özelliklerine etkisi ortaya konmuştur. Bir sonraki adımda araştırmanın nitel bulgularının analizine yer verilmiştir. Bu sayede, deney grubunda bulunan katılımcıların uygulanan program ile ilgili görüşleri ortaya konmuştur.

#### 4.1. Nicel Bulgular

Bu araştırmada zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi ve duyuşsal özelliklerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda geliştirilen alt problemler şu şekildedir; “Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin tutumlarına etkisi var mıdır?” ve “Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin bilgi düzeyine etkisi var mıdır?”

Araştırmanın alt problemlerini çözümlmek için deney ve kontrol grubunun ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği ve Mahremiyet Eğitime İlişkin Bilişsel düzeyleri testinden almış olduğu puanlar karşılaştırılarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi ve tutumlarına etkisi hakkında bilgi vermiştir.

#### 4.1.1. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Deney Grubunun Öntest ve Sontest Sonuçlarının Karşılaştırılması

Deney grubunun ölçme araçlarından elde ettiği öntest ve sontest sonuçları karşılaştırılmıştır. Bu sayede, deneysel işlem sonunda, deney grubunun ZYÇ'nin mahremiyet eğitime yönelik tutum, kaygı ve öz-yeterliliklerinin, mahremiyet eğitime yönelik bilgi ve davranış düzeylerinin değişip değişmediği gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.1'de gösterilmiştir.

**Tablo 4. 1.** Deney Grubunun Ölçme Araçlarından Aldığı Öntest Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları

Grup	Ölçek	Değişken	Uygulama	N	Ort	Ss	t	p	Cohen d
Deney	ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimi Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği	Tutum	Öntest	30	100,37	6,02	-5,67	0,00	1,03
			Sontest	30	106,07	3,52			
		Kaygı	Öntest	30	21,33	7,48	4,74	0,00	0,87
			Sontest	30	15,50	4,29			
		Öz-yeterlik	Öntest	30	29,73	4,75	-3,93	0,00	0,72
			Sontest	30	32,63	4,59			
	Mahremiyet Eğitimi İlişkin Bilişsel düzeyleri testi	Bilgi	Öntest	30	12,97	1,85	-7,84	0,00	1,43
			Sontest	30	16,17	1,70			
	Mahremiyet Eğitimi Senaryo Testi	Senaryo	Öntest	30	5,77	1,96	-9,73	0,00	1,78
			Sontest	30	9,83	1,98			

Tablo 4.1 incelendiğinde, deney grubunun tutum, kaygı ve öz-yeterlik sontest ve öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır ( $p < 0,05$ ). Deney grubunun tutum ve öz-yeterlik sontest puan ortalamaları, öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Deney grubunun kaygı sontest puan ortalamaları ise öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha düşüktür. Deneysel işlem sonucunda, deney grubunda bulunan katılımcıların ZYÇ'nin mahremiyet eğitime yönelik olumlu tutumlarının ve öz-yeterlik inançlarının arttığı, kaygılarının ise azaldığı gözlenmiştir.

Deney grubunun bilişsel düzeyleri testi sontest ve öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ( $p < 0,05$ ). Deney grubunun bilişsel düzeyleri testi sontest puan ortalamaları, öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Deneysel işlem sonucunda, deney grubunda bulunan katılımcıların mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel düzeyleri anlamlı bir artış göstermiştir.

Deney grubunun senaryo testi sontest ve öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ( $p < 0,05$ ). Deney grubunun senaryo testi sontest puan ortalamaları, öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Deneysel

işlem sonucunda, deney grubunda bulunan katılımcıların mahremiyet eğitimi ile ilgili olumlu davranışlarında artış gözlenmiştir.

#### 4.1.2. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği Kontrol Grubunun Öntest ve Sontest Sonuçlarının Karşılaştırılması

Kontrol grubunun ölçme araçlarından elde ettiği öntest ve sontest sonuçları karşılaştırılmıştır. Bu sayede, deneysel işlem sonunda, kontrol grubunun ZYÇ'nin mahremiyet eğitimine yönelik tutum, kaygı ve öz-yeterliliklerinin, mahremiyet eğitimine yönelik bilgi ve davranış düzeylerinin değişip değişmediği gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

**Tablo 4. 2.** Kontrol Grubunun Ölçme Araçlarından Aldığı Öntest Sontest Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları

Grup	Ölçek	Değişken	Uygulama	N	Ort	Ss	t	p	Cohen d	
Kontrol	ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitimine Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği	Tutum	Öntest	31	96,97	8,87	-0,37	0,71	0,07	
			Sontest	31	97,45	10,79				
		Kaygı	Öntest	31	24,48	9,90	0,86	0,40	0,15	
			Sontest	31	23,19	10,49				
		Öz-yeterlik	Öntest	31	30,65	4,58	0,57	0,57	0,10	
			Sontest	31	30,26	3,19				
		Mahremiyet Eğitimine İlişkin Bilişsel düzeyleri testi	Bilgi	Öntest	31	13,29	1,70	-0,78	0,44	0,14
				Sontest	31	13,45	1,09			

Tablo incelendiğinde, kontrol grubunun tutum, kaygı ve öz-yeterlik sontest ve öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır ( $p>0,05$ ). Kontrol grubunun tutum, kaygı ve öz-yeterlik sontest ve öntest puan ortalamaları birbirine oldukça yakındır. Deneysel işlem sonunda, kontrol grubunda bulunan katılımcıların ZYÇ'nin mahremiyet eğitimine yönelik tutum, kaygı ve öz-yeterlik inançlarında anlamlı bir değişim gözlenmemiştir.

Kontrol grubunun bilişsel düzeyleri testi sontest ve öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ( $p>0,05$ ). Kontrol grubunun bilişsel düzeyleri testi sontest ve öntest puan ortalamaları birbirine oldukça yakındır. Deneysel

işlem sonunda, kontrol grubunda bulunan katılımcıların mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel düzeylerinde herhangi bir değişim gözlenmemiştir.

#### 4.1.3. ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği ve Bilişsel düzeyleri testi Deney ve Kontrol Grubunun Sontest-Öntest Farkı Ölçüm Sonuçlarının Karşılaştırılması

Analiz sürecinin bir sonraki aşamasında, deney ve kontrol gruplarının ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği ve Mahremiyet Eğitime İlişkin Bilişsel düzeyleri testi sontest-öntest farkı puanları karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu sayede “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin mahremiyet eğitime yönelik tutum, kaygı ve öz-yeterlik inançları ve mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel düzeyleri üzerindeki etkililiği hakkında nicel bilgilere ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

**Tablo 4. 3.** Gruplara Göre Sontest-Öntest Farkı Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Uygulama	Ölçek	Değişkenler	Grup	N	Ort	Ss	t	p	Cohen d
Sontest- öntest farkı	ZYÇ'nin Ebeveynlerinin Mahremiyet Eğitime Yönelik Duyuşsal Özellikler Ölçeği	Tutum	Deney	30	5,70	5,51	3,17	0,00	0,81
			Kontrol	31	0,48	7,21			
		Kaygı	Deney	30	-5,83	6,74	-2,33	0,02	0,60
			Kontrol	31	-1,29	8,37			
	Öz-yeterlik	Deney	30	2,90	4,04	3,28	0,00	0,84	
		Kontrol	31	-0,39	3,80				
	Mahremiyet Eğitime İlişkin Bilişsel düzeyleri testi	Bilgi	Deney	30	3,20	2,23	6,70	0,00	1,71
			Kontrol	31	0,16	1,16			

Tablo incelendiğinde, tutum, kaygı ve öz-yeterlik sontest-öntest farkı puan ortalamalarının gruplara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır ( $p < 0,05$ ). Deney grubundaki katılımcıların tutum ve öz-yeterlik sontest-öntest farkı puan ortalamaları, kontrol grubunun puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Deney grubundaki katılımcıların kaygı sontest-öntest farkı puan ortalamaları ise kontrol grubunun puan ortalamalarından anlamlı olarak daha düşüktür. Deneysel işlem sonunda, deney grubunda bulunan katılımcılar ZYÇ'nin mahremiyet eğitime yönelik olumlu tutumlarını ve öz-yeterlik inançlarını daha fazla artırmış, kaygılarını ise daha fazla

azaltmıştır. Bu sonuç, deney grubunda uygulanan “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin ZYÇ’nin mahremiyet eğitimine yönelik olumlu tutumlarını ve öz-yeterlik inançlarını artırmada, kaygılarını ise azaltmada etkili olduğunu göstermiştir.

Bilişsel düzeyleri testi sontest-öntest farkı puan ortalamalarının gruplara göre anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlenmiştir ( $p<0,05$ ). Deney grubundaki katılımcıların bilişsel düzeyleri testi sontest-öntest farkı puan ortalamaları, kontrol grubunun puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Deneysel işlem sonunda, deney grubunda bulunan katılımcılar mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgilerini daha fazla artırmıştır. Bu sonuç, deney grubunda uygulanan “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgilerini artırmada etkili olduğunu göstermiştir.

#### **4.2. Nitel Bulgular**

Araştırmanın nitel bulguları deney grubunda bulunan katılımcıların tutmuş olduğu yansıtıcı günlüklerin analiz edilmesi ile elde edilmiştir. Elde edilen görüşler, eğitimde faydalı bulunan hususlar, eğitimde en çok beğenilen hususlar, Eğitimde hoş gitmeyen hususlar ve eğitimin tekrarlanması durumunda istenilen talepler başlıkları altında toplanmıştır. Öne çıkan görüşleri belirlemek için içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yansıtıcı öğrenme günlüğü formu Ek 5’te belirtilmiştir.

Katılımcıların eğitimde faydalı buldukları hususlarla ilgili görüşleri Tablo 4.4' te gösterilmiştir.

**Tablo 4. 4.** Katılımcıların Eğitimde Faydalı Buldukları Hususlarla İlgili Görüşleri

	Eğitimde faydalı bulduğunuz hususlar nelerdir?	f	%
1	Yeni ve faydalı şeyler öğrendim	16	51,61
2	Kendimizi değerlendirme hatalarımızı düzeltme imkânı bulduk.	5	16,13
3	Mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalığımızın artmasını sağladı	4	12,90
4	Online olması ve akşam yemeği sonrası saati sayesinde katılmaktan sıkıntı yaşamadık	1	3,23
5	Başkalarının da mahremiyetine saygı duymak gerektiğini anladım	1	3,23
6	Çocuğuma karşı mahremiyet konusunda daha dikkatli olmam gerektiğini öğrendim	1	3,23
7	Özel gereksinimli çocuğuma mahremiyeti öğretebileceğimi anladım	1	3,23
8	Konuya geniş olarak yer verilmesi ve detaylı anlatımlar yapılması	1	3,23
9	Mahremiyet eğitimi ile ilgili neyi ne zaman yapacağımı öğrendim	1	3,23
10	TOPLAM	31	100,00

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi katılımcıların 16'sı (%51,61) yeni ve faydalı şeyler öğrendiklerini; 5'i (%16,13) kendilerini değerlendirme ve hatalarını düzeltme imkanı bulduklarını; 5'i (%12,90) mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalıklarının arttığını; 1'i (%3,23) eğitimin online olması ve akşam yemeği vaktinden sonraki saatte başlamasının katılımlarını kolaylaştırdığını; 1'i (%3,23) başkalarının mahremiyetine saygı duymak gerektiğini anladığını; 1'i (%3,23) çocuğuna mahremiyet eğitimi verirken daha dikkatli olması gerektiğini anladığını; 1'i (%3,23) Özel gereksinimli çocuğuna mahremiyeti öğretebileceğini anladığını; 1'i (%3,23) mahremiyet konusuna geniş yer verilmesi ve detaylı anlatımlar yapılmasının faydalı olduğunu; 1'i (%3,23) mahremiyet eğitiminde neyi ne zaman yapacağını öğrendiğini belirtmiştir. Buna göre ebeveynlerin verilen mahremiyet eğitimi ile yeni ve faydalı şeyler öğrendikleri, kendilerini değerlendirme ve hatalarını düzeltme imkânı buldukları ve mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalıklarının arttığı söylenebilir.

Katılımcıların eğitimde en çok beğendikleri hususlarla ilgili görüşleri Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

**Tablo 4. 5.** Katılımcıların Eğitimde En Çok Beğendikleri Hususlarla İlgili Görüşlerinin İncelenmesi

Eğitimde en çok beğendiğiniz hususlar nelerdir?		f	%
1	Her yönden çok güzeldi.	6	18,18
2	Ebeveynlerin konu ile ilgili yeni bilgiler öğrenmiş olması	6	18,18
3	Açık, anlaşılır ve detaylı bir üslupla işlenmiş olması	6	18,18
4	Eğitim sırasında uygulamaya ilişkin örneklerin olması	5	15,15
5	Eğitimin amacına uygun olması	5	15,15
6	Önceki dersin Özeti anlatılması	3	9,09
7	Mahremiyet eğitiminde uygulanabilecek yeni yöntemleri öğrenmiş olmak	2	6,06
TOPLAM		33	100,00

Tablo 4.5'te görüldüğü gibi katılımcıların 6'sı (%18,8) eğitimin her yönden çok güzel olduğunu; 6'sı (%18,8) ebeveynlerin yeni bilgiler öğrenmiş olmasının hoşuna gittiğini; 6'sı (%18,8) açık, anlaşılır ve detaylı bir üslupla anlatılmasını beğendiğini; 5'i (%15,15) eğitimde uygulamaya ilişkin örneklerin olmasının hoşuna gittiğini; 5'i (%15,15) eğitimin amacına uygun olmasının hoşuna gittiğini; 3'ü (%9,09) her oturumda önceki oturumun özeti yapılmasının hoşuna gittiğini; 2'si (%6,06) mahremiyet eğitiminde yeni yöntemler öğrenmiş olmanın hoşuna gittiğini belirtmiştir. Elde edilen verilere göre ebeveynlerin eğitimin her yönden güzel buldukları, ebeveynlerin yeni bilgiler öğrenmiş olmalarının hoşlarına gittiği; eğitimi açık, anlaşılır ve detaylı olmasını; eğitimde uygulamaya ilişkin örneklerin olmasını, eğitimin amacına uygun olmasının ve her oturumda önceki oturumun özetlenmesini beğendikleri söylenebilir.

Katılımcıların eğitimde beğendikleri hususlarla ilgili görüşleri Tablo 4.6'da da gösterilmiştir.

**Tablo 4. 6.** Katılımcıların Eğitimde Hoşa Gitmeyen Durumlar ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi

Eğitimde hoşunuza GİTMEYEN hususlar nelerdir?		f	%
1	Yok	20	80,00
2	Özel çocuğumun bunların çok azını yapabilecek olması	2	8,00
3	Tanımlar	1	4,00
4	Konuların tekrarı ve eğitimin uzun sürmesi	1	4,00
5	Özel gereksinimli çocuklardaki uygulama örneklerinin kısıtlılığı	1	4,00
TOPLAM		25	100,00

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi katılımcıların 20’si (%80) eğitimle ilgili hoşuna gitmeyen bir şey olmadığını; 2’si (8) özel çocuklarının mahremiyet becerilerinin çok azını yapacak durumda olmasının; 1’i (%4) tanımların; 1’i (%4) konuların tekrarlarının yapılması ve eğitimin uzun sürmesinin; 1’i (%4) özel gereksinimli çocuklarda uygulamayla ilgili örneklerin kısıtlı olmasının hoşuna gitmediğini belirtmiştir. Elde edilen verilere göre ebeveynlerin çok büyük bir bölümü verilen mahremiyet eğitiminde beğenmedikleri bir yön olmadığını belirtmiş olmakla birlikte her bir görüş için bir katılımcı belirtmiş olmakla birlikte velilerin eğitimde öğrendiklerini çocuklarına uygulamakla ilgili kaygılarının olduğu, eğitimdeki kavramlarla ilgili tanımlar yapılması, konuların tekrarının yapılması, eğitimin süresinin uzun olması ve uygulama örneklerinin az olması gibi hususları beğenmedikleri ile ilgili görüşler ortaya koyduğu görülmüştür.

Katılımcıların eğitimin bir daha yapılması durumunda yapılabilecek hususlarla ilgili görüşleri Tablo 4.7’de gösterilmiştir.

**Tablo 4. 7.** Katılımcıların Eğitimin Bir Daha Yapılması Durumundaki İsteklerinin İncelenmesi

	Bu eğitim bir daha yapılırsa istekleriniz nelerdir?	f	%
1	Eğitim yeterliydi. Aynı şekilde olabilir.	5	22,73
2	Özel soru ve cevap olabilir.	3	13,64
3	Daha çok örneklerle konunun detaylandırılması	3	13,64
4	Ergenlik dönemi daha detaylı ele alınması	2	9,09
5	İnternet üzerinde değil de yüz yüze ve herkesin katılabileceği bir eğitim olmasını isterim.	2	9,09
6	Bu eğitim her yerde tüm ebeveynlere verilmeli bence	1	4,55
7	Kısa sürdü. Daha ayrıntılı öğrenmek istedim	1	4,55
8	Mahremiyet Eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm yolları	1	4,55
9	Eğitimin biraz daha kısa sürmesi mesela 2 günde bitmesi	1	4,55
10	Eğitmenin deneyimlerini daha fazla dinlemek isterim.	1	4,55
11	Yarım saati geçmesin bebekli ebeveynler için çok zor oluyor.	1	4,55
12	Öğretim yöntemlerinin çeşitlendirilmesi	1	4,55
<b>TOPLAM</b>		22	100,00

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi katılımcıların 5’ i (%22,73) eğitimi yeterli bulduğunu ve aynı şekilde yapılabileceğini; 3’ü (%13,64) özel soru ve cevapların olabileceğini; 3’ü (%13,64) daha çok örneklerle konunun detaylandırılabilceğini; 2’si (%9,09) ergenlik döneminin daha detaylı ele alınabileceğini; 2’si (%9,09) eğitimin yüz yüze olması gerektiğini; 1’i (%4,55) eğitimin tüm ebeveynlere verilmesi gerektiğini; 1’i (%4,55) eğitimin kısa sürdüğünü ve daha detaylı olabileceğini; 1’i (%4,55) mahremiyet

eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerinin olabileceğini; 1'i (%4,55) eğitimin daha kısa sürmesi gerektiğini; 1'i (%4,55) eğitmenin deneyimlerini daha çok paylaşabileceğini; 1'i (%4,55) eğitim oturumlarının yarım saati geçmemesi gerektiğini; 1'i (%4,55) öğretim yöntemlerinin çeşitlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilere göre eğitimin yapıldığı şekli ile uygun olduğu vurgulanmış olsa da bireysel soru cevap oturumları olabileceği, daha çok örnek açıklanabileceği, ergenlik dönemi ile ilgili konulara ağırlık verilebileceği de görülmektedir.

Katılımcıların eğitimin ile ilgili eklemek istedikleri hususlarla ilgili görüşleri Tablo 4.8'de gösterilmiştir.

**Tablo 4. 8.** Katılımcıların Eğitimle İlgili Ek Görüşlerinin İncelenmesi

	Ekleme istediğiniz başka hususlar nelerdir?	f	%
1	Bu tarz eğitimlerin artması	5	38,46
2	Sürekli danışılacak bir uzman	2	15,38
3	Bu eğitimi tüm ebeveynlerin alması	6	46,15
TOPLAM		13	100,00

Tablo 4.8'de görüldüğü gibi katılımcıların 5'i (%38,46) bu tarz eğitimlerin artması gerektiğini; 2'si (%15,38) sürekli danışılacakları bir uzmana ihtiyaç duyduklarını; 6'sı (%46,15) bu eğitimi tüm ebeveynlerin alması gerektiğini belirtmiştir. Elde edilen verilere göre bu tür eğitimlerin artmasının, tüm ebeveynlerin bu tür eğitimleri almasının ve sürekli ulaşılabilir şekilde danışılacak birinin olmasının faydalı olacağı söylenebilir.

## BÖLÜM 5

### 5. TARTIŞMA

Bu araştırmada, zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitiminin ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel ve duyuşsal özelliklerine etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Program oluşturma süreci başlangıcında yapılan ihtiyaç analiz çalışmasında, zihinsel yetersizliği olan çocukların mahremiyet edinimi ile ilgili olarak ebeveynlerin çoğunun kendini yeterli bulmadığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Ankara, Antalya, Balıkesir, Denizli, Gaziantep, Hatay, Isparta, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Mersin, Nevşehir, Osmaniye, Sakarya ve Samsun illerinde yaşayan zihin yetersizliği olan çocuklara sahip ebeveynlerin çalışmaya katılımı sağlanmıştır. Deney grubunda bulunan katılımcılar, deneysel işlem sonunda, kontrol grubundaki katılımcılara göre ZYÇ'nin mahremiyet eğitimine yönelik olumlu tutumlarını ve öz-yeterlik inançlarını daha fazla artırmış, kaygılarını ise daha fazla azaltmıştır. Elde edilen sonuçlar, uygulanan “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili olumlu duyuşsal özelliklerini ve bilişsel düzeylerini artırmada etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, deney grubundaki katılımcılar verilen eğitim ile ilgili memnun kaldıklarını ve eğitimin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Araştırmanın bu bölümünde ulaşılan sonuçlar alanyazınındaki çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılarak raporlanmıştır.

#### 5.1.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi “Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitimine ilişkin duyuşsal özelliklerine etkisi nasıldır?” Şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemi çözmek için ZYÇ'nin ebeveynlerinin mahremiyet eğitimine yönelik duyuşsal özellikler ölçeğinden alınan puanlar hem gruplar arası hem de grup içi karşılaştırmalarla incelenmiştir.

Grup içi karşılaştırma sonuçları incelendiğinde, deney grubunun tutum ve öz-yeterlik sontest puan ortalamaları, öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Deney grubunun kaygı sontest puan ortalamaları ise öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha düşüktür. Deneysel işlem sonucunda, deney grubunda bulunan katılımcıların ZYÇ'nin mahremiyet eğitimine yönelik olumlu tutumlarının ve öz-

yeterlik inançlarının arttığı, kaygılarının ise azaldığı gözlenmiştir. Kontrol grubunun ise tutum, kaygı ve öz-yeterlik sontest ve öntest puan ortalamaları birbirine oldukça yakın bulunmuştur. Deneysel işlem sonunda, kontrol grubunda bulunan katılımcıların ZYÇ'nin mahremiyet eğitime yönelik tutum, kaygı ve öz-yeterlik inançlarında anlamlı bir değişim gözlenmemiştir.

Gruplar arası karşılaştırma sonuçları incelendiğinde, deney grubundaki katılımcıların tutum ve öz-yeterlik sontest-öntest farkı puan ortalamaları, kontrol grubunun puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksektir. Deney grubundaki katılımcıların kaygı sontest-öntest farkı puan ortalamaları ise kontrol grubunun puan ortalamalarından anlamlı olarak daha düşüktür. Deneysel işlem sonunda, deney grubunda bulunan katılımcılar ZYÇ'nin mahremiyet eğitime yönelik olumlu tutumlarını ve öz-yeterlik inançlarını daha fazla artırmış, kaygılarını ise daha fazla azaltmıştır. Bu sonuç, deney grubunda uygulanan “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin ZYÇ'nin mahremiyet eğitime yönelik olumlu tutumlarını ve öz-yeterlik inançlarını artırmada, kaygılarını ise azaltmada etkili olduğunu göstermiştir.

Alanyazınında konu ile ilgili benzer çalışmalar incelendiğinde, verilen eğitimlerin bireylerin cinsel eğitim ve mahremiyet eğitimi ile ilgili duyuşsal özelliklerini olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Eser ve Çeliköz'ün (2009) yaptığı araştırmada yapılan aile eğitimlerinin çocuğun cinsel kimlik gelişimine karşı aile tutumlarının geliştirilmesinde etkili olduğu bulunmuştur. Öte yandan Kakavoulis (2001) “Aile ve Cinsel Eğitiminde Aile Tutumları” başlıklı çalışmasının sonucunda, Yunanistan'daki çocukların cinsel gelişim ve eğitiminde ebeveynlerin cinsel eğitimle ilgili tutumlarının ve bakış açılarının ebeveynler ve öğretmenler tarafından uygun cinsel eğitimi sağlamada yeterli olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bir başka araştırmada Lu (1994) “Tayvan'da Küçük Çocukların Cinsel Eğitime Karşı Ebeveynlerin Tutumları” başlıklı çalışmada, Tayvanlı ebeveynlerin çocuklarının cinsel eğitimi hakkında çok tutucu olduklarını ve bunun değişmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmişlerdir. Yukarıda bahsi geçen araştırmalarda görülmektedir ki; ebeveynlerin çocuklarının mahremiyet eğitime ya da benzer içerikteki eğitimlere karşı olumsuz tutumları bulunmaktadır. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar da daha önce yapılan araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Yine geçmiş araştırmalar göstermektedir ki normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitimleri olumsuz tutumları olumlu yönde değiştirmektedir. Bu araştırmada da zihinsel yetersizliği olan

çocukların ebeveynleri için uygulanan duyuşsal özellikler ölçeğinden elde edilen bulgular da olumlu yönde gerçekleşen değişimi göstermiştir. Tüm bu sonuçlardan hareketle zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen mahremiyet eğitimlerinin ebeveynlerin çocuklarına mahremiyet eğitimi vermelerine ilişkin duyuşsal özelliklerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Özel gereksinimli çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenleri öğrencilerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programında (BEP) yer alan amaçlarının gerçekleştirilmesi için gerekli eğitsel çalışmalarda ebeveynlerin desteklerine çok fazla ihtiyaç duyarlar. Bu sebeple ebeveynlerle sık sık ebeveyn-öğretmen görüşmeleri yapılmaktadır. Bu görüşmeler sırasında ebeveynler, özel eğitim öğretmenlerine çocuklarının gelişimiyle ilgili birçok konuda sorular sormakta ve rehberlik istemektedirler. Bu konulardan en önemlilerinden biri de mahremiyet eğitimi konularından olan; mahremiyet ihlalleri, çocukların istismardan korunması ve çocuklarının uygun olmayan cinsel davranışlarıyla baş etme gibi konulardır. Bu sorunları karşısında bekledikleri çözümler ise daha çok çocuklarının bu davranışlarını nasıl engelleyecekleri yönünde olmaktadır. Bunun yerine çocuklarına verecekleri mahremiyet eğitimine sıcak bakmamakta ve bu eğitimin çocuklarının sorunlarını daha da artıracığından endişe duymaktadırlar. Bu noktada özel eğitim öğretmenlerinin, ebeveynlerin çocuklarına verdikleri mahremiyet eğitimi konusunda gösterdikleri olumsuz tutumları değiştirmek için yaptıkları yönlendirmeler aileler üzerinde etkili olmaktadır. Alandaki uygulamalar göstermektedir ki ebeveynler öğretmenler tarafından çocuklarının mahremiyet eğitiminin anlam ve önemi hakkında doğru bilgilendirilirse mahremiyet eğitime karşı tutumları olumlu yönde değişmekte ve kaygıları azalmaktadır. Gözlenen bu durum şunu ortaya koymaktadır; ebeveynlerin çocuklara verilecek mahremiyet eğitime yönelik duyuşsal özelliklerinin olumlu yönde düzeltilmesinde ebeveynlere verilen eğitimler çok önemlidir.

### **5.1.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma**

Araştırmanın ikinci alt problemi “Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitime ilişkin bilgi düzeyine etkisi nasıldır?” Şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemi çözmek için mahremiyet eğitime ilişkin bilişsel düzeyleri testinden alınan puanlar hem gruplar arası hem de grup için karşılaştırmalarla incelenmiştir.

Grup içi karşılaştırma sonuçları incelendiğinde, deney grubunun bilişsel düzeyleri testi son test puan ortalamalarının, öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek

olduğu belirlenmiştir. Deneysel işlem sonucunda, deney grubunda bulunan katılımcıların mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel düzeyleri anlamlı bir artış göstermiştir. Kontrol grubunun ise bilişsel düzeyleri testi sontest ve öntest puan ortalamaları birbirine oldukça yakın bulunmuştur. Deneysel işlem sonunda, kontrol grubunda bulunan katılımcıların mahremiyet eğitimi ile ilgili bilişsel düzeylerinde herhangi bir değişim olmamıştır.

Gruplar arası karşılaştırma sonuçları incelendiğinde, deney grubundaki katılımcıların bilişsel düzeyleri testi sontest-öntest farkı puan ortalamaları, kontrol grubunun puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Deneysel işlem sonunda, deney grubunda bulunan katılımcılar mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgilerini daha fazla artırmıştır. Bu sonuç, deney grubunda uygulanan “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgilerini artırmada etkili olduğunu göstermiştir. Alanyazınında konu ile ilgili benzer çalışmalar incelendiğinde, verilen eğitimlerin bireylerin cinsel eğitim ve mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur. Konur (2006), dört-altı yaşları arasında çocuğu olan ebeveynlere verilen cinsel eğitim programının cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgilerini artırdığını raporlamıştır. Elrod ve Rubin (1993), cinsel istismarı önleme eğitiminde ebeveyn katılımını konu alan çalışmalarında, ebeveynlerin çocuk istismarı ile ilgili bilgileri ve çocukları için aldığı önlemler incelemiştir. Ebeveynlerin önleme eğitimi için birçok kaynağa başvurdukları ve birçok yönteme açık oldukları belirlenmiştir. Araştırma sonunda, ebeveynlere uygulanacak programların çocuk istismarlarını önleme konusunda ebeveyn bilgilerinin artırılmasına etki edebileceği belirtilmiştir.

Alanyazınında konu ile ilgili benzer çalışmalar incelendiğinde, Yelken (1996) anne ve babaların, üç-altı yaş dönemindeki çocuğun cinsel gelişimi ve eğitimi konusunda bilgi düzeylerini araştırmış ve annelerin ile babaların cinsel gelişim ve cinsel eğitim bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu görmüş ve anne ile babalar arasında anlamlı bir fark bulmamıştır. Bir başka araştırmada Deehan ve Fitzpatrick (1993) ebeveynlerin çocuklarına verdikleri cinsel davranış bilgilerini incelemiş, bilgilerinin yetersiz olduğu ve geliştirilmesi gerektiği sonucuna varmışlardır. Kakavoulis'in (2001) yaptığı araştırmada “Aile ve Cinsel Eğitiminde Aile Tutumları” başlıklı çalışmasında Yunanistan'daki çocukların cinsel gelişim ve eğitiminde ebeveynlerin ve öğretmenlerin bilgi ve tutumlarını araştırmış, araştırma sonucunda ebeveynler ve öğretmenlerin uygun cinsel eğitimi sağlamada tatmin edici bir düzeyde olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Hem yurt içinde hem yurt dışında

yapılan araştırmalar göstermektedir ki; mahremiyet eğitimi ve benzer içerikli eğitim konularında ebeveynlerin bilgi düzeylerinin artırılmasında onlara verilen eğitim etkili olmaktadır. Bu araştırma da elde edilen sonuçlarda bu görüşleri destekler niteliktedir.

Alanda zihinsel yetersizliği olan öğrencilerle öğretim etkinlikleri yapılırken, zihinsel yetersizliği olan çocuklar yetersizlikleriyle ilgili tanı aldıktan sonra ebeveynler en çok neyi nasıl yapacaklarını merak etmektedirler. Bu çocuklar okula geldiklerinde genel olarak mahremiyet bilincine uygun hareket etmedikleri, kendi mahremiyetlerini koruyamadıkları ve bir başkasının mahremiyetine saygı göstermekte güçlükler çektikleri görülmektedir. Bu durum da ebeveynlerin çocuklarına mahremiyet eğitimi kazandırmada yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığını göstermektedir. Böyle bir durumda sorunların çözümünde ise ebeveynler özel eğitim öğretmeni, rehber öğretmen ya da psikologlara başvurmaktadır. Bu noktada öğretmenler zihinsel yetersizliği olan öğrencileri için akademik konuların yanı sıra mahremiyet eğitimiyle ilgili ebeveyn eğitimleri yaptıklarında ebeveynler genel olarak bilgilerinin değiştiğini ifade etmektedir. Dolayısı ile gerek okul içi aile eğitimleri gerekse sistematik şekilde uygulanan ebeveyn eğitimleri ebeveynlerin mahremiyet eğitimine ilişkin bilgilerinin artırılmasında etkili olmaktadır.

### **5.1.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma**

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programının” ebeveynlerin, zihinsel yetersizliği olan çocuklarda mahremiyet eğitiminde kendilerine verilen ipuçlarına tepkilerine etkisi nasıldır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemi çözmek için mahremiyet eğitimine ilişkin bilişsel düzeyleri testinden alınan puanlar hem gruplar arası hem de grup için karşılaştırmalarla incelenmiştir.

Araştırmada sadece deney grubundaki zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine mahremiyet eğitiminde yaşayabilecekleri olası durumlara ilişkin senaryolar karşısında nasıl davrandıkları sorulmuştur. Deney grubunun senaryo durumları değerlendirme puan ortalamaları, öntest puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, deneysel işlem sonucunda, deney grubunda bulunan katılımcıların mahremiyet eğitimi ile ilgili olumlu kendilerine verilen ipuçlarına tepkilerinde olumlu yönde anlamlı bir artış olduğunu işaret etmiştir.

Araştırma sonunda uygulanan mahremiyet eğitimi programı ebeveynlerin günlük yaşamda çocuklarının olası mahremiyet davranışları karşısında doğru tepkiler vermelerini artırmıştır. Elrod ve Rubin (1993), cinsel istismarı önleme eğitiminde ebeveyn katılımını konu alan çalışmalarında, ebeveynlerin çocuk istismarı ile ilgili bilgileri ve çocukları için aldığı önlemler incelemiştir. Ebeveynlerin önleme eğitimi için birçok kaynağa başvurdukları ve birçok yöntemle açık oldukları belirlenmiştir. Yaptığı araştırmada Konur (2006) da ebeveynlere verilen cinsel eğitim programının cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki davranışlarını artırdığını raporlamıştır. Araştırma sonunda, ebeveynlere uygulanacak programların çocuk istismarlarını önleme konusunda ebeveyn tutum ve davranışlarına etki edebileceği öne sürülmüştür. Acer ve Artan (2000) da araştırmalarında üç ve dört yaş grubu çocukların annelerine yönelmiş oldukları cinsellikle ilgili sorular ve annelerin verdikleri cevapları incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocukların cinsellikle ilgili ilk bilgilerini ebeveynlerinden aldıklarını ve davranışlarının ailelerinden aldıkları tepkilere göre şekillendiğini belirtmişlerdir. Bu araştırma ebeveynlere yöneltilen senaryolarda eğitim öncesinde ZYÇ'ye mahremiyet edinimi kazandırma sürecinde yanlış davranışlara sahip oldukları, bu araştırma sürecinde verilen eğitimlerle bu davranışlarının doğrusunu öğrendiklerini ve doğru tepkiler vermeye başladıkları görülmüştür. Alanda öğretmenlerin ebeveynlerle etkileşiminde de ebeveynlere davranışları ile ilgili verilen dönütlerin ebeveynlerin mahremiyet eğitimindeki davranışlarına olumlu etkiler oluşturduğu bilinmektedir. Alanda yapılan gözlemler ve bugüne kadar yapılan araştırmalar dikkate alındığında sonuç olarak ebeveynlere verilen mahremiyet eğitimi ebeveynlerin çocuklarına doğru tepkiler göstermelerinde olumlu etki oluşturduğu söylenebilir.

#### **5.1.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Sonuç ve Tartışma**

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerine verilen “Mahremiyet Eğitimi Programına” ve uygulanaşına ilişkin katılımcı görüşleri nasıldır?” Şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt problemi çözmek için deney grubundaki katılımcıların tuttuğu yansıtıcı öğrenme günlükleri içerik analizi ile incelenmiştir.

Eğitimde faydalı bulunan hususlar ile ilgili olarak katılımcıların büyük bir oranı yeni ve faydalı şeyler öğrendiklerini, kendilerini değerlendirme ve hatalarını düzeltme imkânı bulduğunu ve küçük bir kısmı da mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalıklarının arttığını ifade etmişlerdir. Paylaşılan görüşler, uygulanan programın ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile yeni ve faydalı bilgiler öğrenmelerini, kendilerini değerlendirme ve hatalarını

düzeltilme imkânı bulmalarını ve mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalıklarını artırmalarını sağladığını ortaya koymuştur. Alanyazınında yapılan araştırmalar incelendiğinde, bu araştırmada olduğu gibi, verilen eğitimlerin katılımcıların farkındalıklarını artırdığı orya konmuştur. Konur (2006), dört-altı yaşları arasında çocuğu olan ebeveynlere verilen cinsel eğitim programının cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgi düzeyleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Yapılan ön görüşmelerde katılımcıların büyük bir oranı cinsel eğitimin ebeveyn tarafından verilmesinin yanlış olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılar, çocuklarına yanlış yönlendirmelerde bulunabileceklerini, eğitim konusunda uygun yaklaşımları bilmedikleri ve bu eğitimi almalarının gerekli olmadığını belirtmiştir. Eğitim programı uygulandıktan sonra ise; ebeveynlerin büyük bir oranı eğitimin gerekli olduğunu, çocuğun yaşı, zekâsı, olgunluk düzeyi gibi faktörlerin dikkate alınarak bilgilerin aktarılması gerektiğinin farkına vardıklarını belirtmiştir.

Katılımcılar, eğitimin her yönden çok güzel buldukları, yeni bilgiler öğrenmelerinin, eğitimin açık, anlaşılır ve detaylı olmasını, eğitimde uygulamaya ilişkin örneklerin olmasının ve eğitimin amacına uygun olmasının eğitimde en çok beğenilen hususlar olduğunu ifade etmişlerdir. Paylaşılan görüşlere göre eğitimin yeni bilgiler öğretmesi, açık ve anlaşılır bir şekilde sunulması, uygulamaya dayanması ve amacına hizmet etmesi bakımından memnuniyet oluşturduğu ifade edilebilir.

Eğitimde hoş gitmeyen hususlarla ilgili olarak, katılımcıların büyük bir oranı hoş gitmeyen bir şeyin olmadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar özel çocuklarının mahremiyet becerilerinin çok azını yapacak durumda olmasını, yapılan tanımları, konuların tekrar edilmesi ve eğitimin uzun sürmesini ve özel gereksinimli çocuklarda uygulama örneklerinin kısıtlı olmasını hoş gitmeyen bir husus olarak değerlendirmiştir. Paylaşılan görüşlere göre katılımcıların büyük bir oranı verilen eğitim ile ilgili memnun kalmıştır, katılımcıların hoşlarına gitmeyen durum veya durumlar sınırlı düzeyde bulunmaktadır.

Verilen eğitimin bir daha yapılması durumunda, katılımcılar; eğitimin yeterli olduğunu ve aynı şekilde tekrarlanmasını, özel soru ve cevaplara yer verilmesini, örnekler üzerinde konuların daha fazla detaylandırılmasını, ergenlik döneminin detaylandırılmasını ve online eğitim yerine yüz yüze eğitim verilmesini daha çok önermiştir. Katılımcılar ek görüşleri sorulduğunda, katılımcıların büyük bir oranı bu tür eğitimlerin tüm ebeveynlere

ulaştırılmasını, bu tür eğitimlerin artmasını ve ebeveynlerin sürekli danışabilecekleri bir uzmanın bulunmasını önerdikleri görülmüştür.

Alanyazınında konu ile ilgili benzer çalışmalar incelendiğinde, Özuslu (1999) okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden üç-altı yaş çocuklarına uygulanan “Cinsel Eğitim Programı”nın çocukların cinsel gelişimlerine etkisini incelemiştir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsel eğitime karşı olmadıkları, ebeveynlerin cinsel eğitimin ebeveyn içinde verilmesi gerektiğini düşündükleri vurgulanmıştır. Öğretmenlerin cinsel eğitimi verebilecek bilinç ve bilgi düzeyinde olmadıkları belirlenmiştir. Bir başka çalışmada Aral, Akyol ve Işık (2002) üç-altı yaş grubu çocuğa sahip olan anne babaların cinsel eğitim konusundaki düşüncelerini araştırmışlardır ve gerekli gördüklerini belirtmişlerdir. Elrod ve Rubin (1993)“Cinsel İstismarı Önleme Eğitiminde Ebeveyn Katılımı” başlıklı çalışmalarında, ebeveynlerin çocukların cinsel istismarı ile ilgili bilgileri, çocukları için birincil önlem ve ebeveynlerin kendilerinin eğitimlerine yararını incelemiştir. Araştırma sonucunda ebeveynlerin bilgilerini yetersiz görmüş ve bu konuda bir eğitim programının gerekliliğini belirtmişleridir. Konuya daha geniş toplumsal bir mesele olarak bakan Duran, (2018) kişilik gelişiminin büyük bir bölümünün olduğu 0-6 yaş aralığında mahremiyet bilincinin temelini atılması gerektiği, mahremiyetin ebeveynler tarafından çocuklara kazandırıldıktan sonra okulda öğretmenler ve toplumda diğer bireyler tarafından desteklenmesi gerektiği hatta yöneticilerin, hukukçuların ve akademisyenlerin de ortak bir mahremiyet algısı oluşturmak için katkı sağlamaları gerektiği belirtilmiştir. Alayazınında belirtilen bu görüşlerin ortak yanı ebeveynler için bir mahremiyet eğitimi programının gerekliliği olmuştur. Bu araştırma ile yapılan ebeveyn eğitimine yönelik alınan geri dönüşlerde göstermektedir ki program zihinsel yetersizliği olan çocuklar için yerinde bir ihtiyaca cevap vermiştir. Araştırmacının mesleki deneyimlerinden elde ettiği gözlemi ise farklı yetersizlik türlerinden etkilenmiş özel gereksinimli çocukların ebeveynleri için de bu ihtiyaç duyulabilir.

Zihinsel yetersizliği olan çocuklarla çalışan öğretmenler sık sık öğrencilerinin uygun olamayan cinsel davranışlarıyla karşılaşmaktadırlar. Böyle bir konunun bütüncül bir yaklaşımla aile-ebeveyn ve toplum olarak, ortak bir paydada buluşularak ele alınması önem arz etmektedir. Gerek yapılan bu araştırma sonuçları, gerek önceki araştırma ve gerekse de alan deneyimlerinden hareketle ebeveynler yönelik düzenlenen eğitimlerden ebeveynler memnuniyet duymaktadır.

## BÖLÜM 6

### 6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın nicel ve nitel bulgularının analiz edilmesi ile elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Sonuçlar dikkate alınarak birtakım öneriler sunulmuştur. Yapılan öneriler uygulamaya ve araştırmacılara yönelik önerileri kapsamaktadır.

#### 6.1. Sonuç

Bu araştırma sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

1. Mahremiyet Eğitimi Programı, ebeveynlerin ZYÇ'nin mahremiyet eğitimine yönelik olumlu tutumlarını ve öz-yeterlik inançlarını artırmıştır. Araştırma sonunca uygulanan program, ebeveynlerin mahremiyet eğitim verme ile ilgili kaygılarını azaltmıştır.
2. Mahremiyet Eğitimi Programı, ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili bilgi düzeyinin artmasını sağlamıştır.
3. Mahremiyet Eğitimi Programı, ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ipuçlarına verdikleri tepkilerini olumlu yönde gelişmesini sağlamıştır.
4. Mahremiyet Eğitimi Programı ebeveynlerin mahremiyetle ilgili yeni ve faydalı bilgiler öğrenmelerini sağlamıştır. Ebeveynlerin kendilerini değerlendirmeleri ve çocuklarına mahremiyet eğitimi verirken yaptıkları hatalarını düzeltmeleri için imkân sunmuştur.
5. Mahremiyet Eğitimi Programı mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalığın artmasını sağlamıştır.

#### 5.2. Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir;

##### 5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Bu program ülke genelinde okullarda yürütülen aile eğitim programları ve halk eğitim merkezlerince yürütülen kurslarda uygulanabilir. Bu doğrultuda, bu eğitimin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yaygınlaştırılması ve daha geniş

örneklerde uygulanması ile Türkiye genelinde ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalıklarının artırılmasını sağlayabilir.

2. Araştırma sonucunda uygulanan mahremiyet eğitiminin zihinsel ZYÇ'ye sahip ebeveynlerin mahremiyet eğitimine ilişkin bilişsel düzeylerinin artırılmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Bu program ülke genelinde okullarda yürütülen aile eğitim programları ve halk eğitim merkezlerince yürütülen kurslarda uygulanabilir. Bu doğrultuda, bu eğitimin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yaygınlaştırılması ve daha geniş örneklerde uygulanması ile Türkiye genelinde ebeveynlerin mahremiyet eğitimi ile ilgili farkındalıklarının artırılmasını sağlayabilir.
3. Araştırma sonucunda uygulanan mahremiyet eğitiminin zihinsel ZYÇ'ye sahip ebeveynlerin mahremiyet eğitimine ilişkin davranışlarının artırılmasında etkili olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlere yönelik verilecek eğitimlerde Ek 4'te yer alan senaryolardan yararlanılabilir.
4. Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılar özellikle eğitim sürecinde özel soru ve cevaplara daha fazla yer verilmesini ve örneklerle mahremiyet eğitiminin daha fazla detaylandırılmasını talep etmiştir. Bu doğrultuda yapılan yeni eğitimlerde programdan ve uygulama şeklinden yararlanılarak verilecek eğitimin niteliğini artırabilir.
5. Bu araştırmaya katılan 31 ebeveynin 29'unu anneler 2'sini ise babalar oluşturmuştur. Babaların katılımını artıracak onlara özel ayrı bir oturum planlanabilir.
6. Yapılan görüşmelerden elde edilen görüşlerden bazılarında verilen eğitimin yüz yüze yapılması talep edilmiştir. Kovid-19 Salgınının olumsuz etkileri bittik en sonra bu eğitim programı yüz yüze uygulanabilir.

### **6.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler**

Araştırma sonucunda, araştırmacılara yönelik olarak geliştirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır:

1. Bu çalışma sonucu ve alan yazın doğrultusunda ebeveynlerle ilgili çalışmaların benzeri özel eğitim öğretmenleri ile de gerçekleştirilebilir.

2. Bu çalışmanın farklı yetersizlik türlerine sahip çocukların ebeveynlerine yönelik etkisi incelenebilir.
3. Zihinsel yetersizliği olan çocuklar için yaş gruplarına özel eğitim programlarının etkililiği araştırılabilir.
4. Farklı yetersizlik türlerindeki çocuklar için yaş gruplarına özel eğitim programlarının etkililiği araştırılabilir.
5. Zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitiminde kullanılan programlar içerisinde mahremiyet eğitimiyle ilgili uzun dönemli ve kısa dönemli amaçların ihtiyaca cevap verme durumu incelenebilir.



## KAYNAKÇA

- Abramson, P. R., Moriuchi, K. D., Waite, M. S., & Perry, L. B. (1983). Parental attitudes about sexual education: Cross-cultural differences and covariate controls. *Archives of Sexual Behavior, 12*(5), 381-397.
- Acer, D., & Artan, İ. (2000). Üç ve dört yaş grubu çocuklarının annelerine yönelmiş oldukları cinsellikle ilgili sorular ve annelerin verdikleri cevapların incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*, 191-204.
- Akcan, E. (2016). Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi. *Akdeniz Üniversitesi Toplumsal Duyarlılık Merkezi Bülteni, 10*(82), 63-65.
- Akça, G., & Başer, D. (2013). “Karanlığın yok oluşu” gelişen teknolojinin gizlilik ve mahremiyet üzerindeki etkileri. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (26)*, 19-42.
- Aksoy, A. B. (2015). *Ebeveyn eğitimi ve katılımı*. Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Aksoy, Ş. (2013). *Hasta haklarında mahremiyet ve özel hayatın gizliliği*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aral, N., Akyol, K., & Işık, N. (2002). Anne babaların cinsel eğitim konusundaki düşüncelerinin incelenmesi. *Ankara Mesleki Eğitim Dergisi, 7*, 1-14.
- Aral, N., Kandir, A., & Yaşar, C. (2002). *Okul öncesi eğitim ve okul öncesi eğitim programı*. İstanbul: Ya-Pa Publishing.
- Artan, İ. (2003). Engelli çocuk ve gençlerin eğitimi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi 4*(39), 26-28.
- Artuç, M. (2015). *Mahremiyet açısından birey ve devlet ilişkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Aslan, C. (2011). Türkiye’de Özel Alanın İfşası ve Mağduriyet Halleri: Deniz Baykal Örneği. (Ed. Hüseyin Köse). *Medya Mahrem-Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar* (s. 84-122) İçinden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ataman, A. (2017). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. Ankara: Gündüz Yayıncılık.

- Ayrakdar, U., Vural Batık, M., & Barut, Y. (2016). Özel eğitim öğretmen adaylarının öğretmen özyeterlik düzeyleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 17(2), 133-149.
- Bacanlı, H. (2004). *Bilişsel ve duyuşsal hedefler: Bir model önerisi*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu'nda Sözel Bildiri (28 Kasım 2004), İstanbul.
- Bakarman, M. A., & Eljaaly, Z. O. (2017). Preventing child sexual abuse, what parents know? *Annals of King Edward Medical University*, 23(3), 284-289.
- Baran, M. (2012). Osmanlı klasik dönem saray kültüründe mahremiyet ve harem. *Milli Folklor*, 24(94), 169-183.
- Basile, K. C., Breiding, M. J., & Smith, S. G. (2016). Disability and risk of recent sexual violence in the United States. *American Journal of Public Health*, 106(5), 928-933.
- Bayhan P. S., & Artan, İ. (2014). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bayrak, G., Başgül, Ş. S., & Gündüz, T. (2011). *Ebeveynde cinsel eğitim: çocuk ve ergen eğitiminde rehber kitap*. İstanbul: Timaş.
- Baysal Berkup, S. (2015). *Sosyal ağlarda bireysel mahremiyet paylaşımı: X ve Y kuşakları arasında karşılaştırmalı bir analiz*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bekmezci, H., & Özkan, H. (2015). Ebelik uygulamalarında mahremiyetin önemi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2(1), 113-124.
- Bilen, M., & Topçuoğlu, A. (2008). *Yaşamın gizemi cinsellik*. Ankara: Betik Kitap.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives. Vol. 1: Cognitive domain*. New York: McKay.
- Bowers-Andrews, A., & Veronen, L. J. (1993). Sexual assault and people with disabilities. *Journal of Social Work and Human Sexuality*, 8(2), 137-159.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. *Sage Focus Editions*, 154, 136-136.
- Burkhardt, A. M., & Nathaniel A. K. (2013). *Çağdaş Hemşirelikte Etik* (3. Baskı). (Çev. Alpar, Ş. E., Bahçecik, N. & Karabacak, Ü.). İstanbul: Medikal Yayıncılık.
- Byers, E. S., Sears, H. A., & Weaver, A. D. (2008). Parents' reports of sexual

- communication with children in kindergarten to grade 8. *Journal of Marriage and Family*, 70(1), 86-96.
- Byrne, B. (1989). *A Primer of LISREL, Basic Assumptions and Programming for Confirmatory Factor Analysis Models*. New York: SSpringer.
- Casteel, C., Martin, S. L., Smith, J. B., Gurka, K. K., & Kupper, L. L. (2008). National study of physical and sexual assault among women with disabilities. *Injury Prevention*, 14(2), 87-90.
- Cavkaytar, A. (2014). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler. (Ed. T. Güler Yıldız). *Anne baba eğitimi içinde* (s. 73-89). Ankara: Pegem Akademi.
- Chen, J., Dunne, M. P. & Han, P. (2007). Prevention of child sexual abuse in china: knowledge, attitudes and communication practices of parents of elementary school children. *Child Abuse and Neglect*, 31(7), 747-755.
- Cohen, M. M., Forte, T., Du Mont, J., Hyman, I., & Romans, S. (2006). Adding insult to injury: intimate partner violence among women and men reporting activity limitations. *Annals of Epidemiology*, 16(8), 644-651.
- Cowles, M. (1989). *Statistie in psyhology: A ristorkal perspeetive*. Rillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Curry, M. A., Renker, P., Hughes, R. B., Robinson-Whelen, S., Oschwald, M., Swank, P. R., & Powers, L. E. (2009). Development of measures of abuse among women with disabilities and the characteristics of their perpetrators. *Violence Against Women*, 15(9), 1001-1025.
- Çağdaş A., & Seçer Z. (2006). *Mutlu ve sağlıklı yarınlar için anne baba eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çağdaş, A. (2008). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çakır, S. (2015). *4-6 Yaş aralığındaki çocuklara mahremiyet eğitimi verilmesinde din eğitiminin rolü (Sivas Örneği)*. Yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Çakmak, S. & Çakmak, S. (2018). *Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarda cinsel eğitim uygulamaları* (5. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Çalışandemir, F., Bencik, S., & Artan, İ. (2008). Çocukların cinsel eğitimi: geçmişten

günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 14-27

Çalışır, D. (2011). *Cinsel eğitim çocukluktan ergenliğe*. İstanbul: Profil Yayıncılık.

Çankırılı, A. (2015). *Ebeveynde ve okulda değerler eğitimi*. İstanbul: Zafer Yayınları.

Çatak, A. (2015). Mahremiyet kavramının farklı anlam alanları veya “Fıkıh-ı Bâtin” da mahremiyet algısı. *GİFDER*, 8(8), 93-111.

Çelikoğlu, N. (2007). *Türkiye’de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çokluk, O., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Deehan, A., & Fitzpatrick, C. (1993). Sexual behaviour and knowledge of normal children as perceived by their parents. *Irish medical journal*, 86(4), 130-132.

Demircioğlu, H. (2012). *Altı yaşında çocuğu olan annelere uygulanan ebeveyn eğitimi programının ebeveyn işlevleri ve anne baba tutumları ile çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Diler, R. (2014). Mahremiyet eğitimi ve önemi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 69-98.

Dilsiz, H. & Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 678-694.

Doğan, O. (1999). *Sağlık bilimleri alanında davranış bilimleri*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Dolgun, U. (2008). *Şeffaf hapishane yahut gözetim toplumu: Küreselleşen dünyada gözetim. Toplumsal denetim ve iktidar ilişkileri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınevi.

Downie, J., & Coates, R. (1999). The impact of gender on parent-child sexuality communication: Has anything changed?. *Sexual and Marital Therapy*, 14(2), 109-121.

Duran, H. E. (2018). *Değerler eğitimi bağlamında mahremiyet eğitimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- Dülger, M. V. (2015). Sağlık hukukunda kişisel verilerin korunması ve hasta mahremiyeti. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 43-80.
- Düzkantar-Uysal, A. & Batu, S. (2010). Zihin Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapan öğrencilerin yüksek lisans eğitimi sürecine ilişkin görüşleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 227-248.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, genç, ana babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Elçioğlu, Ö., Kırımlioğlu, N., Balcı, Y., & Akşit, M. A. (2007). Aydınlatılmış onam ve tıbbi fotoğraflar. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 15(2), 94-100.
- Eldeleklioğlu, J. (1999). Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasında ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(11), 7-13.
- Elrod, J. M., & Rubin, R. H. (1993). Parental involvement in sexual abuse prevention education. *Child Abuse & Neglect*, 17(4), 527-538.
- El-Shaieb, M., & Wurtele, S. K. (2009). Parents' plans to discuss sexuality with their young children. *American Journal of Sexuality Education*, 4(2), 103-115.
- Emin Eraslan, E., Ergüt İ. K., Uysal, T. & Bulut, G. (2017). *Mahremiyet eğitimi çalıştayı sonuç raporu*. Ankara: Ebeveyn ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- Erden, M. & Akman, Y. (1995). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim, öğrenme, öğretme*. Ankara: Arkada, 74- 100.
- Erdoğan, A. (1999). *Üç- altı yaş çocuklarının cinsel kimlik kazanmalarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erol D. (2007). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ersoy, Ö. (1999). Yaş grubunda kız ve erkek çocuğu olan anne babaların cinsel eğitim hakkındaki görüş ve tutumları. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1(1), 19-29.
- Eser, M. (2008). *Ana babaların cinsel kimlik gelişimiyle ilgili tutumların çocuğun cinsel kimlik kazanmasına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Eser, M. (2008). *Ana babaların cinsel kimlik gelişimiyle ilgili tutumlarının çocuğun cinsel kimlik kazanmasına etkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Konya.

- Eser, M. & Çeliköz, N. (2009). Impacts of parental attitude towards sexual identity development on child's sexual identity development. *Procedia Social and Behavioral Sciences 1*, 1408–1413.
- Fazlıoğlu, Y. (2012). Çocuktan çocuğa yaklaşımı. (Ed. F. Temel). *Erken çocukluk eğitiminde yaklaşımlar ve programlar içinde*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS* (4th ed.). London: Sage Publications.
- Friedrich, W. N., Fisher, J., Broughton, D., Houston, M., & Shafran, C. R. (1998). Normative sexual behavior in children: A contemporary sample. *Pediatrics*, *101*(4), 1-8.
- Fulcher, M., Sutfin, E. L., & Patterson, C. J. (2008). Individual differences in gender development: Associations with parental sexual orientation, attitudes, and division of labor. *Sex Roles*, *58*(5-6), 330-341.
- Fuller, M.L. & Olsen, G. (1998). *Home-school relations: Working successfully with parents and families*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon Publishers.
- Geasler, M. J., Dannison, L. L., & Edlund, C. J. (1995). Sexuality education of young children: Parental concerns. *Family Relations*, *44*(2), 84-188.
- Gestwicki, C. (2015). *Home, school, and community relations*. Cengage Learning.
- Guilbert, J. (2002). The ambiguous and bewitching power of knowledge, skills and attitudes leads to confusing statements of learning objectives. *Education for Health*, *15*(3), 362-369.
- Güllük, İ. (2014). Avret mahremiyeti prensipleri açısından görüntü, gerçeklik, sanal alem ve cinsellik üzerine fıkhi bir analiz. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, *23*, 105-128.
- Gündoğdu, Y. B. (2017). Mahremiyet eğitiminin temeli insanlık şerefi: Ebeveynnin mesuliyetleri. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 387-394.
- Gündoğdu, Y. B. (2017). Mahremiyet eğitiminin temeli insanlık şerefi: ebeveynnin mesuliyetleri. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 387-394.

- Gündüz, O. (2015). Toplumsal değişme ve mahremiyet algısı. *Din, Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyum Bildiri Kitabı*, Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 307-319.
- Güneş, A. (2015). *Nezakət ve zarafet için mahremiyet eğitimi* (35. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Güneş, A. (2016). *Adım adım çocuklarda cinsel eğitim*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Güneş, A. (2017). Cinsel istismar olgusu ve mahremiyet eğitimi. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 7(2), 45-70.
- Haffner, D. (2007). *Çocuğunuzun gelişen cinselliği* (Çev. B. Küçükakkal). İstanbul: Optimist Yayınları
- Hall, E. T. (1963). A system for the notation of proxemic behavior. *American Anthropologist*, 65(5), 1003-1026.
- Hancı, H., & Özdemir, Ç. (2001). Çocuk cinsel istismarı. *Türk Tabipleri Birliği Sürekli Tıp Eğitim Dergisi (STED)*, 10(10), 389-390.
- Hassouneh-Phillips, D., & Mcneff, E. (2005). I thought i was less worthy: Low sexual and body esteem and increased vulnerability to intimate partner abuse in women with physical disabilities. *Sexuality And Disability*, 23(4), 227.
- Honig, A. S. (1998). Psychosexual development in infants and young children: implications for caregivers. ERIC Digests.
- Hökeleli H. (2011). *Ebeveynde, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Işıkoğlu, N., & Ivendi, A. (2007). Mobile creches: A way of reaching children of poverty. *Educational Research*, 49(3), 225-242.
- İldeş, N. (1990). *Okul öncesi dönemdeki çocukların anne ve babalarının cinsel eğitim konusundaki inaniş ve uygulamaları ile çocukların cinselliğe ilişkin meraklarına karşı genel tutum, davranış ve tepkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İzgi, M. C. (2009). *Etik Açıdan Yaşlı Mahremiyeti: Huzurevi Örneğinde Hizmet Alanlar ve Verenler Açısından Bir Değerlendirme*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Joinson, A.N., Paine, C.B., (2007). Self-disclosure, privacy and the internet. In: Joinson, A.N., McKenna, K., Postmes, T., Reips, U. (Eds.), *Oxford Handbook of Internet Psychology*. Oxford University Press, Oxford, England, pp. 237–252.
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., Mccoy, E., Eckley, L., ... & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: A systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet*, 380(9845), 899-907.
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the simplis command language*. Lincolnwood: Scientific Software International, Inc.
- Kahyaoğlu, M., & Özgen, N. (2012). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(2), 171-185.
- Kakavoulis, A. (1998). Early childhood sexual development and sex education: A survey of attitudes of nursery school teachers. *European Early Childhood Education Research Journal*, 6(2), 55-70.
- Kakavoulis, A. (2001). Family and sex education: a survey of parental attitudes. *Sex Education*, 1(2), 163-174.
- Kalaycı, R. A. (2007). Ruhsal ve duygusal engelliler- ebeveyn eğitim rehberi. Ankara: Ebeveyn ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Karagülle, A. E. (2015). *Günümüzde değişen mahremiyet algısının sosyal ağlar bağlamında incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaoğlu, G. (2010). *Kamusal ve özel alan ekseninde medya ve mahremiyet*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (33. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, F., Serin, Ö., & Genç, A. (2007). Eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin cinsel yaşamlarına ilişkin yaklaşımlarının belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 441-448.
- Kaya, Ö. (1994). *Annelere verilen eğitimin çocuklarına karşı istenmedik tutumlarına etkisi*.

Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

- Kentler, H. (2008). *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?* (Çev. Gülderen Pamir). İstanbul: Turkuaz Kitaplığı.
- Kentler, H., & Pamir, G. (2008). *Çocuğuma nasıl cinsel eğitim verebilirim?*. İstanbul: Turkuaz Kitaplığı.
- Kılıç, Ç. (2010). Ebeveyn eğitim programları ve Türkiye'deki örnekleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 99-111.
- Kim, Y. R. (2016). Evaluation of a sexual abuse prevention program for children with intellectual disabilities. *Behavioral Interventions*, 31(2), 195-209.
- Koblinsky, S., & Atkinson, J. (1982). Parental plans for children's sex education. *Family Relations*, 29-35.
- Konur, H. (2006). *Dört-altı yaşları arasında çocuğu olan anne-babalara verilen "Cinsel Eğitim Programı'nın Cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kumru, R. (2016). *Beni de bedenimi de seviyorum!* İstanbul: Lifecycle.
- Küçük, S., Platin, N., & Erdem, E. (2017). Hafif zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinde çocuk cinsel istismarı konusunda farkındalık yaratma: Eğitim uygulaması örneği. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2865-2874.
- Leino-Kilpi, H., Välimäki, M., Dassen, T., Gasull, M., Lemonidou, C., Scott, A., & Arndt, M. (2001). Privacy: A review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 38(6), 663-671.
- Livberber Göçmen, T. (2018). *Toplumsal yaşamda bireylerin mahremiyet yönelimleri: Sosyal ağ kullanıcıları üzerine bir saha araştırması*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lu, W. V. (1994). Parental attitudes toward sex education for young children in Taiwan. ERIC Digests.
- Mandan Sürücü, S. (2009). *11-17 yaş orta düzeyde zihin engelli kız ergenlerin temel cinsel bilgi ve cinsel istismarı algulamalarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara

Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

- McDonald, R. P., & Marsh, H. W. (1990). Choosing a multivariate model: Noncentrality and goodness of fit. *Psychological bulletin*, 107(2), 247
- Millî Eğitim Bakanlığı [Ministry of National Education]. (2013). Gelişim alanları [Development areas]. Ankara: MEB Yayınları.
- Menmur, J., & Kakavoulis, A. (1999). Sexual development and education in early years: A study of attitudes of pre-school staff in Greece and Scotland. *Early Child Development and Care*, 149(1), 27-45.
- Mitra, M., Mouradian, V. E., & Diamond, M. (2011). Sexual violence victimization against men with disabilities. *American Journal of Preventive Medicine*, 41(5), 494-497.
- Moser, D. A. (2011). *Evaluation research of the effectiveness of a child sexual abuse prevention program utilizing the public health approach*. Doctoral Dissertation, Capella University, ProQuest Dissertations Publishing, Minneapolis.
- Myers, R. (1996). *Hayatta kalan oniki. Erken çocukluk eğitimi programlarının güçlendirilmesi* (Çev.: R. Ağış Bakay, E. Ünlü). İstanbul: AÇEV Yayınları
- Nannini, A. (2006). Sexual assault patterns among women with and without disabilities seeking survivor services. *Womens Health Issues*. 16(6), 372– 379.
- Navaei, M., Akbari-Kamrani, M., Esmaelzadeh-Saeieh, S., Farid, M., & Tehranizadeh, M. (2018). Effect of Group Counseling on Parents' Self-Efficacy, Knowledge, Attitude, and Communication Practice in Preventing Sexual Abuse of Children Aged 2-6 Years: A Randomized Controlled Clinical Trial. *International journal of Community Based Nursing and Midwifery*, 6(4), 285–292.
- Niedzviecki, H. (2010). *Dikizleme günlüğü: Kendimizi ve komşularımızı gözetlemeyi niçin bu kadar sevdik?* (Çev: Gökçe Gündüç) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nolin, M. J., & Petersen, K. K. (1992). Gender differences in parent-child communication about sexuality: An exploratory study. *Journal of adolescent research*, 7(1), 59-79.
- Nosek, M. A., Hughes, R. B., Taylor, H. B., & Taylor, P. (2006). Disability, psychosocial, and demographic characteristics of abused women with physical disabilities. *Violence Against Women*, 12(9), 838-850.

- Orel, A., & Zerey, Z. (2004). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 23-33.
- Ömeroğlu, E., & Yaşar, M. C. (2005). Okul öncesi eğitim kurumlarında ebeveynnin eğitime katılımı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 62, 2-8.
- Özbay, C., Terzioğlu, A., & Yasin, Y. (2011). *Türkiye’de neoliberalizm ve mahremiyet: Türkiye’de beden, sağlık ve cinsellik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Özdamar, K. (2004). Tabloların oluşturulması, güvenilirlik ve soru analizi. Paket programlarla istatistiksel veri analizi-1 (5th ed.). Eskişehir: Kaan Kitabevi, 201-50.
- Özdemir S. İ. (2005). Gelişimsel sorunların sıklıkları, nedenleri ve önleyici yaklaşımlar. (Ed. İ. Ö. Ertem). *Gelişimsel pediatri* içinde. Ankara: Çocuk Hastalıkları Araştırma Vakfı.
- Özdemir, E. (2006). *Okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargıların incelenmesi*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Öztekin, H. & Öztekin, A. (2010). Modernleşme-mahremiyet ilişkisi ve siber mekânda mahremiyetin aleniye dönüşmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5 (4), 526-540.
- Öztürk, H., Özçelik, S. K. & Bahçecik, N. (2014). Hemşirelik uygulamalarında hasta mahremiyetine özen gösterme durumu. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30(3) :19-31.
- DoÖztürk, S. (2006). *Anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Öner, A. K., & H., Sarı. Açık anlatım yönteminin hafif düzeyde öğrenme güçlüğüne sahip öğrencilerin müzik dersindeki ritmik beceri eğitimine etkisinin analizi. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 78-109.

- Özusu, A. N. (1999). *3-6 yaş çocukları için hazırlanan bir cinsel eğitim programı ve etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Pernoud, L. (1982). *Çocuğun cinsel eğitimi*. Ankara: E yayınları.
- Plummer, S. B., & Findley, P. A. (2012). Women with disabilities' experience with physical and sexual abuse: review of the literature and implications for the field. *Trauma, Violence, & Abuse, 13*(1), 15-29.
- Poroy, A. (2005). *Türkiye'de cinsellik*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Powell, D. R. (1990). *Parent education and support programs*. ERIC Digests.
- Pullins, L. G., & Jones, J. D. (2006). Parental knowledge of child sexual abuse symptoms. *Journal of Child Sexual Abuse, 15*(4), 1-18.
- Purtaş, S. (2018). *Farklılıkların yönetiminin, kurumsal itibar ve işletme performansı üzerine etkileri: Kahramanmaraş tekstil sektöründe bir alan araştırması*. Doktora Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş
- Roberts, E. J., & Holt, S. A. (1980). Parent-child communication about sexuality. *SIECUS Report, 8*(4), 1-2.
- Rust, J., Golombok, S., Hines, M., Johnston, K., Golding, J., & ALSPAC Study Team. (2000). The role of brothers and sisters in the gender development of preschool children. *Journal of experimental child psychology, 77*(4), 292-303.
- Sağır, M. (2013). *Okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri (Kayseri ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- San-Bayhan, P. & Artan, İ. (2005). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Sandweg, G. S. (2003). *Maternal involvement in preschoolers' sexuality education: A comparison of single and married mothers*. Master Thesis, Utah State University, Logan, Utah.
- Sarı, H. & Pürsün T. (2017). *Özel eğitimde etkili kaynaştırma ve bütünleştirme*. Konya: Atlas Kitabevi,
- Sarı, H. (2003). *Özel eğitime muhtaç öğrencilerin eğitimleriyle ilgili çağdaş öneriler*. Pegem akademi Ankara 2003
- Sarı, Ö. (2012). *Türkiye'de Facebook kullanıcılarının mahremiyet algısı ve kimlik inşası*

- üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saxton, M., Curry, M. A., Powers, L. E., Maley, S., Eckels, K., & Gross, J. (2001). Bring my scooter so i can leave you a study of disabled women handling abuse by personal assistance providers. *Violence Against Women*, 7(4), 393-417.
- Sayın, U. (2007). *Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin 7- 15 yaş arası çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerine yaklaşım ve görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Sepetçi, N. (2017). *Sosyal medyada mahremiyet algısının çöküşü: Instagram örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sevim, J. (2006). *Anne bu ne?* (5.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sezen, A. & Erden, M. (2018). Mahremiyetin Psiko-Sosyal Yansımaları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(20), 83-92.
- Shindell, P. E. (1975). Sex education programs and the mentally retarded. *Journal of School Health*, 45(2), 88-90.
- Sobsey, D., Randall, W., & Parrila, R. K. (1997). Gender differences in abused children with and without disabilities. *Child Abuse and Neglect*, 21(8), 707- 720.
- Spencer, N., Devereux, E., Wallace, A., Sundrum, R., Shenoy, M., Bacchus, C. & Logan, S. (2005). Disabling Conditions and Registration For Child Abuse and Neglect: A Population-Based Study. *Pediatrics*, 116(3), 609-613.
- Sullivan, P. M. & Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and Disabilities: A Population-Based Epidemiological Study. *Child Abuse and Neglect*, 24(10), 1257-1273.
- Şahin T. F., & Özyürek A. (2010). *Anne baba eğitimi ve okul öncesinde ebeveyn katılımı*. İstanbul: Morpa Yayınları
- Şahin, F. T., & Özbey, S. (2007). Ebeveyn eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Ebeveyn eğitim programları neden önemlidir?. *Sosyal Politika*

*Çalışmaları Dergisi*, 12(12), 7-12.

Şahin, T. F., & Özyürek, A. (2017). Anne-baba eğitimi ve Türkiye’de uygulanan ebeveyn eğitim programları. (Ed. T. Güler Yıldız). *Anne baba eğitimi* içinde (s. 119-140). Ankara: Pegem

Şenel, H. G. (1995). Yetersizliğe sahip kardeşi olanlarla, olmayanların yetersizliğe yönelik tutumları ve kaygı düzeyleri yönünden karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 33-39.

Tanaka, J. S., & Huba, G. J. (1985). A fit index for covariance structure models under arbitrary GLS estimation. *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology*, 38, 197-201.

Tanılır, M. N. (2002). *İnternet suçları ve bireysel mahremiyet*. İstanbul: Liberte Yayınları.

Tarhan, N. (2012). *Güzel insan modeli*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Taşçı, A. İ. (2010). *Cinsel eğitim* (4. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.

Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Tekin, H. (2003). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayıncılık.

Toraman, S. Karma Yöntemler Araştırması: Kısa Tarihi, Tanımı, Bakış Açıları ve Temel Kavramlar/Mixed Methods Research: A Brief History, Definitions, Perspectives, and Key Elements. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(1), 1-29.

Tuğrul, B., & Artan, İ. (2001). Çocukların cinsel eğitimi ile ilgili anne görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(20). 141- 149.

Turnbull, T., Van Wersch, A., & Van Schaik, P. (2008). A review of parental involvement in sex education: The role for effective communication in British families. *Health Education Journal*, 67(3), 182-195.

Tuzcuoğlu, N., & Tuzcuoğlu, S. (2004). *Çocuğun Cinsel Eğitimi: Anne ben nasıl doğdum?* (2. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Uçar, H. (2001). *Çağdaş çocuk cinsel eğitimi*. İzmir: Ercan Kitabevi.

Uçar, M. (2014). *Bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan cinsel istismarı önleme becerisi öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

- Ulusoy, A. (2005). *Gelişim ve öğrenme* (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Üstünoğlu, Ü. (1991). Okulöncesi dönemdeki ebeveyn eğitiminde benimsenebilecek farklı yaklaşımlar. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1-2), 121-133.
- Varol, E. (2018). *Hemşirelerin mahremiyet hakkındaki tutumları ve bakım uygulamalarının hasta mahremiyetine olan etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Vatandaş, S. (2020). Mahremiyetin dönüşümü ve iletişim araçları. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16), 437-458.
- Wurtele, S. K., Moreno, T. & Kenny, M. C. (2008). Evaluation of a sexual abuse prevention workshop for parents of young children. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, 1, 331-340.
- Yalçın, H., Koçak, N. & Duman, G. (2014). Anne babaların çocuk istismarıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı I), 137-143.
- Yavuzer, H. (1999). *Ana-baba ve çocuk* (12. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi* (17. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Ana- baba okulu* (9.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi: Doğum öncesinden ergenlik sonuna* (22. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yelken, Z. (1996). *Anne ve babaların 3-6 yaş dönemindeki çocuğun cinsel gelişim ve cinsel eğitim konusundaki bilgi düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yılmaz Bolat, E. (2015). 1-4 Yaş arası çocuğa sahip annelerin tuvalet eğitimi kazandırma konusunda tutum ve görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 53-67.
- Yılmaz, A. (2012). Sosyal medya kullanımında güncel tartışmalar: Üniversite öğrencileri örneğinde mahremiyet-kamusal alan ilişkisi. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 3(5), 246-264.
- Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, Ü., & Öner, A. (2003). Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46(4), 295-298.

- Yılmaz, S. (2011). Her iletişim mahremiyet ihlalidir ve her mahremiyet ihlalinin bir haber değeri vardır (Ed. Hüseyin Köse). *Medya mahrem medyada mahremiyet olgusu ve transparan bir yaşamdan parçalar* (s. 129-149) içinden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yörükan, T. (2008). Bir ilişki düzenleme süreci olarak mahremiyet. *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonları (TİSK) Akademi* 3(6), 128-180.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik çağı ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları
- Çalışandemir, F., Bencik, S., & Artan, İ. (2010). Çocukların cinsel eğitimi: geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150). Yüksel, M. (2003). Mahremiyet hakkı ve sosyo-tarihsel gelişimi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 58(1), 181-213.
- Yüksel, M. (2009). Mahremiyet hakkına ve bireysel özgürlüklere felsefi yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 64(01), 275-298.
- Zerey B. S. (2019). *Yetersizlikten etkilenmiş ve normal gelişim gösteren çocukların cinsel istismardan korunmaları hakkında anne görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

### **İnternet Kaynakçası**

- Milli Eğitim Bakanlığı, 2018. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.  
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm> (Erişim tarihi: 03.01.2021 saat: 03:15)
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2018). Güncel Türkçe Sözlük. <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 03.01.2021 saat: 03:15)

## **EKLER LİSTESİ**

EK 1: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimi Programı

EK 2: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimi Bilişsel düzeyleri testi

EK 3: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimi Duyuşsal Özellikler Ölçeği

EK 4: Senaryolar

EK 5: Yansıtıcı Öğrenme Günlüğü

EK 6: Mahremiyet eğitimi aile eğitim kitapçığı

EK 7: Mahremiyet eğitimi aile bilgilendirme broşürü

## **EK 1: Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimi Programı**

### **1.PROGRAMIN AMAÇLARI**

Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerine yönelik mahremiyet eğitimini tamamlayan bireyin;

<b>Amaç ve hedefler</b>
<b>Amaç 1: Cinsel gelişimi açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Bir gelişim alanı olarak cinsel gelişimi açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Cinsel gelişimin aşamalarını sırası ile söyler.
<b>Hedef 3.</b> Ergenliğe döneminde vücutta oluşan değişimleri açıklar.
<b>Amaç 2: Cinsel gelişimin diğer gelişim alanlarıyla ilişkisini açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Gelişim aşamalarını açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Cinsel gelişimin bilişsel alanla ilişkisini açıklar.
<b>Hedef 3.</b> Cinsel gelişimin duyuşsal alanla ilişkisini açıklar.
<b>Hedef 4.</b> Cinsel gelişimin fiziksel alanla ilişkisini açıklar.
<b>Amaç 3: Mahremiyet edinimine yönelik olumlu tutumlar geliştirir.</b>
<b>Hedef 1.</b> Mahremiyet eğitiminin gerekliliğini açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Mahremiyet edinimini destekleyecek davranışlar sergiler.
<b>Hedef 3.</b> Günlük yaşamında mahremiyet ilkelerine uygun davranmayı gerekçelendirerek açıklar.
<b>Amaç 4: Mahremiyet eğitimi ile ilgili temel bilgilere sahip olur.</b>
<b>Hedef 1.</b> Mahremiyet eğitimini açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Çocuğuna mahrem bölgelerinin doğru şekilde öğretir.
<b>Hedef 3.</b> Farklı ortamlardaki mahremiyet alanlarını açıklar.
<b>Hedef 4.</b> Mahremiyete ilişkin yanlış bilinen bilgilerin doğru şekillerini açıklar.
<b>Amaç 5: Mahremiyet eğitiminde öz bakım becerilerinin etkisini açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Mahremiyet edinimini etkileyen öz bakım becerilerini söyler.
<b>Hedef 2.</b> Çocuğuna öz bakım becerilerini öğretirken mahremiyet eğitimini destekleyecek şekilde davranır.
<b>Hedef 3.</b> Ergenlik dönemiyle ortaya çıkan öz bakım becerilerini kazandırılmasında mahremiyet eğitimini destekleyecek şekilde davranır.
<b>Amaç 6: Çocuğuna, yanlış dokunma durumunda yapması gerekenleri nasıl öğreteceğini açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Doğru ve yanlış dokunmayı açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Yanlış dokunmaya maruz kalınan durumlarda çocuğunun yapması gerekenleri söyler.
<b>Amaç 7: Mahremiyet eğitiminde çocuğunun kişisel alanını korunmasını nasıl öğreteceğini açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Kişisel alanı açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Çocuğun kişisel alanın korunmasını açıklar.
<b>Hedef 3.</b> Çocuğun başkalarının kişisel alanına saygı duymasını nasıl öğreteceğini açıklar.
<b>Amaç 8: Mahremiyet eğitiminde çocuğunun güven çemberini etkin şekilde kullanımını sağlar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Mahremiyet eğitiminde güven çemberini açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Mahremiyet eğitiminde güven çemberi oluşturmanın önemini açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Mahremiyet eğitiminde çocuğunun güven çemberini nasıl oluşturacağını açıklar.
<b>Hedef 3.</b> Gerekli durumlarda güven çemberinde yer alan kişilerden yardım isteme yollarını nasıl çocuğuna nasıl öğreteceğini açıklar.

<b>Amaç 9: Mahremiyet eğitiminde çocuğunun cinsel davranışların yönetmesini nasıl öğretebileceğini açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Çocuğunun cinsel davranışları karşısında doğru tepkiler verir.
<b>Hedef 2.</b> Çocuğunun sosyal yaşam alanlarında ortaya çıkan uygun olmayan cinsel davranışlarına nasıl müdahale edeceğini açıklar.
<b>Amaç 9: İstismar durumlarına nasıl müdahale edeceğini açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Cinsel istismar davranışlarını söyler.
<b>Hedef 2.</b> Çocuğunda, cinsel istismar davranışlarına ilişkin nasıl farkındalık kazandırabileceğini açıklar.
<b>Hedef 3.</b> Cinsel istismara uğrayan bireydeki belirtiler söyler.
<b>Hedef 4.</b> Cinsel istismar durumlarında izlenecek yollar açıklar.
<b>Amaç 10: Çocuğuna cinsel istismara yönelik uygun olmayan isteklerle başa çıkma becerilerinin geliştirilmesinde neler yapacağını açıklar.</b>
<b>Hedef 1.</b> Kişiler arası iletişimde uygun olan ve olmayan davranış kalıplarını açıklar.
<b>Hedef 2.</b> Çocukların uygun olmayan isteklerle nasıl başa çıkabileceğini açıklar.
<b>Hedef 3.</b> Basılı ve elektronik araçlar aracılığı ile cinsel istismara yönelik davranışlarla nasıl başa çıkacağını açıklar.
<b>Amaç 11: Bireyselleştirilmiş Eğitim Planının hazırlanması ve uygulanmasında mahremiyet eğitimini dikkate alır.</b>
<b>Hedef 1.</b> BEP hazırlama sürecinde çocuğun mahremiyet edinimi ile ilgili gereksinimlerini nasıl belirleyeceğini söyler.
<b>Hedef 2.</b> “Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı’nın uygulanmasında işbirliği yapmasının önemini açıklar.
<b>Amaç 12: Günlük yaşamında çocuğunun mahremiyet edinimini destekleyici geliştirici davranışlarda bulunur.</b>
<b>Hedef 1.</b> Ev içerisinde çocuğunun mahremiyet edinimini destekleyici geliştirici davranışlarda bulunur.
<b>Hedef 6.</b> Sosyal yaşamda çocuğunun mahremiyet edinimini destekleyici geliştirici davranışlarda bulunur.

## PROGRAMIN UYGULANMASIYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimiyle; Özel eğitime ihtiyacı olan zihinsel engelli bireylerin cinsel istismardan korunmaları amacıyla ebeveynlerinin mahremiyet eğitimine ilişkin temel bilgi ve beceriler için ve duyuşsal özelliklerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.
2. Programın uygulanmasında anlatım, soru-cevap, örnek olay incelemesi, problem çözme, model olma, rol oynama gibi yöntem ve tekniklerden uygun olanlar seçilerek kullanılmalıdır.
3. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitiminin amaçları ve içeriği yoluyla kursa katılan bireylere aşağıda verilen değerlerin kazandırılması ve bu yolla bireylerin geliştirilmesi hedeflenmiştir:

### Değerler:

- a) Mahremiyet
- b) Doğruluk
- c) Hoşgörü
- d) Saygı
- e) Sorumluluk
- f) Güvenilirlik

4. Eğitim programını çevrimiçi uygulamalar ile yapılacağı için katılımcı sayısını sınırlamaya gerek yoktur.
5. Programda konu listesi; konu tasarımına uygun aşamalı ve doğrusal olarak verilmiştir.
6. Hedeflerin belirlenmesinde hedeflerin taksonomik yapısı esas alınarak hedefler kendi içerisinde aşamalı olarak (bilişsel, duyuşsal, psikomotor alan hedefleri) sunulmuştur.

### **PROGRAM SÜRESİ VE İÇERİK**

Eğitim programının süresi; günde en fazla 2 ders saati uygulanacak şekilde toplam 30 ders saatidir. Sürelerin konulara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

<b>KONULAR</b>	<b>SÜRE Ders Saati</b>
Cinsel Gelişimin Aşamaları ve Diğer Gelişim Alanlarıyla İlişkisi	4
Mahremiyet Edinimini Destekleyici Çalışmalar	4
Öz Bakım Becerilerinde Bağımsızlığın Desteklenmesi (örtülülük, gizlilik ve dokunulmazlık becerilerinin desteklenmesi)	4
Güven Çemberi	3
Yanlış Dokunmanın Önlenmesi ve Yanlış Dokunmaya Karşı Müdahale	3
Kişisel Alanın Öğretilmesi ve Korunması	3
Cinsel Gelişime Uygun ve Güvenli Davranışların Kazandırılması ve Desteklenmesi	3
Cinsel İstismara Yönelik Uygun Olmayan İsteklerle Başa Çıkma Becerileri	2
İstismarın Önlenmesi ve İstismar Durumlarına Müdahale Yöntemleri	2
Cinsel Gelişimi Dikkate Alarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Planının Hazırlanması	2
<b>GENEL TOPLAM</b>	<b>30</b>

### **UYGULAMA PLANI**

<b>EĞİTİM ORTAMI</b>	<b>KATILIMCI SAYISI</b>	<b>GÜN</b>	<b>SÜRE Ders Saati</b>
Çevrimiçi Uygulama (ZOOM)	30	Pazartesi	20.00-22.00
		Çarşamba	20.00-22.00
		Cuma	20.00-22.00

## KONULARIN HAFTALRA GÖRE DAĞILIMI

	KONU	TARİH	SÜRE Ders Saati
<b>1.HAFTA</b>	Cinsel Gelişimin Aşamaları ve Diğer Gelişim Alanlarıyla İlişkisi	18/01/2021	2
	Mahremiyet Edinimini Destekleyici Çalışmalar	20/01/2021	2
		22/01/2021	2
<b>2.HAFTA</b>	Mahremiyet Edinimini Destekleyici Çalışmalar	25/01/2021	2
	Öz Bakım Becerilerinde Bağımsızlığın Desteklenmesi (örtülülük, gizlilik ve dokunulmazlık becerilerinin desteklenmesi)	27/01/2021	2
		29/01/2021	2
<b>3.HAFTA</b>	Güven Çemberi	01/02/2021	2
	Yanlış Dokunmanın Önlenmesi ve Yanlış Dokunmaya Karşı Müdahale	03/02/2021	2
		05/02/2021	2
<b>4.HAFTA</b>	Kişisel Alanın Öğretilmesi ve Korunması	08/02/2021	2
	Cinsel Gelişime Uygun ve Güvenli Davranışların Kazandırılması ve Desteklenmesi	10/02/2021	2
		12/02/2021	2
<b>5.HAFTA</b>	Cinsel İstismara Yönelik Uygun Olmayan İsteklerle Başa Çıkma Becerileri	15/02/2021	2
	İstismarın Önlenmesi ve İstismar Durumlarına Müdahale Yöntemleri	17/02/2021	2
	Cinsel Gelişimi Dikkate Alarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Planının Hazırlanmasına Destek	19/02/2021	2
<b>TOPLAM</b>			<b>30</b>

Araştırmanın denel sürecinde yukarıda yer alan Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimi Programı uygulanmıştır. Bu Program 15 oturumdan oluşmaktadır. Program materyali olarak programın 12 amacına paralel 58 sayfalık bir Aile eğitim Kitapçığı hazırlanmıştır.

Uygulama süreci, programa ilişkin duyurunun yapılmasıyla başlamıştır. Programın duyurusu dijital afişler hazırlanarak özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin ve özel gereksinimli bireylerin ebeveynlerinin yer aldığı sosyal medya platformlarında, okulların iletişim gruplarında yayınlanarak ve özel gereksinimli bireylerle ilgili derneklerin e-postalarına gönderilerek gerçekleştirilmiştir. Google Drive ile hazırlanan başvuru formunun linki program afişi ile birlikte paylaşılmıştır. Başvuru formunu doldurarak eğitim programına katılmak istediğini bildiren ebeveynler ile iletişime geçilmiş ve program hakkında detaylı bilgi verilerek kesin kayıtları oluşturulmuştur. Programa katılmak isteyen ancak durumu ya da zamanı bu programa uymayan ebeveynlere daha sonra açılacak eğitimlere katılım sağlayabilecekleri belirtilerek kontrol grubuna atanmıştır. Deney grubuyla haftada üç gün ve ikişer saat olacak şekilde oturumlar planlanmıştır. Programın uygulanması uzaktan çevrimiçi Zoom Programı ile yapılmıştır. Oturumlar başlamadan önce deney grubundaki tüm katılımcıların uygulamayı kullanıp kullanmadığı tek tek kontrol edilmiş ve sorun yaşayanlara destek hizmet sunularak

sorunlar giderilmiştir. Program materyali olan aile eğitim kitapçığı oturumlar başlamadan tüm katılımcılara ulaştırılmıştır.

Programın her oturumu katılımcılarında ortak görüşü ile birer saatlik iki parça şeklinde ve arada on dakika mola verilerek gerçekleşmiştir. Her oturumun başında bir önceki oturumla ilgili olarak hatırlatıcı özet bir paylaşım yapılmış ve o oturumda işlenecek konu başlıkları paylaşılmıştır. Her oturumun sonunda ise “kendimizi değerlendirelim soruları” ile soru- cevap bölümü yapılmış ayrıca katılımcılardan gelen sorular yanıtlanarak konunun pekiştirilmesi sağlanmıştır. İlk oturum sonunda programın son oturumuna kadar açık kalacak ve istedikleri zaman eklemeler yapabilecekleri yansıtıcı öğrenme günlükleri katılımcılar ile paylaşılmış böylece programın değerlendirilmesi alınmıştır. Oturumlar genel olarak konunun teorik kısmının anlatılması, örnek olayların paylaşılması, konuyla ilgili sorunların çözümlerinin paylaşılması ve soru-cevap şeklinde gerçekleşmiştir. Programın uygulanması sırasında kişilerden bağımsız yaşanan internet, elektrik kesintisi, sistemsel arızalar gibi sorunlar eğitimde ufak aksaklıklara sebep olmuştur. Ayrıca katılımcıların zihinsel yetersizliğe sahip çocuklarının farklı yaş dönemlerinde bulunması ilgilerini daha çok kendi çocuklarının dönemsel özelliklerine toplanmasına sebep olmuştur. İlk oturumda eğitmen tarafından mahremiyet eğitimin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının önemini açıklanmasıyla bu sorun aşılmıştır. Tüm oturumlar kayıt altına alınmış böylece çeşitli sebeplerle bazı oturumlara katılamayan katılımcılara eğitimi den sonra bu kayıtlar gönderilerek kayıpların önüne geçilmiştir. Oturumların başında yapılan önceki oturumun özeti ve oturum sonlarında yer alan soru cevap bölümü katılımcılar tarafından beğeniyle karşılanmıştır. Programın son oturumunda işlenecek konuya ek genel bir özet yapılarak program sonlandırılmıştır.

## **EK - 2:** Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimi

### Bilişsel düzeyleri testi

#### **Değerli ebeveynler,**

**Bu çalışmanın amacı ebeveynlerin, çocuklarına verdikleri mahremiyet eğitimi konusunda bilgilerinin belirlenmesidir. Elde edilen veriler bilimsel bir araştırmada kullanılacağı için soruların tamamını dikkatlice ve eksiksiz olarak cevaplamamız çok önemlidir. Soruların tamamını cevaplandırmanız yaklaşık 14 dakika alacaktır. Sizden alınan tüm cevaplar gizli tutulacak ve hiçbir kurumla ve kişiyle paylaşılmayacaktır. Cevaplarınız yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katkınız için teşekkür ederim.**

1. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet kavramı ile ilgilidir?  
A) Ahlak  
B) Cinsellik  
C) Gizlilik  
D) Terbiye
2. Bir çocuğun mahremiyet edinimi onun yaşamında ne tür etkiler oluşturur?  
A) Kendini istismara karşı korur.  
B) Daha düzenli bir çocuk olur.  
C) Aile içinde daha uyumlu olur.  
D) Problem davranışları azalır.
3. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitimi anlamak için cinsel gelişimle ilgilidir?  
A) Kilo almak  
B) Problem davranışların başlaması  
C) Karşı cinse karşı ilginin artması  
D) Öğrenmenin yavaşlaması
4. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet edinimi açısından cinsel gelişimin fiziksel gelişimle ilişkisini belirten doğru bir ifadedir?  
A) Fiziksel gelişim tamamlandıktan sonra cinsel gelişim başlar  
B) Cinsel gelişim fiziksel gelişimden bağımsızdır  
C) Fiziksel gelişim cinsel gelişimden önce tamamlanır  
D) Cinsel gelişim de diğer gelişim alanlarıyla birlikte ilerler
5. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitimin bir parçası olan cinsel gelişimle ilgili doğru bir ifadedir?  
A) Cinsel gelişim bilişsel gelişimden bağımsızdır

- B) Gelişim bir bütündür ve cinsel gelişim bunun bir parçasıdır
  - C) Cinsel gelişim duyuşsal gelişimden bağımsızdır
  - D) Cinsel gelişim fiziksel gelişimi destekler
6. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitimi ile ilgilidir?  
A) Bağımsız özbakım becerileri  
B) Güzel ahlak kazanımı  
C) Temizlik  
D) Sağlıklı yaşam
  7. Bağımsız tuvalet becerisini tam kazanamamış, temizliğini tam yapamayan bir çocuk için aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitime destek verecek nitelikte bir yardıma örnektir?  
A) Temizliğini aynı cins ebeveynin ıslak mendil ile yapması  
B) Temizliğini ebeveynin çocuğu banyoda belden aşağısını yıkayarak yapması  
C) Temizliğini ıslak mendil ile çocuğuna sözel olarak tarif ederek yaptırmaya çalışması  
D) Temizliği ıslak mendil ile çocuğun elinin üzerinden fiziksel yardım sağlayarak gözlerini kısarak yaptırması
  8. Aşağıdakilerden hangisi çocuğun mahremiyet eğitimine uygun olarak yanlış dokunma öğretilirken söylenecek doğru cümle olabilir?  
A) Biz senin aileniz ve senin her yerine dokunabiliriz. Bizden başka kimse senin özel bölgelerine dokunamaz.  
B) Ailenden biri seninle şakalaşırken popona vurabilir ama başkası asla böyle bir şaka yapamaz.  
C) Şakalaşırken popona vurulması kötü değildir  
D) Ailenden biri bile olsa özel bölgelerine asla dokunamaz
  9. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitime uygun olarak ebeveynlerin çocuğun yanlış dokunmaya maruz kaldığı anda göstermesini önerdiği davranışlardan biridir?  
A) Yanlış dokunma olduğundan emin olmak için beklemesi  
B) Yanlış dokunan kişiye emin olmak için neden dokunduğunu sorması  
C) Yanlış dokunmayı görmezden gelmesi  
D) Yanlış dokunma olduğu anda bağırması ve dokunan kişiden uzaklaşması

10. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitimi bakımından yanlış dokunmaya örnektir?  
A) Babanın kız çocuğunu giydirmesi  
B) Annenin kızının poposuna vurarak şaka yapması  
C) Komşu teyzenin çocuğun yanağını sıkması  
D) Abinin kız kardeşini yanağından öpmesi
11. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitimi içinde çocuğa kişisel alan öğretilirken kullanılacak doğru tanımlamadır?  
A) Senin odan kişisel alanındır  
B) Kişilerle arandaki bir kol mesafesi senin kişisel alanındır  
C) vakit geçirmekten en çok hoşlandığın yer kişisel alanındır  
D) senin için hazırladığım bu özel alan senin kişisel alanındır
12. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitimi yapılırken çocuğa kişisel alan öğretiminde “çocuğun kişisel alanına girmemesi gereken kişiler” olarak gösterilebilir?  
A) Aile üyeleri  
B) Tanımadığı kişiler ya da öfkeli görünen çocuklar  
C) Karşı cinsten arkadaşları  
D) Karşı cinsten tanıdığı kişiler
13. Mahremiyet eğitimi yapılırken, çocuğa aşağıdaki durumlardan hangisinde güven çemberinden birinden yardım istemesi gerektiği öğretilmelidir?  
A) Kişisel alanına biri zorla girdiğinde  
B) Annesi kızdığında  
C) Oyun oynamak istediğinde  
D) Yaralandığında
14. Aşağıdakilerden hangisi mahremiyet eğitimi içinde cinsel istismar davranışı olarak nitelendirilebilir?  
A) Çocuğun kişisel alanına izinsiz girmek  
B) Kişinin çocuğa özel bölgesini göstermesi  
C) Çocuğa ceza vermek  
D) Çocuğun uygun olmayan cinsel davranışlarına kızmak
15. Çocukta gözlenen aşağıdaki davranışlardan hangisi mahremiyet eğitimi içinde ebeveynlere cinsel istismarın belirtisi olarak söylenebilir?  
A) Çocuğun daha hareketli olması  
B) Çocuğun normalden farklı olarak içine kapanması  
C) Çocuğun yemek seçmesi  
D) Çocuğun çok konuşmaya başlaması
16. Doğru bir mahremiyet eğitimine sahip bir ebeveyn çocuğunun istismara uğradığını düşünürse ilk olarak aşağıdakilerden hangisini yapar?  
A) Çocuğunu psikolojisi olumsuz etkilenebileceği için hemen bir psikoloğa götürmelidir  
B) İstismarı yapan kişi ile konuşmalıdır  
C) Tanıdıklarından yardım istemelidir  
D) Güvenlik güçlerine başvurarak şikayetçi olmalıdır
17. Aşağıdaki ebeveyn davranışlarından hangisi çocuğu telefon, internet, tv gibi medya araçları üzerinden gelecek mahremiyet ihlallerine karşı korumak için en doğru seçenektir?  
A) Çocuğun bu araçları kullanımını tümüyle yasaklamak  
B) Çocuğun bu araçları kullanırken yabancılardan gelen iletişim isteklerine karşı nasıl davranacağını öğretmek ve kontrol altında tutmak  
C) Çocuğun bu araçları kullanırken geçirdiği süreyi azaltmak  
D) Bu araçlardan yalnızca tv'yi kullanmasına izin vermek
18. Aşağıdakilerden hangisi bireyselleştirilmiş eğitim planında yer almaz?  
A) Çocuğun eğitim ihtiyaçları  
B) Mahremiyet Eğitimiyle ilgili ihtiyaçları  
C) Sağlık ihtiyaçları  
D) Davranış problemleriyle ilgili ihtiyaçları

**EK - 3:** Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerine Yönelik Mahremiyet Eğitimi Duyuşsal Özellikler Ölçeği

Değerli ebeveynler;

Elinizdeki ölçek zihinsel yetersizliği (ZY) olan çocukların “Mahremiyet Eğitimlerine” (ME) Yönelik Ebeveynlerin Duyuşsal Özelliklerini belirlemek için geliştirilmiş bir ölçektir. Bu araştırmada kimliğinize ilişkin bilgilere gereksinim duyulmamaktadır. Ölçekte yer alan sorulara vereceğiniz yanıtlar sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak, başka kişi ya da kurumlara verilmeyecektir.

Aşağıda bazı durumlara ilişkin düşünceler ifade eden cümleler bulunmaktadır. Bu cümlelerin her birinin karşısında “ Kesinlikle Katılıyorum” - “ Katılıyorum”- “ Kararsızım”- “Katılmıyorum”, ve “Kesinlikle Katılmıyorum”, seçenekleri yer almaktadır. Bu cümlelerin doğru veya yanlış cevabı olmayıp cevaplar herkese göre değişmektedir. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyarak o durumda sizin için en uygun seçeneğin başındaki yuvarlağı tıklayarak düşüncenizi belirtin. Katkılarınız için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Hülya ÖCAL Özel Eğitim Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

S		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.	Çocuğuma verilecek mahremiyet eğitimi doğumla birlikte başlamalıdır.					
2.	Mahremiyet eğitimi her çocuğun alması gereken bir eğitimidir.					
3.	Çocuklar için cinsel gelişim en az diğer gelişim alanları (zihinsel, duygusal, psikomotor) kadar önemlidir.					
4.	Mahremiyet eğitimi çocuğu istismardan korumak için en doğru yoldur.					
5.	Çocuğuma verilecek mahremiyet eğitiminde çocuğun çevresindeki herkes eşit düzeyde sorumluluk sahibidir.					
6.	Çocuğumun mahremiyet eğitimine zaman ayırmak isterim.					
7.	Çocuğu olan tüm ailelere mahremiyet eğitimi almalarını tavsiye ederim.					
8.	Çocuğumun doğru mahremiyet becerileri kazanabilmesi için elimden geleni yapmak isterim.					
9.	Mahremiyet eğitimi ile ilgili etkinliklere isteyerek katılırım.					
10.	Mahremiyet eğitimi ile ilgili yayın ve haberler dikkatimi çeker.					
11.	Çocuğumun eğitiminde mahremiyet eğitimi ile ilgili çalışmaların artırılması gerektiğini düşünüyorum.					
12.	Çocuğumun gelişimi için mahremiyet eğitimi ile ilgili eğitim almaktan huzur duyuyorum.					
13.	Çocuğumun mahremiyet eğitimi ile ilgili oluşturulacak organizasyonlarda gönüllü yer almak isterim.					
14.	Çocuğumun mahremiyet eğitimi alması ergenlik sorunları ile baş etmelerine katkı sağlayacaktır.					
15.	Çocuğumun mahremiyet eğitimi alması sosyal yaşamda daha uygun davranışlar sergilemelerine katkı sağlayacaktır.					
16.	Çocuğumun özbakım becerilerini bağımsız yerine getirmesi mahremiyet edinimini destekler.					

17.	Çocuğuma ME verirken yanlışlar yapmaktan çekiniyorum.					
18.	Çocuğuma ME vermeyi öğrenemeyeceğimi düşünüyorum.					
19.	Çocuğuma ME verme konusunda diğer ailelerden daha kötü olduğumu düşünüyorum.					
20.	Çocuğuma ME verirken kendimi huzursuz hissediyorum.					
21.	Çocuğumun ME ile ilgili bir konu olduğunda kalbimin hızlı hızlı attığını hissediyorum.					
22.	Çocuğumun ME söz konusu olduğunda kendimi gergin hissediyorum.					
23.	Çocuğuma ME vermekte başarısız olmaktan korkuyorum.					
24.	Çocuğuma ME verirken yaptıklarımın başkalarına bahsetmekten çekiniyorum.					
25.	Çocuğumun ME'de yaptıklarımla ilgili başkalarının konuşmasından rahatsız olurum.					
26.	Çocuğumun ME'de yaptıklarımın beğenilmemesinden endişe duyuyorum.					
27.	Mahremiyet eğitimi ile ilgili yaptığım şeylerin çocuğumun diğer konulardaki eğitimine olumsuz yansıtacağını düşünürüm					
28.	Çocuğumla mahremiyet hakkında konuşmak beni huzursuz eder.					
29.	Çocuğuma ME vermemin yakınımıdaki kişiler tarafından hoş karşılanmamasından çekiniyorum.					
30.	Çocuğuma ME verirken ailemizin diğer üyeleri ve akrabalarımız tarafından desteklenmeyeceğimi düşünüyorum.					
31.	Çocuğumun mahremiyet eğitimi konusunda yeni bilgiler öğrenmek isterim.					
32.	Çocuğuma daha doğru bir mahremiyet eğitimi vermek için profesyonel birinden eğitim almak isterim.					
33.	Çocuğumla ilgili yaşadığım mahremiyet ihlali sorunları ile ilgili olarak bir profesyonelden yardım almaktan çekinmem.					
34.	ME konusunda bir profesyonelden eğitim alırsam çocuğuma daha nitelikli bir mahremiyet eğitimi verebilirim.					
35.	Mahremiyet eğitimi ile ilgili eğitim almam çocuğuma daha iyi mahremiyet eğitimi vereceğime ilişkin güvenimi artırmaktadır.					
36.	Çocuğuma ME verirken gerekli olacak bilgileri çok iyi öğrenebilirim.					
37.	Çocuğuma ME verirken bugüne kadar yaptıklarımın kendimi başarılı buluyorum.					
38.	Yaptığım işler içinde ME en iyi yaptığım işlerden biridir.					
39.	Benim için ME diğer öğreteceklerimden daha kolaydır.					
40.	Beni yormayacak kadar çaba göstererek ME yapabileceğimi düşünüyorum.					
41.	Çocuğuma ME verirken yaptıklarımın güveniyor olmam ME'de daha başarılı olmamı sağlıyor.					
42.	Çocuğumun mahremiyet ile ilgili uygun davranışlarını gördükçe kendimle gurur duyuyorum.					

**EK 4:** Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Ebeveynlerinin Çocukları ile Yaşantılarında Mahremiyet Davranışları Senaryoları Formu

Değerli Ebeveynler,

Bu çalışmanın amacı, normal gelişim gösteren veya özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarına verdikleri mahremiyet eğitimi konusunda bilgilerinin belirlenmesidir. Bu amaçla, aşağıdaki 6 soruyu size göre en uygun cevaplarla eksiz yanıtlamanız istenmektedir. Her bir soruya vereceğiniz samimi cevap yüksek geçerli veri toplanması açısından önemlidir. Soruların tamamını cevaplandırmanız yaklaşık 14 dakika alacaktır. Sizden alınan tüm cevaplar gizli tutulacak ve hiç bir kurumla ve kişiyle paylaşılmayacaktır. Cevaplarınız yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katkınız için teşekkür ederim.

**SENARYO I:** *Nurdan hanımın 13 yaşındaki Down Sendromlu kızı Ezgi ergenlik dönemine girmiş ve vücudunda tylenmeler başlamıştır.*

Nurdan hanım bu sorunu çzme için sizce nasıl bir yol izlemelidir?

**Beklenen Cevap:** Nurdan Hanım'ın kızına bağımsız olarak kendi başına güvenilir yollarla (tüy dökücü spre, krem vb.) tüy temizliğini yapmasını oğretmesi.

**SENARYO II:** *Hafif zihinsel yetersizliği olan 14 Yaşındaki Emre evde yalnızken ya da yanında birileri varken, ortam zaman fark etmeksizin cinsel organıyla sık sık oynamaktadır.*

Bunu gören ailesi bu davranış karşısında sizce ne yapmalıdır?

**Beklenen Cevap:** Çocuğun özel alanında (odasına ya da banyoda) kendine dokunabileceği yönünde yönlendirilmesi.

**SENARYO III:** *4 Yaşındaki Efe ailesiyle birlikte misafirlik için gittiği evde otururken cinsel organıyla oynamaya başladı.*

Bunu gören aile bireyleri bu davranış karşısında sizce ne yapmalıdır?

**Beklenen Cevap:** Aile bireyinin çocuğun dikkatini başka bir şeye çekmeye yönelik davranış önerileri sunmaları

**SENARYO IV:** *Emine hanımın beş yaşındaki kızı Büşra gece sessizce kalkıp Emine Hanım ve eşinin uyuduğu odaya kapıyı çalmadan geldi. Annesini kolundan çekiştirerek uyandırdı ve korktuğunu, yanlarında yatmak istediğini söyledi.*

Emine Hanım ve eşi bu davranış karşısında sizce ne yapmalıdır?

**Beklenen Cevap:** Emine Hanım ya da eşi kalkıp Büşra'yı odasına götürmeli, kapıyı çalarak yatak odasına girmesi gerektiğini belirtmeli ve kendileriyle yatamayacağını söylemeli. Gerekirse Büşra uyuyana kadar yatağın yanına bir sandalye koyup oturarak beklemelidir. Ayrıca gece korkularının sebepleri araştırılmalıdır.

**SENARYO V:** *5 yaşındaki Azra annesi ile birlikte markete gittiler. Markette Azra'nın annesi eski arkadaşı Ümran Hanım ile karşılaştı. Ümran hanım Azra'yı ilk defa görüyordu. Azra'ya sarılmak ve öpmek istedi. Azra korkup annesinin arkasına saklanmaya çalıştı.*

Bu durum karşısında Azra'nın annesi nasıl davranmalı ve arkadaşına nasıl bir açıklama yapmalıdır?

**Beklenen Cevap:** Azra'nın annesi Ümran Hanım'a Azra'nın izinsiz dokunmaya alışık olmadığını bu yüzden kaçındığını söyledi. Zorlamasının uygun olmayacağını ifade etti.

**SENARYO VI:** *8 yaşındaki Furkan hafif zihinsel yetersizliğe sahip bir çocuktur. Furkan ailesi ile birlikte misafirlik için gittiği evde yanlışlıkla pantolonuna meyve suyu döktü. Furkan'ın annesi çantasından yedek kıyafet çıkardı.*

Sizce Furkan'ın annesi, Furkan'a pantolonunu değiştirmesi için hangi ortamda nasıl bir yardımda bulunmalıdır?

**Beklenen Cevap:** Evde uygun bir oda ya da banyoya Furkan'ı yönlendirmeli ve pantolonunu orada değiştirmesini söylemeli, yardıma ihtiyacı yoksa kesinlikle fiziksel olarak müdahale etmemeli veya giyindiği odaya girmemelidir.

## **EK - 5: Yansıtıcı Öğrenme Günlüğü**

Değerli Ebeveynler,

Bu formda; 18 Ocak 2021 ve 19 Şubat 2021 tarihleri arasında alacağınız 30 saatlik mahremiyet eğitimiyle ilgili 4 soru yer almaktadır. Bu formda kimliğiniz ile ilgili bir soru yer almayacak ve formu kimin doldurduğu belli olmayacaktır. Cevaplarınız yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katkınız için teşekkür ederim.

1. Eğitimde faydalı bulduğunuz hususlar nelerdir?
2. Eğitimde hoşunuza giden hususlar nelerdir?
3. Eğitimde hoşunuza gitmeyen hususlar nelerdir?
4. Bu eğitim bir daha yapılsa istekleriniz nelerdir?
5. Eklemek istediğiniz başka hususlar nelerdir?

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ  
OLAN ÇOCUĞUN  
MAHREMİYET EĞİTİMİ



Aile Eğitim Kitapçığı



HÜLYA ÖCAL

Konya

2021

ZİHİNSEL  
YETERSİZLİĞİ OLAN  
ÇOCUKLAR İÇİN



**M**AHREMİYET

**E**ĞİTİMİ

## EBEVEYN BİLGİLENDİRME BROŞÜRÜ

ÖZEL EĞİTİM ÖĞRETMENİ HÜLYA ÖCAL

Özellikle son yıllarda çocuklara yönelik şiddet ve cinsel suiistimaller korkunç boyutlara ulaştı. Neredeyse her gün haber bültenlerinde, sosyal medyada farklı yaş gruplarından birçok çocuğun ve ailenin yaşadığı korku dolu deneyimleri duyar olduk. Bu durum zihinsel yetersizliği olan çocuklarımız için endişemizi artırdığı gibi, çocuklarımızı bilinçlendirme konusunda neler yapabiliriz sorusunu da gündeme getirmektedir. Peki bizler aileler olarak zihinsel yetersizliği olan çocuklarımızı korumak ve bilinçlendirmek konusunda neler yapabiliriz?



### MAHREMİYET EĞİTİMİ

Mahremiyet, insan vücuduna bakılması, dokunulması ve hakkında konuşulması haram olan bölgeleriyle ilgili dokunulmazlık halidir. Bu tanımdaki mahremiyet bilincinin çocuğa kazandırılması ancak bilinçli bir mahremiyet eğitimi ile mümkün olabilir.

Zihinsel yetersizliği olan çocukta mahremiyet bilinci kazandırmak gizliliğin yanı sıra dokunulmazlığın ve örtülülüğün korunmasına özen gösterilerek sağlanabilir.

Aşağıda sayılı üç altın kural çocuğa doğumdan itibaren öğretimin yanında özellikle örnek ebeveyn davranışları ile kazandırılmalıdır.

**GİZLİLİK**  
**ÖRTÜLÜLÜK**  
**DOKUNULMAZLIK**



ÇOCUKLARA  
MAHREMİYET EĞİTİMİ  
AİLEDE BAŞLAMALI

**Gizlilik:** çocuğun özel alanı olmasına, sosyal alanlarda ve ortamlarda bedeninde oluşan değişimleri, bedenine yaptığı eylemleri ve sonuçlarını sözcük, jest ve hareketlerle tanımadığı insanlarla paylaşmaması olarak tanımlanabilir

**Dokunulmazlık:** kişinin bedeninin başkası tarafından dokunulmaz olarak tanımlanmasının öğretimi olarak tanımlanabilir.

**Örtülülük:** ise bedeninin başkası tarafından görülmemesinin sağlanması için bedensel olarak giyinik ve cinsel organların hiçbir zaman açıkta bırakılmamasına özen gösterilmesinin öğretilmesi olarak tanımlanabilir.

Mahremiyet eğitime çocuğu yanlış sevme şeklini değiştirerek başlanmalıdır. Aile üyeleri, eş, dost ve akrabalar tarafından çocuk, cinsel organlarına dokunularak, öperek, vurarak sevilmemelidir. Üçüncü kişiler yanında cinsel organlar eğlence ve alay konusu yapılmamalı, kimseye gösterilmemelidir.

Mahremiyet eğitimi verirken önce zihin yetersizliği olan çocuğun mahremiyetine saygı duyun. Onun ihlallerin farkında olmaması, kendini koruyamıyor olması mahremiyet eğitime ihtiyacı olmadığı anlamına gelmemektedir bunu aklınızdan çıkarmayın.

Çocuğa mahremiyet bilinci doğumdan itibaren kazandırılmaya başlanmalıdır.

# BEDENİM BANA AİTTİR

- ✓ Bağımsız banyo becerisi kazanılmadıysa eğer çocuk iç çamaşırı ile banyo yaptırılmalı.
- ✓ Banyodan sonra havluyla sarılarak örtülülük sağlanmalı ve odasına öyle geçmesi öğretilmeli.
- ✓ Çocuğa özel bölgelerin tıbbi adları öğretilmeli (Vajina, penis, makat şeklinde)
- ✓ Ev dışında tuvalet ihtiyacının giderilmesinde ev de uygulanan kurallara dikkat edilmeli.

## OKUNULMAZLIĞIN ÖĞRETİMİ

- ✓ Çocuk yürümeye başladıktan sonra yatarak alt değiştirmenin ve ıslak mendille özel bölgenin silinmesinin bırakılması. Ayakta yıkanarak temizliği sağlanmalı.
- ✓ Özel bölgelerin yıkanması sırasında çocuğun elinin üstünden tutularak çocuğa yıkatılmalı.
- ✓ Tuvalet becerisi kazanan çocuğa tuvalet sonrası kendi temizliğini yapması öğretilmeli.
- ✓ Özel bölgelerin tanıtılmasına başlanmalı (işaret edilerek buralara buralara kimse dokunamaz şeklinde).
- ✓ Çocuk yürümeye başladıktan sonra gereksiz kucakta taşınmamalı.
- ✓ Banyoda çocuğun sırtı ve başı dışındaki bölgelere ebeveyn dokunmamalı gerekirse elinin üzerinden fiziksel yardımda bulunmalı
- ✓ Ebeveynler çocuktan izin alarak dokunmalı (sarılmak, öpmek gibi).
- ✓ Ebeveynler dahil kimse çocuğun özel bölgelerine dokunmamalı (şaka amaçlı poposuna vurmak gibi davranışlar dahil).
- ✓ Ebeveynler dahil kimse çocuğu dudağından öpmemeli.
- ✓ Ebeveynler çocukla aşırı güç kullanımına dayalı oyun ve şakalaşmadan uzak durmalı, çocuğun

yetişkin karşısında güçsüz, etkisiz kalacağı hissine kapılmasına sebep olmamalı.

- ✓ Doğru ve yanlış dokunmanın öğretimi yapılmalı
- ✓ İzinsiz fiziksel temas durumlarında çocuğun neler yapacağı öğretilmeli
- ✓ Ergenlik dönemine özgü ped kullanımı, özel bölgelerin tüy temizliği gibi öz bakım becerileri öğretilmeli.

## ÖZETLE

- ✓ Bağımsız tuvalet ve banyo becerisini en erken dönemde öğret
- ✓ Temel bakımını hep aynı kişi hep ayrı bir odada yapın
- ✓ Yabancıyı ayırt etmeyi öğret
- ✓ Temizlik ve giyinmeyi öğrenen çocuğunla tuvalette yalnız bırak
- ✓ Odasına girerken kapısı çal
- ✓ Cinsel organıyla oynayan çocuğa kızma
- ✓ Özel bölgeleriyle ilgili kimseyle konuşmamasını

Öğret ☺

## ÖZETLE

**Çocuklarımıza;  
İzin almayı,  
Özel alanları,  
Özel bölgeleri,  
Hayır demeyi,  
Cinsel gelişime uygun  
davranmayı,  
Soyunmada ve  
giyinmede yalnızlık  
kuralını,  
Öğretmeliyiz....**